National Library
of Sweden

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946: 32
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL

FÖRORDNING

ANGÅENDE ALLMÄNT KYRKOMÖTE M.M.

AVGIVET DEN 22 MARS

1 9 4 6

STOCKHOLM
1 9 4 6

Statens offentliga utredningar 1946

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. Norstedt. 167 s. **K.**
2. Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. Av C. Gyllenswärd. Beckman 115 s. **S.**
3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. Hæggström. 99 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag angående uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. V. Petterson. 59 s. **Fö.**
5. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. V. Petterson. 351 s. **S.**
6. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. Bilagor. Beckman. 153 s. **S.**
7. Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. Beckman. 136 s. **Fö.**
8. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. Marcus. 146 s. **Fi.**
9. 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. Hæggström. 62 s. **E.**
10. Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. Katalog- och Tidskriftstryck. 217 s. **K.**
11. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. A. Allmän del. Idun. 341 s. **E.**
12. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. Beckman. 216 s. **E.**
13. Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. Marcus. 72 s. **Fi.**
14. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 4. Realskolan. Praktiska linjer. Idun. 193 s. **E.**
15. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. B. Förslag till undervisningsplaner. Idun. 253 s. **E.**
16. Betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. V. Petterson. 133 s. **Jo.**
17. Den familjevårdande socialpolitiken. Beckman. 132 s. **S.**
18. P M angående utvecklingsplanering på jordbrukets område. Marcus. 252 s. **Jo.**
19. Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. Idun. 92 s. **Fo.**
20. Betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. Idun. 361 s. **S.**
21. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt. 71 s. **Ju.**
22. Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. Marcus. 144 s. **H.**
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag angående moderskapsbidrag. Beckman. 115 s. **S.**
24. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. Katalog- och Tidskriftstryck. 200 s. **S.**
25. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. Norstedt. 37 s. **Ju.**
26. Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringens organisation. Marcus. 71 s. **H.**
27. Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. vij, 378 s. **Fi.**
28. Bilagor till betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 95 s. **Fi.**
29. 1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. Marcus. 281 s. 3 bil. **Fi.**
30. Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. Hæggström. 127 s. **E.**
31. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 6. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. Idun. 194 s. **E.**
32. Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. Hæggström. 161 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:32
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL

FÖRORDNING

ANGÅENDE ALLMÄNT KYRKOMÖTE M. M.

AVGIVET DEN 22 MARS

1 9 4 6

STOCKHOLM 1946
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
460419

INNEHÅLL.

Sid.

Kap. III. De sakkunnigas förslag.

Allmän motivering.

Specialmotivering.

Bilaga.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom beslut den 8 december 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning m. m. Såsom sakkunniga tillkallade departementschefen den 13 december 1944 kanslirådet i ecklesiastikdepartementet Gustaf Harald Berggren, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren John Aron Gustavson, överdirektören och chefen för fångvårdsstyrelsen Hardy Paul Göransson, friherrinnan Clara Sigrid Gunilla (Gunni) Hermelin, kyrkoherden i Härnösands pastorat, domprosten Gunnar Axel Engelbrekt Hultgren, ledamoten av riksdagens andra kammare, riksgäldsfullmäktigen Axel Albert Lindqvist och biskopen i Lunds stift Edvard Magnus Rodhe. Åt Rodhe uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Såsom sekreterare åt de sakkunniga har enligt förordnande den 15 februari 1945 tjänstgjort förste amanuensen i ecklesiastikdepartementet Torsten Vilhelm Svensson.

Enligt av de sakkunniga under hand meddelat uppdrag har vidare t. f. aktuarien i statistiska centralbyrån Folke Josef Lublin biträtt med vissa särskilda utredningsuppgifter.

Till fullgörande av omförmälda uppdrag hava de sakkunniga utarbetat förslag till:

1) ny förordning angående allmänt kyrkomöte;

2) ny arbetsordning för det allmänna kyrkomötet;

3) ny kungörelse angående rikets indelning i valdistrikt för val av lekmannaombud vid allmänt kyrkomöte;

4) kungörelse angående fördelning mellan rikets stift av vissa prästerliga ombud vid allmänt kyrkomöte;

5) ny kungörelse angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte; samt

6) instruktion för allmänna kyrkomötets delegation;

och få de sakkunniga härmed till Herr Statsrådet överlämna berörda författningsförslag jämte motiv.

Stockholm den 22 mars 1946.

EDV. RODHE

G. H. BERGGREN JOHN GUSTAVSON HARDY GÖRANSSON
GUNNI HERMELIN GUNNAR HULTGREN AXEL LINDQVIST

Torsten Svensson.

Förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

(nuvarande lydelse:)

Förordning angående allmänt kyrkomöte.

(de sakkunnigas förslag:)

Förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

1 §.

Till allmänt kyrkomöte sammanträda svenska kyrkans ombud vart femte år å dag och ort, som Konungen utsätter; Konungen dock obetaget att mötet oftare sammankalla.

§ 2.

Svenska kyrkans ombud skola vara samtliga biskopar i stiften, eller, där någon av dem har förfall, den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer; fyra bland teologiska *fakultetens* professorer, två från vartdera av rikets universitet; *en vald, med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman från vart stift; så ock av lekmän valda ombud, nämligen ett från Visby stift, två från vartdera av de övriga stiften samt fem från det eller de valdistrikt, Konungen med avseende å förhandenvarande förhållanden bestämmer.* Cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen må ock vid mötet närvara och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, där de ej äro till ombud vid mötet valda.

2 §.

Svenska kyrkans ombud skola vara samtliga biskopar i stiften eller, där någon av dem har förfall, den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer; fyra bland teologiska *fakulteternas* professorer, två från vartdera av rikets universitet; *så ock såsom valda ombud för stiften nitton prästmän och fyrtioåtta lekmän.*

Med lekman förstås i denna förordning envar, som icke är behörig till prästämbetets utövning.

Cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen må ock vid mötet närvara och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, där de ej äro till ombud vid mötet valda.

§ 3.

Vid vartdera av rikets universitet välje *förenämnda* till teologiska fakulteten hörande *lärare* inom sig, på sätt de sig emellan överenskomma, de ombud, som för samma fakultet skola vid allmänt kyrkomöte tillstädesvara.

§ 4.

I val av de prästerliga ombuden deltaga alla inom distriktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän.

Valet förrättas i den ordning domkapitlet föreskriver. För varje ombud *utses* på lika sätt en suppleant att, i händelse *av ombudets* förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

§ 5.

Inom varje kyrkoförsamling äga samtliga å kyrkostämma röstberättigade lekmän inom sig, vid sammanträde inför kyrkostämmans ordförande, utse en elektor och en suppleant. Om kallelse till det sammanträde, ävensom ställe därför,

3 §.

Vid vartdera av rikets universitet välje till teologiska fakulteten hörande *professorer* inom sig, på sätt de sig emellan överenskomma, de ombud, som för samma fakultet skola vid allmänt kyrkomöte tillstädesvara.

4 §.

De prästerliga ombuden för stiften skola utgöras av två ombud för ett vart av de sex stift, Konungen med avseende å förhandenvarande förhållanden bestämmer, samt ett ombud för ett vart av de övriga stiften.

Valbar till ombud är envar till prästämbetets utövning behörig prästman.

Rätt att deltaga i val av prästerligt ombud tillkommer envar inom stiftet kyrkoskriven prästman, som är behörig till prästämbetets utövning.

Valet förrättas *med slutna sedlar samt i övrigt* i den ordning domkapitlet föreskriver. För varje ombud *väljes* på lika sätt en suppleant att, i händelse *ombudet avgår eller får* förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

5 §.

1 mom. Vid val av lekmannaombud utgör Lunds stift tre, Visby stift ett samt ett vart av de övriga stiften två valdistrikt. De särskilda valdistrikten bestämmas till sitt omfång av Konungen, varvid iakttages, att städerna och den del av

gälle vad i avseende å kyrkostämma särskilt är stadgat.

Två eller flera kyrkoförsamlingar inom samma stift och valdistrikt må om gemensam elektor sig förena.

Vid val av lekmännens ombud utgör Visby stift ett och vartdera av de övriga stiften två valdistrikt. De särskilda valdistrikten bestämmas till sitt omfång av Konungen.

landsbygden, som Konungen på grund av dess stadsliknande karaktär eller eljest på grund av särskilda skäl finner böra i förevarande hänseende jämställas med stad, skola rösta för sig och återstående delen av landsbygden för sig.

Inom valdistriktet i Visby stift väljes ett ombud och inom ett vart av de övriga valdistrikten det antal ombud, som Konungen med avseende å förhandenvarande förhållanden bestämmer.

2 mom. Inom varje valdistrikt väljas lika många suppleanter som ombud att, i händelse ombud avgå eller få förfall, i deras ställe i mötet deltaga.

3 mom. Lekmannaombuden och suppleanterna för dem, vilka skola vara å kyrkostämma röstberättigade lekmän, väljas för varje valdistrikt av särskilda elektorer, utsedda på sätt i 6 § stadgas.

6 §.

1 mom. Varje församling äger utse en elektor för varje påbörjat 5 000-tal av församlingens invånarantal. Elektorerna utses av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, å kyrkostämma inom församlingen.

Beträffande sådana församlingar, som ingå i den kyrkliga samfälligheten i Göteborg eller i kyrklig samfällighet, vilken enligt lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse bildats genom Konungens särskilda förordnande, skall vad i denna paragraf stadgas om församling tillämp-

pas å samfälligheten. Konungen må dock, där samfälligheten omfattar allenast vissa av de i nämnda lag avsedda angelägenheterna, kunna föreskriva, att det skall ankomma på de i samfälligheten ingående församlingarna att var för sig utse elektorer.

Två eller flera inom samma valdistrikt belägna församlingar med invånarantal tillhopa ej överstigande 5 000 må förena sig om gemensam elektor.

För elektorerna utses ersättare till lika antal som elektorerna.

2 mom. Till elektor och ersättare för elektor skola utses lekmän, som äro röstberättigade å kyrkostämma inom församlingen eller, där de utses gemensamt för två eller flera församlingar, inom någon av dem.

Val av elektor och ersättare skall, där två eller flera personer skola utses, vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

3 mom. Elektor äger att för resa, som påkallas av uppdraget, av församlingen åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

7 §.

Samtliga de inom ett valdistrikt utsedda elektorer skola på kallelse sammankomma inför en *inom*

1 mom. För val av lekmannaombud och suppleanter för dem skola elektorerna inom varje val-

distriktet boende, av domkapitlet förordnad valförrättare. *Därvid* skola elektorerna, med slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå så många å kyrkostämma röstberättigade personer, som *väljas skola.* Vid första omröstningen är den vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Har ej det antal ombud, som *väljas skall,* därvid blivit utsett, upprättar valförrättaren en förteckning, varå upptagas, därest ingen blivit vid första omröstningen utsedd, de, som erhållit de flesta rösterna, men eljest de, som näst den vid berörda omröstning *utsedde* erhållit högsta röstetalet. Förteckningen skall upptaga två gånger så många namn, som ombud då äro att välja. Den omröstning, som därpå företages, må icke avse andra än de *i* förteckningen uppförda personer; och äro de valda, som då *de flesta rösterna erhållit.* Mellan lika röstetal avgör lotten.

För varje ombud utses ock på lika sätt en suppleant att, i händelse av ombudets förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

distrikt sammankomma inför en av domkapitlet förordnad valförrättare.

2 mom. Domkapitlet bestämmer tid och ställe för valet samt underrättar därom vederbörande kyrkofullmäktige respektive kyrkostämma med anmaning tillika att i god tid före valet utse elektorer och ersättare.

3 mom. Val av lekmannaombud skall, där två eller flera personer skola utses, vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1; och lände därvid till efterrättelse vad om proportionellt valsätt är stadgat beträffande val inom kyrkofullmäktige.

Där valet icke sker proportionellt, skola elektorerna, med slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå så många personer, som *skola väljas.* Vid första omröstningen är den vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Har ej det antal ombud, som *skall väljas,* därvid blivit utsett, upprättar valförrättaren en förteckning, varå upptagas, därest ingen blivit vid första omröstningen utsedd, de, som erhållit de flesta rösterna, men eljest de, som näst den *eller de* vid berörda omröstning *utsedda* erhållit högsta röstetalet. Förteckningen skall upptaga två gånger så många namn, som ombud då äro att välja. Den omröstning, som därpå företages, må icke avse andra än de *å*

förteckningen uppförda personer; och äro de valda, som då *erhållit de flesta rösterna.* Mellan lika röstetal avgör lotten.

4 mom. Vid val av suppleanter för lekmannaombuden skall vad i 3 mom. är i fråga om val av ombud stadgat äga motsvarande tillämpning. Sker ej valet proportionellt, skall, där valet avser två eller flera suppleanter, tillika bestämmas den ordning, i vilken envar av suppleanterna företrädesvis bör inkallas till deltagande i kyrkomötet.

§ 6.

Vid omröstningar till val av ombud vid kyrkomöte och av elektorer för sådana ombuds utväljande beräknas varje röst lika; och skola rösterna avgivas med slutna sedlar; dock må vid val till elektor, varom i 5 § förmäles, de väljande besluta, att valet genom öppen omröstning verkställas skall.

§ 7.

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte fullföljes hos Konungen genom *underdåniga* besvär, som inom *trettio* dagar efter valet skola i

8 §.

Därest någon varder vald till ombud i kyrkomötet inom två eller flera valdistrikt, må på honom ankomma att bestämma för vilket distrikt han vill anses vald; åliggande det honom att hos vederbörande domkapitel därom göra skyndsam anmälan.

9 §.

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte fullföljes hos Konungen genom besvär, som inom *tjugu* dagar efter valet skola i justitiede-

justitiedepartementet ingivas för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

§ 8.

Vid kyrkomöte föres ordet av ärkebiskopen eller den bland övriga biskopar, som Konungen, för den händelse att ärkebiskopen har förfall, därtill *i nåder* förordnar.

§ 9.

Allmänt kyrkomöte tillkommer att upptaga kyrkliga *mål,* som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes. Mötet *äge* dock ej att, utöver vad i grundlag *kan varda* medgivet, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden, samt föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas.

Fråga, vilken, enligt vad ovan är sagt, av någon kyrkomötets ledamot väckes, må för mötet framläggas inom åtta dagar efter den, till vilken mötet blivit av Konungen sammankallat; sedermera må sådan fråga ej kunna av ledamot väckas, utan såvida den av redan inom *kyrkomötet* fattat beslut eller upptaget ärende eller annan under mötet inträffad händelse omedelbarligen föranledes.

partementet ingivas för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

10 §.

Vid kyrkomöte föres ordet av ärkebiskopen eller den bland övriga biskopar, som Konungen, för den händelse att ärkebiskopen har förfall, därtill förordnar.

11 §.

Allmänt kyrkomöte tillkommer att upptaga kyrkliga *ärenden,* som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes; *så ock ärenden, som av nästföregående kyrkomöte överlämnats till den i 15 § omförmälda delegationen och vari denna avgivit betänkande.* Mötet *äger* dock ej att, utöver vad i grundlag *är* medgivet, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas.

De från Konungen hänskjutna ärenden böra företrädesvis förekomma till behandling.

Fråga, vilken enligt vad ovan är sagt av någon kyrkomötets ledamot väckes, må *såsom motion* för mötet framläggas inom åtta dagar efter den, till vilken mötet blivit av Konungen sammankallat; sedermera må sådan fråga ej kunna av ledamot väckas, utan såvida den av redan inom *mötet* fattat beslut eller upptaget ärende eller annan under mötet inträffad händelse omedelbarligen föranledes.

12 §.

1 mom. Å varje kyrkomöte skola tillsättas fyra ständiga utskott, nämligen:

ett kyrkolagsutskott, bestående av fjorton ledamöter, för behandling av kyrkolagsfrågor samt frågor om ändring i prästerskapets privilegier;

ett beredningsutskott, bestående av kyrkomötets ordförande samt fjorton valda ledamöter, för behandling av frågor om antagande av eller ändring i bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes;

ett expeditionsutskott, bestående av sju ledamöter, för att uppsätta förslag till de skrivelser, som, till följd av mötets beslut, skola från detsamma avlåtas;

ett ekonomiutskott, likaledes bestående av sju ledamöter, för beredande av frågor om erforderliga arvoden till mötets kansli och vaktbetjäning samt om mötets övriga ekonomiska angelägenheter.

2 mom. Mötet äger, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra kyrkolagsutskottets eller beredningsutskottets behandling.

3 mom. För beredning av de ärenden, som ej tillhöra ständigt utskotts behandling, må mötet tillsätta tillfälliga utskott till det antal, som av omständigheterna påkallas.

4 mom. I alla utskott skola bland valda ledamöter ingå såväl präster

som lekmän; och skola de förras antal förhålla sig till de senares som 3 till 4.

5 mom. Efter i 4 mom. angiven grund väljas ock för varje utskott suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Suppleanternas antal skall motsvara de valda ordinarie ledamöternas.

6 mom. Valen till utskott skola vara proportionella, därest det begäres av minst så många ledamöter, som motsvara det tal, vilket erhålles om kyrkomötets hela ledamotsantal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1. Beträffande förfarandet vid proportionellt val skola föreskrifterna i stadgan om val till riksdagens utskott lända till efterrättelse.

§ 10.

De från Konungen hänskjutna mål böra företrädesvis till behandling förekomma.

Är fråga om antagande av *ny* bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes, bör, där de av mötets *medlemmar,* som till prästeståndet höra, sådant akta nödigt, innan frågan av mötet till slutlig behandling företages, betänkande däröver avgivas av dessa *medlemmar* samfällt eller genom personer, som de inom sig därtill utse. *Arbetsordning i övrigt äger mötet självt bestämma.*

§ 11.

Varje *mötets* ledamot äger i alla frågor en röst. Äskas omröstning;

13 §.

Är fråga om antagande av *eller ändring i* bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes, bör, där de av mötets *ledamöter,* som till prästeståndet höra, sådant akta nödigt, innan frågan av mötet till slutlig behandling företages, betänkande däröver avgivas av dessa *ledamöter* samfällt eller genom personer, som de inom sig därtill utse.

14 §.

1 mom. Varje *kyrkomötets* ledamot äger i alla frågor en röst.

då skall den med slutna sedlar anställas. Före rösternas uppräknande skall en ibland dem uttagas och förseglad avläggas. Befinnas vid de övrigas uppsummerande, rösterna lika delade, må denna sedel öppnas och giva utslaget: är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

I fråga om antagande av *ny* bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense. *Vid omröstning i fråga, varom nu sagt är, varde ej någon röstsedel avlagd.*

Äskas omröstning, *skall den ske öppet. Befinnas, utom i fall som avses i 2 mom., de avgivna rösterna lika delade, nedlägge ordföranden i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av mötets ledamöter på anmodan av ordföranden upptager ur rösturnan.*

2 mom. I fråga om antagande av *eller ändring i* bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense.

15 §.

Varje kyrkomöte utser inom sig sju ledamöter, därav tre präster och fyra lekmän, att utgöra medlemmar av en delegation med uppgift att till nästföljande kyrkomöte bereda och avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden, som mötet i anledning av vid mötet väckta motioner överlämnar till delegationen. För medlemmarna utses lika antal suppleanter.

Beträffande sättet för val av medlemmar och suppleanter i delegationen gäller vad som är stadgat om val till mötets utskott.

Instruktion för delegationen fastställes av Konungen efter förslag av kyrkomötet.

§ 12.

Äro ej *mötets* förhandlingar avslutade inom *en månad,* äger Konungen ändock efter den tid *att mötet upplösa.*

§ 13.

Arvode till mötets ledamöter så ock övriga kostnader *därför* skola *av allmänna medel gäldas.*

16 §.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal; dock skall, där val till utskott skall vara proportionellt, gälla vad i stadgan om val till riksdagens utskott finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

17 §.

Äro ej *kyrkomötets* förhandlingar avslutade inom *trettiofem dagar,* äger Konungen ändock efter den tid *upplösa mötet.*

18 §.

Arvode till mötets ledamöter *och till medlemmarna av mötets delegation* så ock övriga kostnader *för mötet och delegationen* skola *gäldas av allmänna medel.*

19 §.

De ytterligare föreskrifter rörande kyrkomötets arbetssätt, som kunna anses nödiga, äger mötet fastställa i en särskild arbetsordning.

Denna förordning träder i kraft den .....

Genom denna förordning upphäves förordningen den 16 november 1863 (nr 61) angående allmänt kyrkomöte.

Förslag till arbetsordning för det allmänna kyrkomötet.

1 §.

På den dag, som Konungen utsatt för kyrkomötets början, infinna sig samtliga ombuden å ort och timme, som förut blivit av ordföranden offentligen kungjorda. Vid detta sammanträde förklarar ordföranden mötet öppnat, varefter

1:o) de självskrivna ombuden, som vid mötet sig infunnit, uppropas;

2:o) de valda ombuden till ordföranden avlämna de protokollsutdrag, vilka utgöra deras fullmakt att i kyrkomötets förhandlingar taga del;

3:o) ordföranden anmodar två självskrivna ombud att biträda vid den granskning av protokollsutdragen, som i nästföljande paragraf omförmäles; och

4:o) kyrkomötets ledamöter avgå till allmän gudstjänst, som av ordföranden anordnas.

Protokollet vid detta och följande sammanträden, intilldess val av sekreterare ägt rum, ävensom vid den i nästföljande paragraf omförmälda förrättning föres av den person ordföranden därtill utsett.

2 §.

1. Å samma dag som kyrkomötet blivit öppnat företages av ordföranden och de i nästföregående paragraf omnämnda, därtill utsedda ombud granskning av de valda ombudens fullmakter, varvid föres protokoll, som skall fullständigt upptaga de mot ombuds behörighet förekomna anmärkningar samt därefter inför ordföranden och de honom biträdande ombuden justeras.

2. På aftonen samma dag samlas kyrkomötets ledamöter till enskild överläggning om valet av ledamöter i mötets utskott.

3 §.

Å nästa söckendag efter den, då kyrkomötet blivit öppnat, hålles sammanträde, därvid

1:o) uppläses det i nästföregående paragraf omförmälda protokoll;

2:o) förekommande anmärkningar mot ombuds behörighet till överläggning upptagas och avgöras, såvitt ske kan. Finner mötet nödigt att uppskjuta

sådan frågas behandling, bör den likväl, så snart möjligt är, till avgörande företagas. Vid dithörande förhandlingar äga de, mot vilkas val anmärkning förekommit, rätt att i överläggningarna, men ej i besluten deltaga;

3:o) ordföranden, som det tillhör att på förhand göra sig underrättad om personer, villiga och tjänliga att befattningen såsom mötets sekreterare övertaga, anmäler dessa och låter uppläsa de handlingar, de sökande till styrkande av sin skicklighet må hava företett, varefter val av sekreterare företages, såvida icke uppskov begäres, i vilket fall med valet må anstå till mötets nästa sammanträde;

4:o) utses av mötet fyra personer, vilka jämte ordföranden tillsätta erforderligt kanslibiträde och för mötet nödig betjäning.

4 §.

1. Ombuden intaga i samlingssalen plats i följande ordning:

de självskrivna ombuden eller, där någon av dem har förfall, den i hans ställe valde;

ombuden från Uppsala universitet;

ombuden från Lunds universitet;

prästerskapets och lekmännens ombud för stiften.

Mellan stiften iakttages den av ålder övliga ordning.

2. Förteckning över samtliga ombuden efter den ordning, vari de hava plats i samlingssalen, skall genom kansliets försorg skyndsamt till trycket befordras.

5 §.

Mötets allmänna sammankomster hållas så ofta göromålen det kräva och minst två gånger i varje vecka.

6 §.

1. Timme för mötets sammanträde bestämmes av ordföranden och tillkännagives genom anslag i mötets lokal senast klockan sex eftermiddagen föregående dag.

2. Sammanträde må ej slutas eller avbrytas utan mötets medgivande. Om, under sammanträde på förmiddagen, dess fortsättning på eftermiddagen prövas nödig, bör anslag därtill ske före klockan två eftermiddagen, och mötet därom av ordföranden underrättas.

3. Skall, enligt förut fattat beslut, vid sammanträde val förrättas, bör sådant i anslaget tillkännagivas.

7 §.

Förmiddagssammanträde börjas och eftermiddagssammanträde avslutas med bön, som av ordföranden anordnas.

8 §.

1. Vid varje allmänt sammanträde för sekreteraren protokoll, upptagande överläggningsämnen, namnen å dem, som yttra sig, ordförandens propositioner, utgången av omröstning, där sådan äger rum, och mötets beslut.

2. Ledamot, som vill inför mötet yttra sig, begär ordet av ordföranden och uppropas i den ordning, han därtill anmält sig. Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, kunna efter ordförandens beprövande för kort genmäle, innefattande upplysning eller rättelse, i anledning av en efterföljande talares anförande erhålla ordet under högst tre minuter omedelbart efter sådan talare.

Oberoende av ordningen mellan mötets övriga ledamöter äger ledamot rätt att under överläggningen i ett ämne utan angivande av skäl instämma med närmast föregående talare.

Chefen för justitiedepartementet, likasom chefen för ecklesiastikdepartementet, äger att, om han så önskar, framför mötets ledamöter erhålla ordet, utan avseende å den ordning, vari han sådant begärt.

Yttranden, som vid mötets sammanträden avgivas, skola, såvitt ske kan, ordagrant av särskilda tjänstemän upptecknas och sist tredje dagen därefter, klockan tio förmiddagen, försedda med uppsättarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i mötets kansli, där de böra finnas för genomläsning och rättelse tillgängliga till den dag, då det protokoll, vartill de höra, skall justeras. Har ledamot icke inom stadgad tid justerat sitt yttrande, anses detsamma ändock såsom av honom justerat. Om vid justering av protokoll fråga väckes, att avgivna yttranden icke skola i protokollet intagas, kan mötet därtill lämna bifall, dock må yttrande ej, utan den talandes medgivande, uteslutas.

3. Vid sammanträde fört protokoll skall å femte söckendagen därefter, om mötet då sammanträder, eller, i motsatt händelse, vid mötets näst därefter inträffande sammankomst av sekreteraren uppläsas och av mötet justeras. Justeringen av vid mötets avslutande ojusterade protokoll verkställes inför ombuden från den ort, där mötet varit samlat.

9 §.

1. Alla ärenden, som skola av mötet behandlas, anmälas vid allmänt sammanträde, och skall över dem föras dagbok, som alltid bör finnas i kansliet tillgänglig.

2. Motion, som av någon mötets ledamot väckes, skall alltid vara skriftligen avfattad och inlämnas i två exemplar, av vilka det ena bilägges mötets protokoll och det andra överlämnas till vederbörande utskott.

10 §.

Över varje vid allmänt sammanträde anmält ärende får förberedande överläggning äga rum. Finner ordföranden av någon ledamot väckt fråga icke för-

fattningsenligt tillhöra kyrkomötets behandling, bör han sådant tillkännagiva jämte skälen härtill, vilka i protokollet intagas. Sådan fråga må sedan icke till någon mötets åtgärd föranleda, med mindre mötet, på därom av ledamot gjort yrkande, förklarar sig icke godkänna ordförandens åsikt.

11 §.

Varje ärende, som första gången vid mötet förekommer, skall, därest någon ledamot sådant äskar, vila på bordet till nästföljande sammanträde.

12 §.

1. Ärenden, som endast röra mötets enskilda angelägenheter, kunna avgöras vid det sammanträde, då fråga om dem väckes.

2. Alla allmänna ärenden skola liksom de enskilda, med avseende på vilka mötet finner sådant nödigt, av utskott beredas, innan de till slutligt avgörande företagas.

3. Utskott må ej vägra att mottaga och behandla ärende, som blivit av mötet till detsamma hänskjutet.

13 §.

1. Kyrkomötets ständiga utskott tillsättas vid dess tredje allmänna sammanträde.

2. Äskas, sedan i fråga, som avses i 13 § kyrkomötesförordningen, utskott avgivit betänkande, eller ock dessförinnan, av någon mötets ledamot, utöver utskottsbehandlingen, särskild prästerlig beredning, varom förmäles i sagda paragraf, skall mötets ordförande sammankalla mötets prästerliga ledamöter, vilka därvid äga att, där de så akta nödigt, förordna om sådan beredning.

14 §.

1. Val till utskott och till den i 15 § kyrkomötesförordningen omförmälda delegationen förrättas av mötet vid allmänt sammanträde och iakttages därvid, att för varje utskott, respektive delegationen, valet av prästerliga ledamöter först verkställes.

2. Den, som blivit till ledamot i utskott vald, vare ej berättigad att uppdraget sig avsäga, utan för såvitt han är ledamot av annat utskott. I senare händelsen bör avsägelsen ske vid samma eller nästföljande mötessammankomst.

15 §.

Ärkebiskopen eller den, som av Konungen blivit förordnad att under kyrkomötets hela sammanvaro i ärkebiskopens ställe där föra ordet, är ej till leda-

mot i utskott valbar, men är självskriven ordförande i beredningsutskottet; han äger ock tillträde i samtliga övriga utskott, dock utan rätt att där i överläggningarna eller besluten deltaga.

16 §.

1. Utskott, för vilket ej finnes självskriven ordförande, sammankallas första gången av kyrkomötets ordförande, inför vilken det äger att då bland sina ordinarie ledamöter för sig utse ordförande och vice ordförande. Beredningsutskottet sammankallas första gången av sin självskrivne ordförande och utser då bland sina ordinarie ledamöter vice ordförande.

2. Till följande sammanträden kallas varje utskott av sin ordförande, och skall sådan kallelse anslås senast klockan sju eftermiddagen föregående dag.

3. Utskott må ej vara samlat å tid, då kyrkomötet håller allmänt sammanträde.

17 §.

Är utskottsledamot hindrad att sammanträde bevista, göre därom anmälan hos ordföranden, som för tillfället inkallar vederbörande suppleant. Är ledamot utan sådan anmälan frånvarande från två närmast varandra följande utskottssammanträden, inträder i hans ställe vederbörande suppleant såsom ordinarie ledamot, och bör utskottets ordförande härom underrätta kyrkomötet vid dess nästföljande allmänna sammankomst.

18 §.

1. Utskotts betänkande eller förslag i anledning av dit hänvisat ärende avgives skriftligen och underskrives av ordföranden. Nödigt biträde för kansligöromål och renskrivning äger utskott erhålla av mötets kansli.

2. Ledamot, som i utskottsbeslut ej instämt, äger att lämna kyrkomötet del av sin skiljaktiga mening, vilken av honom själv skriftligen författas och bilägges utskottets yttrande; dock må utskottets betänkande därigenom icke uppehållas.

19 §.

1. Kyrkomötets ordförande äger, efter samråd med sekreteraren, meddela de särskilda föreskrifter, som finnas nödiga för ordningen och arbetet inom mötets kansli.

2. Sekreteraren har att ansvara för vården av inkomna handlingar, till expedition befordra mötets beslut samt utöva tillsyn över kansligöromålens ordentliga och skyndsamma gång. Sekreteraren åligger jämväl att, snarast möjligt och senast på femte dagen efter det mötet sammankommit, för kyrkomötet framlägga en förteckning över av Konungen fattade beslut och vidtagna åtgärder med anledning av de framställningar och önskningar, som av

nästföregående kyrkomöte anmälts för Konungen, samt jämväl de beslut och åtgärder, som av Konungen efter nästföregående kyrkomöte vidtagits i anledning av mötets tidigare framställningar. Vid förfall för sekreteraren bestridas hans göromål av den, som ordföranden därtill utser.

20 §.

1. Efter varje kyrkomötets allmänna sammanträde upprättas av kansliet för nästa sammanträde föredragningslista, å vilken främst upptagas Konungens skrivelser och därefter de betänkanden, som avgivits av den vid nästföregående kyrkomöte jämlikt 15 § kyrkomötesförordningen tillsatta delegationen. Övriga ärenden uppföras å föredragningslistan, i den mån de inkommit, enligt följande ordning, nämligen:

1:o) inom mötet väckta motioner;

2:o) förslag till mötets skrivelser;

3:o) utskottens betänkanden.

Bland utskottsbetänkanden skola, där ej mötet särskilt annorlunda beslutar, de, som vid ett mötets sammanträde bordläggas första gången, uppföras främst och de, som då bordläggas andra gången, sättas sist å föredragningslistan till nästa sammanträde.

2. Föredragningslista bör före varje sammanträde anslås i samlingssalen och i tryck utdelas till mötets ledamöter.

21 §.

Då betänkande från utskott till mötet inkommit, skall detsamma efter dess första föredragning vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej mötet annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Utskotts förberedande hemställanden och förfrågningar må genast avgöras, därest icke någon mötets ledamot begär bordläggning.

När ett till avgörande berett ärende är bordlagt, kan mötet bestämma tiden för dess slutliga behandling.

Ärende, vari utskott avgivit betänkande, bör, så vitt ske kan, icke till slutligt avgörande företagas, med mindre mötets ledamöter därförinnan fått emottaga tryckta exemplar av betänkandet.

22 §.

Ej må något ärende, däri överläggning ägt rum, till slutligt avgörande företagas, förrän mötet på ordförandens hemställan förklarat överläggningen slutad.

Därefter bör proposition framställas i den ordning, här nedan stadgas.

Kan fråga bliva föremål för bifall eller avslag, bör ordförandens första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivit under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven.

Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och ordföranden tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; envar i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva.

Då voteras skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraproposition genast författas, justeras och uppläsas, samt omröstningen strax därefter verkställas.

23 §.

1. Omröstning till beslut skall ske öppet. Därvid skola mötets ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställes, må ingen bliva stående å gången.

Med undantag för de fall, varom i tredje stycket stadgas, uppmane ordföranden därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid ordföranden finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat, eller någon av mötets ledamöter begär rösträkning, verkställes votering medelst namnupprop.

Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest ordföranden före omröstningens början så beslutar. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställes av minst 1/10 av mötets ledamöter, skall ock detta omröstningssätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

2. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra fyra ledamöter, vilka ordföranden därom anmodar, taga plats vid bordet för att över omröstningen föra anteckningar. Upprop anställes därpå efter förteckningen över mötets ledamöter. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår.

Omedelbart efter omröstningen tillkännagiver ordföranden utgången.

24 §.

Då val skall äga rum, böra fyra ledamöter, vilka ordföranden därom anmodar, taga plats vid bordet för att över valet föra anteckningar. Upprop

anställes därpå efter förteckningen över kyrkomötets ledamöter, och bör varje ledamot framträda till bordet i den ordning, vari hans namn uppropas, och avlämna sin röstsedel till ordföranden, som sist avgiver sin sedel. Röstsedlarna öppnas och uppläsas av ordföranden.

Omedelbart efter valet tillkännagiver ordföranden utgången.

25 §.

Sedan de skrivelser, vartill fattade beslut kunna föranleda, blivit av mötet justerade, underskrivas de å kyrkomötets vägnar av ordföranden och kontrasigneras av sekreteraren.

Om ledamot, som mot ett mötets beslut sig reserverat, så önskar, skall den i ämnet avgående skrivelsen åtföljas av protokollsutdrag, innehållande den av honom mot beslutet avgivna reservation.

26 §.

Utom det åliggande, som enligt 12 § kyrkomötesförordningen tillhör expeditionsutskottet, skall detta ombesörja tryckningen av de handlingar, som till kyrkomötet inkomma eller därifrån utgå, med undantag av sådana, som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta, för att till mötets ledamöter utdelas.

27 §.

Under namn av kyrkomötesbeslut uppsättes av sekreteraren och underskrives, efter inför mötet skedd justering, av ordföranden en sammanfattning av vad vid kyrkomötet förekommit och blivit beslutat. Kyrkomötesbeslutet tryckes och avsändes genom ordföranden till domkapitlen i så stort antal exemplar, att ett sådant kan till varje församling avlämnas.

28 §.

Kyrkomötets allmänna sammanträden äro offentliga, såvida ej mötet för särskilt fall annorlunda beslutar. Till ordningens vidmakthållande bland åhörarna äger ordföranden utfärda nödiga föreskrifter. Den däremot bryter, varde genast avlägsnad.

29 §.

Hava, innan trettiofem dagar från kyrkomötets början förflutit, dess förhandlingar så långt fortskridit, att de kunna antagas, såvitt av mötet beror, bliva före nämnda tids utgång fullbordade, göres därom hos Konungen underdånig anmälan.

Skulle åter efter trettiofem dagars förlopp ännu icke samtliga av Konungen till mötet överlämnade ärenden vara slutligen behandlade, anmäles i underdånighet, huru lång tid därtill ännu anses erforderlig, samt i vad skick mötets övriga arbeten sig befinna.

30 §.

På dag, då enligt Konungens föreskrift mötet bör avslutas, sammanträda dess ledamöter för att gemensamt avgå till gudstjänst, som av ordföranden blivit anordnad och kungjord, samt återgå efter gudstjänsten till samlingsrummet, där mötet efter skedda avskedshälsningar av ordföranden upplöses.

31 §.

Denna arbetsordning tjänar till efterlevnad, intilldess kyrkomötet, uppå därom i vederbörlig ordning gjord framställning, beslutar ändring i eller tillägg till densamma. Sådant beslut länder genast till efterrättelse, därest ej mötet annorlunda bestämmer.

Förslag till kungörelse angående rikets indelning i valdistrikt för val av lekmannaombud vid allmänt kyrkomöte.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att, jämte det *Visby stift* enligt 5 § kyrkomötesförordningen skall utgöra ett valdistrikt, nedannämnda stift skola tills vidare bestå av följande valdistrikt, inom vilka vart för sig lekmännen äga i stadgad ordning välja ombud till det antal här efteråt sägs, nämligen:

Uppsala stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Heliga Trefaldighets pastorat ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med tre ombud.

Linköpings stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Skara stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat, som helt ingå i stiftet, samt Amnehärads församling av det på Skara och Karlstads stift delade Amnehärads och Södra Råda församlingars pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Strängnäs stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med två ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med ett ombud.

Västerås stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Växjö stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med tre ombud.

Lunds stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Burlövs och Lomma pastorat ett valdistrikt, med tre ombud, och

övriga pastorat, som helt ingå i stiftet, samt Fagerhults församling av det på Göteborgs och Lunds stift delade Hishults och Fagerhults församlingars pastorat två valdistrikt; skolande härvid de pastorat, som tillhöra Oxie, Skytts, Torna, Bara, Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads, Frosta, Färs, Onsjö, Harjagers, Rönnebergs, Luggude norra samt Luggude södra kontrakt, bilda ett valdistrikt, med två ombud, samt de i stiftet helt ingående pastorat, som tillhöra Albo och Järrestads, Ingelstads, Södra Åsbo, Norra Åsbo, Bjäre, Västra Göinge, Östra Göinge, Villands, Gärds, Östra, Medelstads samt Listers och Bräkne kontrakt, ävensom Fagerhults församling, ett valdistrikt, med två ombud.

Göteborgs stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Partille och Backa pastorat ett valdistrikt, med tre ombud, och

övriga pastorat, som helt ingå i stiftet, samt Hishults församling av det på Göteborgs och Lunds stift delade Hishults och Fagerhults församlingars pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Karlstads stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Hammarö pastorat ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat, som helt ingå i stiftet, samt Södra Råda församling av det på Skara och Karlstads stift delade Amnehärads och Södra Råda församlingars pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Härnösands stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Gudmundrå, Själevads, Sköns, Alnö, Timrå, Njurunda, Ås och Frösö pastorat ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Luleå stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ävensom Umeå landsförsamlings, Skellefteå landsförsamlings, Gällivare och Jukkasjärvi pastorat ett valdistrikt, med ett ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med två ombud.

Stockholms stift:

Samtliga pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår, ett valdistrikt, med fem ombud, och

övriga pastorat ett valdistrikt, med ett ombud.

Denna kungörelse träder i kraft den .....

Genom denna kungörelse upphäves kungörelsen den 16 juli 1915 (nr 269) angående rikets indelning i valdistrikt för val av lekmannaombud vid allmänt kyrkomöte.

Förslag till kungörelse angående fördelning mellan rikets stift av vissa prästerliga ombud vid allmänt kyrkomöte.

Kungl. Maj:t har, med stöd av 4 § kyrkomötesförordningen, funnit gott förordna, att vid val av prästerliga ombud till allmänt kyrkomöte skola för ett vart av Uppsala, Linköpings, Skara, Växjö, Lunds och Göteborgs stift utses två ombud.

Denna kungörelse träder i kraft den .....

Förslag till kungörelse angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

Kungl. Maj:t har, i överensstämmelse med riksdagens beslut, funnit gott förordna som följer:

Ledamot av allmänt kyrkomöte, som är bosatt å annan ort än där kyrkomötet hålles, må av statsmedel vid resa till och från kyrkomötet åtnjuta ersättning för därav föranledd reskostnad jämte ett dagtraktamente av tjugufem kronor för vardera resan ävensom i dagtraktamente under kyrkomötet uppbära trettiotre kronor, vilket traktamente dock ej må överstiga sammanlagt ettusenetthundrafemtiofem kronor.

Ledamot av kyrkomötet, som är bosatt å ort där kyrkomötet hålles, må av statsmedel i dagtraktamente under kyrkomötet uppbära tjugufem kronor, vilket traktamente dock ej må överstiga sammanlagt åttahundrasjuttiofem kronor.

Denna kungörelse träder i kraft den .....

Genom denna kungörelse upphäves kungörelsen den 30 augusti 1941 (nr 714) angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

Förslag till instruktion för allmänna kyrkomötets delegation.

1 §.

Så snart kyrkomötet valt medlemmar i den i 15 § kyrkomötesförordningen avsedda delegationen, sammankallas de till konstituerande sammanträde av mötets ordförande, inför vilken delegationen äger att bland sina ordinarie medlemmar för sig utse ordförande och vice ordförande.

2 §.

Delegationen sammanträder på kallelse av ordföranden, så ofta denne prövar nödigt.

Vid delegationens sammanträden skall föras protokoll, som justeras av ordföranden.

3 §.

Delegationens ordförande skall varje år före den 1 april till chefen för ecklesiastikdepartementet avgiva berättelse om delegationens verksamhet under närmast föregående kalenderår.

4 §.

Finner delegationen sig behöva av någon Konungens ämbetsman eller av allmänt verk inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar, äger delegationen att, genom sin ordförande, hos chefen för ecklesiastikdepartementet begära Konungens befallning till vederbörande att de äskade upplysningarna meddela.

5 §.

Ordföranden har att tillse, att delegationens arbete bedrives på behörigt sätt.

Ordföranden åligger särskilt:

att låta utfärda kallelse till sammanträde;

att, där så erfordras, vid förfall för medlem låta tillkalla suppleant; samt

att å delegationens vägnar underteckna dess betänkanden.

6 §.

Delegationen må, därest göromålens omfattning det kräver, anställa en sekreterare.

7 §.

Medlem av delegationen äger åtnjuta ersättning såsom för kommittéledamot är stadgat i kungörelsen den 29 augusti 1921 (nr 517) med vissa bestämmelser angående kommittéer; och skall ersättningen utgå i form av dagarvode.

Angående arvode åt sekreteraren stadgas särskilt.

Denna instruktion träder i kraft den .....

3 — 460419

Inledning.

Direktiven för de sakkunnigas arbete innefattas i det anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 december 1944, varmed dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, motiverade sin hemställan om de sakkunnigas tillsättande. Departementschefen anförde härvid till en början följande.

I skrivelse den 13 april 1944 (nr 179) har riksdagen i anledning av en inom riksdagen väckt motion (I: 230) anhållit om utredning och förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning i huvudsaklig anslutning till vad konstitutionsutskottet anfört i ett med anledning av motionen avgivet utlåtande (nr 11). Konstitutionsutskottet har — under erinran att kyrkomötet består av trettio prästerliga ledamöter och lika många lekmän — anfört huvudsakligen följande. Brister vidlådde framför allt sammansättningen av kyrkomötets lekmannahälft, vilken icke kunde anses tillfyllest såsom representation för Sveriges folk. Frågan om en ökad lekmannarepresentation borde därför enligt utskottets mening göras till föremål för utredning. Att därvid söka vidmakthålla den nu rådande proportionen mellan präster och lekmän syntes icke nödvändigt. Utan att vilja yttra sig om storleken av lekmannarepresentationen ansåge sig utskottet dock böra framhålla, att antalet lekmän borde vara sådant, att olika meningsriktningar i kyrkliga frågor bereddes möjlighet att bliva på ett skäligt sätt företrädda. Därjämte borde övervägas möjligheten av en viss utökning även av de prästerliga ledamöternas antal, särskilt som det finge betraktas som en brist, att de obefordrade prästerna icke vore valbara till ombud vid kyrkomötet. Vid en omprövning av frågan om en utökad lekmannarepresentation syntes man ej kunna undgå att överväga även spörsmålet om sättet för denna representations utseende. Otvivelaktigt förelåge ett behov av mera tidsenliga former för val av kyrkomötets lekmannaombud. Olika vägar stode här till buds. En väg vore att låta elektorsvalen, som nu skedde å sammanträde inför kyrkostämmas ordförande, verkställas av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke funnes, av kyrkostämma. En annan lösning vore att med bibehållande av nuvarande ordning för val av elektorer men med upphävande av nuvarande kretsindelning inom stiften vid val av lekmannaombud låta dessa val företagas gemensamt av samtliga församlingsombud. En tredje väg vore, att dessa val verkställdes av den ombudsförsamling, som pastoratskyrkoråden utsåge för val av lekmannaombud i domkapitlet.

Sedan departementschefen därefter lämnat en ingående redogörelse för de reformförslag, som tidigare framkommit i fråga om kyrkomötets sammansättning och därtill knutna spörsmål, angav departementschefen de riktlinjer, de sakkunniga borde följa vid utredningsarbetet. Han anförde därvid:

Under de senaste decennierna har genom ny lagstiftning betydelsefulla avsnitt av det kyrkliga livet reformerats. Sålunda ha nya rättsregler tillkommit, som reglera församlingsstyrelsen och domkapitlens verksamhet. Trots den rörlighet och strävan till anpassning efter samhällslivets förändringar, som ovedersägligen utmärker den svenska kyrkan, har däremot kyrkomötesförordningen alltjämt i huvudsak bibehållit den form och det innehåll, som den fick för drygt 80 år sedan. De upprepade kraven på en reform av kyrkomötesförordningen ha med särskild styrka framträtt med avseende på bestämmelserna rörande kyrkomötets sammansättning och om sättet för val till kyrkomötet. Mångfalden av framställningar med ett i stort sett likartat syfte torde ge vid handen, att ett behov av en modernisering förefinnes, vilket ej i längden kan avvisas. Det lär icke heller kunna förnekas, att nu gällande bestämmelser i nämnda hänseenden visat sig leda till en alltför ensidig representation för det kyrkliga livet i vårt land. Detta i sin tur har i icke ringa mån bidragit till, att kyrkomötet i det allmänna medvetandet kommit att intaga en mera underordnad ställning än vad dess visserligen begränsade men för den svenska kyrkan och för det svenska folket betydelsefulla uppgifter berättiga till. Det vore helt visst önskvärt, om en sådan sammansättning av kyrkomötet kunde uppnås och en sådan valmetod kunde åstadkommas, som medförde ett större och allmännare intresse för kyrkans angelägenheter.

Frågan om en reform i dessa hänseenden bör icke längre uppskjutas. Jag anser det därför lämpligt, att en särskild utredning, som i första hand tar sikte på frågan om kyrkomötets sammansättning — varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt spörsmålen om valbarheten, om valrätten, om valsättet och om antalet mandat — nu kommer till stånd. En sådan utredning bör anförtros åt särskilt tillkallade sakkunniga inom ecklesiastikdepartementet.

Vad angår kyrkomötets sammansättning ha reformkraven hittills till övervägande del gällt lekmannarepresentationen i kyrkomötet. Vid den nu tillämnade utredningen böra emellertid även vissa ändringsförslag beträffande de prästerliga ombuden upptagas till övervägande. Här möter först 1926 års kyrkomötes framställning om undanröjande av den begränsning i fråga om valbarheten, som innefattas i de i § 2 kyrkomötesförordningen förekommande orden: »med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman». Det är ett gammalt krav, att även icke befordrade präster skulle kunna väljas till ombud. Å andra sidan bör övervägas, huruvida icke i stället vissa andra gränsdragningar kunna anses påkallade. I sådant hänseende har uppkommit tanken, att för valbarhet skulle uppställas samma fordran, som enligt § 4 kyrkomötesförordningen gäller för valrätten, nämligen att vederbörande skola vara »inom distriktet kyrkoskrivna». De sakkunniga böra överväga, huruvida en begränsning av sistnämnda innebörd kan anses lämplig eller ej.

Den prästerliga representationen i kyrkomötet karakteriseras, bland annat, av att rikets samtliga biskopar äro självskrivna ombud. Härutinnan synes icke finnas anledning att göra någon rubbning. Däremot kan lämpligheten av nu gällande bestämmelse i § 2 kyrkomötesförordningen om utseende av ersättare i kyrkomötet för biskop, som har laga förfall, sättas i fråga. Enligt den ursprungliga bestämmelsen härom skulle i stället för biskopen för sådant fall inträda »den av domkapitlets ledamöter, som domkapitlet i hans ställe väljer». I motion till 1893 års kyrkomöte föreslogs sådan ändring av ifrågavarande stadgande i kyrkomötesförordningen, att vid förfall för biskop skulle i kyrkomötet inträda »den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer». Motionen bifölls av kyrkomötet, och år 1903 blev förslaget av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänt. Sedan

numera 1936 års domkapitelsreform rått bot på de olägenheter, som på sin tid föranledde nyssnämnda författningsändring, kan det förtjäna övervägas, huruvida ej en återgång i huvudsak till den tidigare regeln för utseende av biskops ersättare i kyrkomötet är motiverad eller en lösning av frågan bör sökas efter andra linjer.

Med avseende å sättet för val av de prästerliga ombuden i övrigt ha i huvudsak inga anmärkningar försports mot den nu gällande ordningen. De sakkunniga böra emellertid vara oförhindrade att taga även detta spörsmål under övervägande.

Till frågan om den prästerliga representationen i kyrkomötet hör även spörsmålet om *antalet* prästerliga ombud. Denna fråga sammanhänger nära med frågan om lekmannarepresentationen.

Såväl 1944 års riksdagsskrivelse som de tidigare reformförslagen hava huvudsakligen tagit sikte på ändringar beträffande lekmannarepresentationen i kyrkomötet. Brister ha ansetts vidlåda framförallt sammansättningen av kyrkomötets lekmannahälft, vilken icke ansetts tillfyllest såsom representation för Sveriges folk. Hur dessa brister skola kunna avhjälpas blir det den ifrågasatta utredningens uppgift att söka klargöra. Några bestämda riktlinjer härutinnan torde ej nu kunna uppdragas i vidare mån, än att huvudsyftet bör vara att bereda möjlighet till att olika meningsriktningar i kyrkliga frågor bliva på skäligt sätt företrädda.

En av de viktigaste frågorna gäller sättet för utseende av kyrkomötets lekmannaombud. Såsom av konstitutionsutskottet framhållits i dess utlåtande nr 11 vid 1944 års riksdag föreligger otvivelaktigt ett behov av mera tidsenliga former för dessa val. Konstitutionsutskottet har antytt tre olika vägar, som härvidlag stå till buds. Det torde ej finnas anledning att i detta sammanhang taga ställning till dessa olika metoder. Även andra vägar torde vara tänkbara. De sakkunniga böra verkställa en förutsättningslös utredning i detta hänseende och söka komma till ett resultat, som så långt möjligt tillgodoser önskemålet att ernå en allsidigare lekmannarepresentation än hittills. Härvid bör beaktas, att, när det gäller val av lekmannaombud till kyrkomötet, särskilda skäl synas tala för en valmetod, som bygger på medverkan av församlingarnas organ.

Beträffande valbarheten till lekmannaombud uppkommer bland annat spörsmålet om val av präst till lekmannaombud. Nu gällande bestämmelser lägga ej hinder i vägen för ett dylikt val, och i några fall ha präster deltagit i kyrkomötet såsom ombud, valda av lekmän. Det förtjänar övervägas, huruvida ej en dylik anordning bör, såsom stridande mot grunderna för kyrkomötesförordningen, för framtiden förhindras.

En ändring av kyrkomötets sammansättning och valmetoden är dock ej till fyllest. I själva verket kan den invändningen resas mot en reformering av kyrkomötets sammansättning, att denna fråga ur vissa synpunkter sammanhänger med andra spörsmål rörande kyrkomötets organisation och befogenheter och att den därför icke kan eller bör lösas fristående. Hur långt man i dessa hänseenden nu bör gå är en avvägnings- och gränsdragningsfråga, som ingalunda är lätt att lösa. Det är möjligt, att de antydda organisatoriska problemen inom en icke alltför avlägsen framtid böra i hela sin räckvidd upptagas till behandling. Men å andra sidan sker inom det kyrkliga livet för närvarande genom spontana initiativ en nydaning icke minst på det organisatoriska området, vilken kan komma att få betydelse även för frågan om kyrkomötets gestaltning och funktioner. Jag erinrar i detta sammanhang särskilt om de numera i det stora flertalet stift regelbundet återkommande stifts-, kontrakts- och prostmötena, om biskopsmötena o. s. v.

Det synes befogat, att dessa institutioner få tillfälle att ännu under någon tid obundna av formföreskrifter utveckla sig och stabiliseras.

Dessa vidare perspektiv lära dock vid den nu tillämnade utredningen icke kunna lämnas helt ur sikte. Frågan är i själva verket, om icke en reform av kyrkomötets sammansättning och valmetoden kommer att låta bristfälligheterna i den nu gällande kyrkomötesförordningen framträda starkare än förut. För att närmare klargöra vad som härmed åsyftas tillåter jag mig anföra följande.

Kyrkomötet sammanträder minst vart femte år, och dess sammanträdestid är begränsad till trettio dagar. Erfarenheterna ha visat, att det med kyrkomötets nuvarande arbetsformer är svårt att på så kort tid medhinna en tillräckligt grundlig behandling av i synnerhet de motionsvis väckta frågorna. Dessa brister i den förberedande handläggningen torde vara en av orsakerna till att Kungl. Maj:t i åtskilliga fall icke ansett sig kunna föranstalta en mera ingående utredning — exempelvis genom tillsättande av sakkunniga — av frågor, som av kyrkomötet hänskjutits till Kungl. Maj:t. Följden härav har blivit, att kyrkomötets möjligheter till initiativ de facto beskurits och detta även på sådana områden, där kyrkomötesförordningen tillagt mötet en central funktion.

Dessa omständigheter ha icke undgått att menligt inverka på intresset för kyrkomötet och dess arbete. För att möjliggöra gynnsammare arbetsbetingelser har föreslagits, dels att tiden för kyrkomötets sammanträden skulle utsträckas utöver de trettio dagarna, dels att kyrkomöte borde sammankallas oftare än vad författningen förutsätter. I själva verket har kyrkomötet de två sista decennierna stundom varit samlat vartannat år på grund av de viktiga frågor, som ha stått på dagordningen. Men den organisatoriska svårigheten hos kyrkomötet har därmed endast delvis blivit hävd.

Även andra uppslag ha emellertid framkommit, syftande till att finna utvägar ur de angivna svårigheterna. Sålunda har tanken väckts på att uppnå större kontinuitet i kyrkomötets arbete genom att medgiva kyrkomötet rätt att tillsätta ett särskilt beredningsorgan, en kyrkomötets delegation, som skulle arbeta under mellantiden mellan kyrkomötena. Till en dylik delegation skulle kyrkomötet för vidare utredning kunna överlämna vissa frågor, som blivit väckta vid ett kyrkomöte men icke hunnit därvid tillräckligt grundligt behandlas. Det kan även tänkas, att ett dylikt organ skulle få till uppgift att ägna förberedande behandling åt motioner, avsedda att väckas vid ett kommande kyrkomöte.

Utan att taga ställning till frågan om möjligheten att realisera sist antydda uppslag, synes mig likväl frågan om en sådan delegation vara av den vikt, att den bör noggrant prövas av de sakkunniga.

Ett ofta påtalat förhållande är, att kyrkomötet icke äger träda i direkt kontakt med de av mötet helt eller till övervägande del tillsatta centrala kyrkliga styrelserna, nämligen Svenska kyrkans missionsstyrelse, Svenska kyrkans diakonistyrelse och Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse. De sakkunniga böra ha sin uppmärksamhet fäst även på detta spörsmål. Jämväl i övrigt böra de vara oförhindrade att underkasta kyrkomötets arbetssätt en översyn och föreslå åtgärder, som kunna vara ägnade att effektivisera detta.

Utredningsarbetet bör bedrivas med utgångspunkt från att förslag i ämnet skall kunna föreläggas nästkommande kyrkomöte.

För att under utredningsarbetet tagas under övervägande ha de sakkunniga fått mottaga en framställning av Sveriges yngre prästers förbunds centralstyrelse den 25 september 1945. Vidare har Sveriges allmänna organist- och kantorsförening direkt till de sakkunniga ingivit en framställning av den 11 juni 1945.

Kap. I. Kyrkomötesinstitutionen.

A. Kyrkomötets tillkomst.

Klarläggandet av de faktorer, som varit bestämmande vid kyrkomötets tillkomst och satt sin prägel på institutionens utformning, skulle kräva en ingående historisk utredning, som beaktade utvecklingen i förhållandet mellan stat och kyrka under hela den nya tiden i Sveriges historia. För den begränsade uppgift, som utredningsuppdraget avser, torde det emellertid vara nog att inledningsvis lämna en kortfattad redogörelse för den närmaste förhistorien till 1863 års förordning om allmänt kyrkomöte med särskilt uppmärksammande av omständigheter, som äro av betydelse för förståelsen av dess stadganden om kyrkomötets sammansättning och andra organisatoriska frågor.

Tanken på en kyrkorepresentation framfördes första gången offentligt i en osignerad artikel i Ecclesiastik Tidskrift år 1827. Däri föreslogs inrättande av universalsynoder för hela riket såsom en utveckling av och påbyggnad på de lagstadgade prästmötena för stiften. Vart tionde år efter riksdagens slut borde en präst från varje stift utom biskopen kvarstanna och tillika med vissa av Konungen utsedda lekmän sammanträda till behandling av rent kyrkliga ärenden, som dessförinnan beretts av de prästerliga stiftsmötena. Den föreslagna universalsynoden torde närmast kunna karakteriseras såsom ett riksprästmöte. Att även lekmän skulle äga säte i synoden motiverades med att de jämte prästerskapet utgjorde ett integrerande element i kyrkans organism.

Ett förslag av likartad innebörd fördes fram inför ständerna genom ett av A. J. Broman till prästeståndet vid 1844—1845 års riksdag ingivet memorial, vari ståndet uppfordrades att hos Kungl. Maj:t anhålla om »nådig tillåtelse för deputerade från rikets stift och universiteter att samlas vart femte eller tionde år växelvis uti rikets universitetsstäder för att där, skilda från allt bestyr med statens angelägenheter, rådgöra om kyrkans och skolans behov, önskningar och ordnande etc.». Förslaget föranledde ingen åtgärd.

Frågan om en kyrklig representation hade emellertid dessförinnan upptagits och utvecklats efter en annan linje. J. H. Thomander uppdrog i sitt år 1837 utgivna »Förslag till Kyrkoordning» grundlinjerna för ett »allmänt prästmöte», sammansatt av — förutom biskoparna och alla ordinarie teologie professorer såsom självskrivna ledamöter — genom val utsedda präster och lekmän från alla stift och Stockholm. Mötet skulle i egenskap av »församlingens» represen-

tation äga att besluta i kyrkans »inre» angelägenheter, varmed avsågs framförallt frågor gällande de kyrkliga böckerna. Förslaget upptogs av den då sittande kyrkolagskommittén, vari Thomander inträtt som ledamot. I dess år 1846 avgivna betänkande betonades i motiveringen för den nu »kyrkomöte» benämnda nya institutionen, att den företrädesvis skulle behandla kyrkans liturgiska angelägenheter och att lekmän icke borde uteslutas från deltagande.

Avgörande för kyrkomötets tillkomst blev frågans behandling vid 1853—1854 års riksdag. Thomander framlade i prästeståndet kyrkolagskommitténs förutnämnda förslag såsom egen motion. Därjämte ingavs till ridderskapet och adeln en särskild motion om kyrkomöte av Aug. von Hartmannsdorff. Under framhållande, att de hittillsvarande formerna för behandling av kyrkans och skolans angelägenheter vore otillfredsställande, rekommenderade motionären inrättande av ett kyrkomöte, som skulle bereda församlingen större delaktighet i kyrkliga angelägenheter och därigenom stegra intresset för dem. Till skillnad från det thomanderska förslaget skulle mötet handlägga även undervisningsfrågor men icke äga beslutanderätt. Det skulle få en mot dess uppgift svarande sammansättning, anslutande sig till stånds- och klassindelningen. Medlemmarna skulle utgöras av biskoparna och pastor primarius (13), en kyrkoherde från vart stift och huvudstaden (13), en professor från de världsliga fakulteterna vid vartdera universitetet (2), en lektor, rektor eller föreståndare för folkskollärareseminarium i varje stift och huvudstaden (13), två lekmän från Uppsala, Lunds, Västerås och Härnösands stift samt en lekman från de övriga stiften och huvudstaden, valda bland sådana medborgare, som icke vore präster eller offentliga lärare eller hänförliga till bondeståndet (17), samt en bonde från varje län (24). Mötet skulle sålunda bestå av 82 medlemmar, varav 26 prästerliga och 56 icke-prästerliga. *Valrätt* skulle tillkomma bland präster och lärare innehavare av ordinarie beställningar, inom lekmännens klass alla husfäder, som voro sina egna och fyllt 30 år, *valbarhet* dem som fyllt 40 år. *Valen* av präster och lekmän skulle förrättas genom elektorer för varje stift, utsedda kontraktsvis; lärareombuden skulle utses omedelbart av de valberättigade stiftsvis, och bonderepresentanterna skulle väljas på samma sätt som riksdagsmännen i bondeståndet. Mötet skulle sammanträda regelbundet vart sjätte år.

Lagutskottet erkände det rättmätiga i att vissa kyrkliga ärenden behandlades av »församlingens» representanter och framlade ett eget, på grundval av de avgivna motionerna utarbetat förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte. Då Konungens administrativa lagstiftningsmakt enligt regeringsformen omfattade jämväl kyrkliga mål, kunde kyrkomötet icke erhålla andra frågor till behandling än dem, som Konungen ville hänskjuta dit, och beträffande dessa kunde mötet ej erhålla annan makt än att avgiva utlåtanden. Vidkommande sammansättningen anslöt sig utskottet till tanken på en uppdelning mellan lärostånd och lekmannastånd med avseende på representa-

tionsrätten och hävdade, att båda borde äga lika antal representanter och att representanterna borde äga lika rätt med undantag för beredande av frågor angående de kyrkliga böckerna. Svenska kyrkans ombud skulle utgöras av samtliga biskopar i stiften samt pastor primarius, fyra bland teologiska fakulteternas lärare, en vald ordinarie prästman från vart stift samt Stockholm, så ock trettio av lekmän valda ombud, minst ett från Stockholm och två från varje stift samt de övriga fem från det eller de stift, som Konungen bestämde. Val av prästmän skulle ske i samma ordning som val av riksdagsmän inom prästeståndet. Lekmannaombuden skulle så väljas, att varje gäll i prosteriet skulle uppdraga åt en å sockenstämma utsedd valman att på samma ort, dag och sätt som prosteriets prästerskap avgiva röst till val av ombud. Mötet skulle sammanträda, då Konungen prövade nödigt, å tid och ort, som han utsatte. Förslaget antogs av prästeståndet och med vissa ändringar av ridderskapet och adeln men föll i bonde- och borgarstånden och därmed i riksdagen.

Frågan återkom vid 1856—1858 års riksdag genom en motion av Thomander. Denne, som verksamt påverkat opinionen vid de båda allmänna prästsällskapsmötena i Stockholm åren 1853 och 1854, upptog ett vid det senare av dessa möten utarbetat förslag om allmänt kyrkomöte. Motionären avstod från önskemålet om beslutanderätt för kyrkomötet men yrkade i motsats till 1854 års lagutskotts förslag bland annat, att mötet skulle sammanträda på bestämd tid, nämligen efter varje riksdags slut, och att ledamöterna skulle erhålla motionsrätt. Förslaget accepterade en sammansättning med lika antal präster och lekmän. Kyrkomötet skulle i regel upplösas efter sju dagar men kunna förlängas med en vecka i sänder.

Vid behandlingen av motionen beslöt utskottet vidhålla sitt vid föregående riksdag avgivna förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte. Mot motionärens förslag om periodicitet och initiativrätt för mötet anfördes, att detsamma vore oförenligt med statsförfattningen, som ej ställde Konungens beslutanderätt i kyrkliga frågor i beroende av en kyrklig representation. Utskottets förslag antogs av de båda första stånden, avslogs av bondeståndet men återremitterades till utskottet av borgarståndet. I anledning härav beslöt utskottet tillmötesgå önskemålet om motionsrätt med därav följande rätt för mötet att göra framställning jämväl i ämne, som ej blivit av Konungen till mötet överlämnat. Mot en av borgarståndet framställd anmärkning mot att prästernas antal skulle bli lika med lekmännens och de förra sålunda erhålla en större rätt i fråga om församlingens angelägenheter än de för det dåvarande ägde, anförde utskottet, att dess förslag i själva verket tillade lekmännen större rätt än dem i allmänhet medgivits, där allmänna kyrkomöten eller synoder förekommit, och hänvisade till kyrkolagskommitténs uttalade åsikt, att om än lekmän icke borde uteslutas från kyrkomötes överläggning, de prästerliga rösterna likväl måste utgöra flertalet. Utskottet tillade: »Försiktigheten bjuder att en vidare inskränkning i denna del än den Utskottet föreslagit ej sker.

Då kyrkomötet skulle få till uppgift att verka till den svenska kyrkans upprätthållande, ligger det i sakens natur, att dess prästerskap måste därvid äga en inflytelserik röst.» Utskottets sammanjämkningsförslag vann slutligen genom votering i förstärkt lagutskott riksdagens bifall. Genom beslut den 6 september 1859 fann sig emellertid Kungl. Maj:t böra vägra sin sanktion på grund av vissa formella brister i förslaget, särskilt beträffande valbestämmelserna.

När frågan om inrättande av ett kyrkomöte fördes till slutgiltigt avgörande genom kungl. proposition vid riksdagen 1862—1863, hade frågan om en förändring av riksrepresentationens sammansättning kommit i förgrunden bland de faktorer, som kunde inverka på bestämmandet av den nya kyrkorepresentationens befogenheter. Den väntade representationsförändringen hade jämte de rent kyrkliga önskemålen anförts såsom skäl för beredande av en särskild representation för behandling av kyrkliga ärenden. Regeringen ställde vid nämnda riksdag de båda representationsfrågorna, den statliga och den kyrkliga, i ett visst samband så tillvida, att den vid sitt förslag till ändringar i regeringsformen begagnade sig av möjligheten att för den kyrkliga representationen föreslå befogenheter, för vilka författningen tidigare stått hindrande, och vid avfattningen av förslaget till förordning om kyrkomöte tog hänsyn till en sådan blivande utvidgning av befogenheten. Regeringens proposition byggde på 1858 års riksdagsförslag i vad angick mötets sammansättning och uppgifter, dock med formellt förbättrade bestämmelser angående utseende av representanter och ärendenas behandling. Som en följd av den representanterna tillerkända motionsrätten föreslogs regelbundet vart femte år återkommande kyrkomöten. Sedan förslaget av samtliga stånd blivit — med vissa beträffande principerna för mötets sammansättning och befogenheter föga betydande förändringar — antaget, utfärdades Kungl. Maj:ts nådiga förordning om allmänt kyrkomöte den 16 november 1863. Redan innan ständerna fattade sitt beslut i fråga om kyrkomötets inrättande, hade de antagit såsom vilande ett av regeringen framlagt förslag om införande i regeringsformen av bestämmelser om att kyrkomötets samtycke skulle fordras för stiftande, upphävande eller förklaring av kyrkolag och dess bifall krävas för ändring eller upphävande av prästeståndets privilegier. Dessa bestämmelser, varigenom kyrkomötet fick sina befogenheter i ett väsentligt hänseende utvidgade, voro gällande grundlag, när allmänna kyrkomötet år 1868 första gången sammanträdde.

B. Kyrkomötets befogenhet.

Kyrkomötets funktioner äro fastställda dels i regeringsformen och dels i kyrkomötesförordningen av år 1863. Enligt § 9 kyrkomötesförordningen äger allmänt kyrkomöte upptaga kyrkliga mål, som Konungen till detsamma överlämnar eller varom fråga av någon dess ledamot väckes. Mötet äger dock

ej att, utöver vad i grundlag medgivits, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas. De från Konungen hänskjutna mål böra företrädesvis till behandling upptagas.

Kyrkomötets grundlagsbestämda befogenheter äro inskrivna i regeringsformen § 87 (jfr § 88) och § 114. Kyrkolag stiftas, ändras och upphäves av Konung och riksdag gemensamt, dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. Med förklaring över kyrkolag förhålles som med sådan lags stiftande. I § 114 stadgas, att ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter icke må ske utan genom Konungens och riksdagens sammanstämmande beslut och med bifall av allmänt kyrkomöte.

C. Kyrkomötets sammansättning; val av dess ledamöter.

Om kyrkomötets sammansättning stadgade § 2 kyrkomötesförordningen i sin ursprungliga lydelse:

Svenska kyrkans ombud skola vara samtliga biskopar i stiften, eller, där någon av dem har förfall, den av domkapitlets ledamöter, som kapitlet i hans ställe väljer; pastor primarius i Stockholm eller, därest han är hindrad, annan ledamot av Stockholms stads konsistorium, den konsistorium utser; fyra bland teologiska fakultetens professorer eller ordinarie adjunkter, två från vartdera av rikets universiteter; en vald, med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman från vart stift och en från Stockholms stad; så ock trettio av lekmän valda ombud, ett från Stockholm, ett från Visby stift, tre från Härnösands, två från vartdera av de övriga stiften samt fem från det eller de valdistrikt, Konungen med avseende å förhanden varande förhållanden bestämmer. Chefen för ecklesiastikdepartementet må ock vid mötet närvara och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten.

I kyrkomötets sålunda vedertagna sammansättning har ingen egentlig omgestaltning skett. Ifrågavarande paragraf har emellertid underkastats ett par mindre ändringar. Genom lag den 6 oktober 1893 fick sålunda stadgandet i vad avser universitetens representanter följande lydelse: » — — — fyra bland teologiska fakultetens ordinarie eller extra ordinarie professorer, två från vartdera av rikets universitet; — — —»; genom lag den 1 april 1942 uteslötos orden »ordinarie eller extra ordinarie». Paragrafens sista punkt erhöll genom berörda lag den 6 oktober 1893 följande ändrade lydelse: »Cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen äga ock deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, där de ej äro till ombud vid mötet valde». Genom lag den 27 oktober 1903 ändrades stadgandet beträffande biskops ställföreträdare att lyda: »— — — där någon av dem har förfall, den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer; — — —» varjämte i samband med delningen av

Härnösands stift med ändring av vad förut gällt beträffande lekmannaombuden stadgades »— — — så ock av lekmän valda ombud nämligen två från Stockholm, ett från Visby stift, två från vartdera av de övriga stiften samt fem etc. — — —». Det fasta talet trettio för lekmännen försvann således, men sedan Kalmar stift indragits är även med den nya bestämmelsen lekmännens — liksom prästerskapets — representanter i mötet likafullt trettio.

I avseende å bestämmelserna rörande val av icke självskrivna kyrkomötesombud har § 3, som handlar om utseende av universitetens representanter, bibehållits oförändrad (angående paragrafens lydelse, se nedan), medan de i §§ 4 och 5 givna bestämmelserna för val av prästerliga ombud och lekmannaombud under årens lopp undergått en del förändringar.

För val av prästerskapets representanter föreskrev § 4 ursprungligen:

I val av de prästerliga ombuden för stiften och Stockholms stad deltaga de prästmän, som innehava fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst inom distriktet eller sådant ämbete eller tjänst förestå.

Valet förrättas i den ordning domkapitlet föreskriver. För varje ombud utses på lika sätt en suppleant att, i händelse av ombudets förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

Obefordrade prästmän saknade sålunda, där de ej vid valtillfälle självständigt förvaltade tjänst, rösträtt till kyrkomötet. Härutinnan vidtogs ändring genom förenämnda lag av år 1903, enligt vilken § 4 första stycket lyder:

I val — — — deltaga alla inom distriktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövande berättigade prästmän.

Om lekmännens val stadgade § 5 i sin ursprungliga lydelse:

Inom varje pastorat äga samtliga å kyrkostämma röstberättigade lekmän inom sig, vid sammanträde inför kyrkostämmans ordförande, utse en elektor. Om kallelse till det sammanträde, ävensom ställe därför, gälle vad i avseende å kyrkostämma särskilt är stadgat.

Med iakttagande att varje pastorat anses tillhöra det stift, varinom moderkyrkan är belägen, må två eller flera pastorat inom samma stift och valdistrikt om gemensam elektor sig förena.

Vid val av lekmännens ombud utgöra Stockholms stad och Visby stift vartdera ett, Härnösands stift tre och de övriga stiften vartdera två valdistrikt. De särskilda valdistrikten inom stiften bestämmas till sitt omfång av Konungen.

Samtlige de inom ett valdistrikt utsedde elektorer skola på kallelse sammankomma inför en inom distriktet boende, av domkapitlet förordnad valförrättare. Vid detta sammanträde skola elektorerna, medelst slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå en å kyrkostämma röstberättigad man. Falla därvid av rösterna mera än hälften på en man, vare han behörigen vald. Äro åter rösterna så delade emellan flera, att sådan röstövervikt icke äger rum, anställes ny omröstning till antagande av den, som de flesta rösterna erhållit eller, om han icke antages, av den, som näst honom blivit av de fleste kallad, och så vidare. Skulle, sedan alla omröstningarna sålunda försiggått, likväl ingen hava erhållit den här föreskrivna övervikt, anställes ny omröstning över alla dem, som vid den första omröstningen

blivit satte i fråga; skolande den, som erhållit de flesta rösterna, anses behörigen vald. Hava två eller flera vid någon av dessa omröstningar erhållit de flesta och lika många röster, avgöres frågan genom lottning dem emellan.

För varje ombud utses ock på lika sätt en suppleant att, i händelse av ombudets förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

Val för Stockholms stad verkställes på ovan föreskrivna sätt inför Stockholms stads konsistorium.

Paragrafen har under tidernas lopp blivit underkastad åtskilliga ändringar. I första stycket tillades genom den förut nämnda lagen den 27 oktober 1903 efter ordet »elektor» orden »och en suppleant», och genom lag den 10 december 1920 utbyttes ordet »pastorat» mot ordet »kyrkoförsamling».

Genom sistnämnda lag erhöll andra stycket följande lydelse:

Två eller flera kyrkoförsamlingar inom samma stift och valdistrikt må om gemensam elektor sig förena.

I tredje stycket förändrades första punktens lydelse genom 1903 års nämnda lag sålunda:

Vid val av lekmännens ombud utgöra Stockholms stad och Visby stift ett och de övriga stiften vartdera två valdistrikt.

Fjärde stycket erhöll genom lag den 6 oktober 1893 följande förändrade lydelse:

Samtlige — — — valförrättare. Därvid skola elektorerna, med slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå så många å kyrkostämma röstberättigade män, som väljas skola. Vid första omröstningen är den vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Har ej det antal ombud, som väljas skall, därvid blivit utsett, upprättar valförrättaren en förteckning, varå upptagas, därest ingen blivit vid första omröstningen utsedd, de, som erhållit de flesta rösterna, men eljest de, som näst den vid berörda omröstning utsedde erhållit högsta röstetalet. Förteckningen skall upptaga två gånger så många namn, som ombud då äro att välja. Den omröstning, som därpå företages, må icke avse andra än de i förteckningen uppförde personer; och äro de valde, som då de flesta rösterna erhållit. Mellan lika röstetal avgör lotten.

Genom ovannämnda lag av år 1920 tillades därjämte kvinnor valbarhet till kyrkomötesombud och orden »röstberättigade män» i fjärde styckets andra punkt utbyttes mot orden »röstberättigade personer».

Slutligen må i detta sammanhang framhållas, att genom lag den 1 april 1942 vissa förändringar vidtagits i §§ 2, 4 och 5 kyrkomötesförordningen med anledning av inrättandet av Stockholms stift.

För överskådlighetens skull vilja de sakkunniga här intaga §§ 2, 3, 4 och 5 i deras nuvarande lydelse.

§ 2. Svenska kyrkans ombud skola vara samtliga biskopar i stiften, eller, där någon av dem har förfall, den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer; fyra bland teologiska fakultetens professorer, två från vartdera av

rikets universitet; en vald med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman från vart stift; så ock av lekmän valda ombud, nämligen ett från Visby stift, två från vartdera av de övriga stiften samt fem från det eller de valdistrikt, Konungen med avseende å förhandenvarande förhållanden bestämmer. Cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen må ock vid mötet närvara och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, där de ej äro till ombud vid mötet valda.

§ 3. Vid vartdera av rikets universitet välje förenämnda till teologiska fakulteten hörande lärare inom sig, på sätt de sig emellan överenskomma, de ombud, som för samma fakultet skola vid allmänt kyrkomöte tillstädesvara.

§ 4. I val av de prästerliga ombuden deltaga alla inom distriktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän.

Valet förrättas i den ordning domkapitlet föreskriver. För varje ombud utses på lika sätt en suppleant att, i händelse av ombudets förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

§ 5. Inom varje kyrkoförsamling äga samtliga å kyrkostämma röstberättigade lekmän inom sig, vid sammanträde inför kyrkostämmans ordförande, utse en elektor och en suppleant. Om kallelse till det sammanträde, ävensom ställe därför, gälle vad i avseende å kyrkostämma särskilt är stadgat.

Två eller flera kyrkoförsamlingar inom samma stift och valdistrikt må om gemensam elektor sig förena.

Vid val av lekmännens ombud utgör Visby stift ett och vartdera av de övriga stiften två valdistrikt. De särskilda valdistrikten bestämmas till sitt omfång av Konungen.

Samtliga de inom ett valdistrikt utsedda elektorer skola på kallelse sammankomma inför en inom distriktet boende, av domkapitlet förordnad valförrättare. Därvid skola elektorerna, med slutna sedlar, var för sig till ombud föreslå så många å kyrkostämma röstberättigade personer, som väljas skola. Vid första omröstningen är den vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Har ej det antal ombud, som väljas skall, därvid blivit utsett, upprättar valförrättaren en förteckning, varå upptagas, därest ingen blivit vid första omröstningen utsedd, de, som erhållit de flesta rösterna, men eljest de, som näst den vid berörda omröstning utsedde erhållit högsta röstetalet. Förteckningen skall upptaga två gånger så många namn, som ombud då äro att välja. Den omröstning, som därpå företages, må icke avse andra än de i förteckningen uppförda personer; och äro de valda, som då de flesta rösterna erhållit. Mellan lika röstetal avgör lotten.

För varje ombud utses ock på lika sätt en suppleant att, i händelse av ombudets förfall, i dess ställe i mötet deltaga.

D. Tiden för kyrkomötets sammanträden.

Stadgandena om tiden för kyrkomötets sammanträden, vilka icke sedan kyrkomötesförordningens tillkomst undergått någon förändring, innehållas i §§ 1 och 12 av förordningen.

§ 1 lyder: »Till allmänt kyrkomöte sammanträda svenska kyrkans ombud vart femte år, å dag och ort, som Konungen utsätter; Konungen dock obetaget att mötet oftare sammankalla».

§ 12 stadgar: »Äro ej mötets förhandlingar avslutade inom en månad, äger Konungen ändock efter den tid att mötet upplösa».

E. Det finska kyrkomötet.

Utländska förebilder ha utövat visst inflytande på diskussionen om det svenska kyrkomötet i samband med dess tillkomst och även åberopats för dess reformering. Sålunda har den kyrkliga representationens ordnande i Skottland och Tyskland tilldragit sig stor uppmärksamhet. Olikheterna i förutsättningar och uppbyggnad mellan det svenska kyrkomötet och ifrågavarande samfunds generalsynoder äro emellertid så betydande, att en jämförelse saknar intresse i detta sammanhang. Detsamma gäller om det år 1919 inrättade engelska kyrkomötet, The Church Assembly. Det existerar endast en utländsk motsvarighet, som har mera väsentliga beröringspunkter med det svenska kyrkomötet, nämligen det finska kyrkomötet. Det svenska kyrkomötet har i själva verket i vissa hänseenden tjänat som direkt förebild för det finska, men detta har fått även andra och större befogenheter, som inverkat på dess sammansättning och arbetssätt. De sakkunniga lämna här nedan en summarisk redogörelse för detsamma.

Bestämmelserna om kyrkomöte äro inskrivna i kyrkolagen för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland av år 1869 med senare vidtagna ändringar.

Kyrkomötets hållande. *Ordinarie* kyrkomöte sammanträder vart femte år men kan vid utomordentlig anledning på domkapitels hemställan av regeringen sammankallas, innan fem år förflutit sedan närmast föregående ordinarie kyrkomöte hållits. *Extra ordinarie* kyrkomöte må sammankallas vid behov att skyndsamt erhålla utlåtande i sådant ärende, varom kyrkomötet lagenligt skall avgiva utlåtande; därvid behandlas endast det eller de ärenden, för vilka mötet sammankallats. Ombud vid extra ordinarie kyrkomöte äro de, som blivit valda till ombud vid närmast föregående ordinarie kyrkomöte; vid behov anordnas fyllnadsval (§ 450).

Sammansättning. Ombud vid kyrkomöte äro: 1) samtliga biskopar eller, där någon av dem har förfall, den av domkapitlets ledamöter, stiftets präster i hans ställe väljer; 2) prästmän till ett antal motsvarande två tredjedelar av prosteriernas antal, valda stiftsvis bland dem som avlagt för ordinarie prästtjänst erforderliga prov eller teol. lic. examen (de prästerliga mandaten fördelas av ärkebiskopen på de skilda stiften i förhållande till de ordinarie prästtjänsternas antal); 3) en lekman från ettvart av landets prosterier; 4) en medlem av statsrådet samt en ledamot från högsta domstolen, en från högsta förvaltningsdomstolen och en från varje av landets hovrätter, ävensom en professor från teologiska och en från juridiska fakulteten vid ettvart av landets universitet (§ 451).

(Enligt gällande ecklesiastik indelning skulle kyrkomötet bestå av 6 biskopar, 39 präster, 58 lekmän samt 8 officiella representanter, summa 111 ledamöter.)

Valsätt. *De prästerliga ombuden.* Valrätt tillkommer domkapitlens ledamöter och tjänstemän samt till evangelisk-lutherska kyrkan hörande präster (med undantag av den som är suspenderad eller ställd under åtal). Valet förrättas av de förra vid sammanträde i domkapitlet, av de senare vid sammankomst i varje prosteri, varvid var och en av de väljande röstar på så många inom stiftet bosatta personer, som från stiftet skola utses. Den, som vid sammanräkning erhållit näst högsta röstetalet, blir ersättare.

Lekmannaombuden väljas av valmän, utsedda en från varje prästgäll å kyrkostämma. För valbarhet såväl till ombud som till valman för val av sådant ombud gälla samma bestämmelser som för valbarhet till ledamot i kyrkoråd. Valet förrättas vid sammanträde med valmännen i varje prosteri, varvid genom särskilda val utses en inom eller utom prosteriet bosatt lekman till ombud och en annan till suppleant (§§ 452, 453).

Befogenheter. Allmänt kyrkomöte tillkommer att föreslå ny samt förändring och förklaring av gällande kyrkolag, varefter kyrkomötets förslag underställas republikens president och riksdagen för prövning och godkännande; att antaga nya kyrkliga böcker; att avgiva utlåtande i av regeringen till detsamma hänskjutna frågor angående kyrkans förhållande till staten och till andra religiösa samfund i landet ävensom rörande s. k. blandade angelägenheter samt att anmäla framställningar och önskningar hos regeringen i frågor av omförmäld beskaffenhet. Kyrkomötet äger därutöver bland annat att utse kommitterade för utarbetande av förslag till förändring av de kyrkliga böckerna och till ordnande av andra för kyrkan gemensamma angelägenheter, att tillsätta styrelser för befordrande av fri kyrklig verksamhet och meddela föreskrifter för deras arbete samt att för uppgifter, vilka äro att anse såsom gemensamma för församlingarna, av kyrkokassorna utskriva penningmedel intill visst belopp (§ 455).

Sammanträdestid. Mötets förhandlingar få icke pågå utöver en månad (§ 459).

Omkostnader. Arvode till de prästerliga ledamöterna gäldas stiftsvis av alla de valberättigade. Arvode till de prosterivis utsedda lekmännen uttaxeras av kyrkokassorna. Ur dessa kassor gäldas jämväl övriga kostnader för kyrkomötet, liksom ock kostnaderna för av kyrkomötet tillsatta kommittéer i den mån dessa icke bestridas med statsmedel (§ 460).

Arbetsordning. Enligt kyrkolagen (§ 457) äger kyrkomötet självt bestämma arbetsordning. Sådan upprättas för varje kyrkomöte. Ur arbetsordningen för senast (år 1943) hållna kyrkomöte må meddelas följande bestämmelser angående *utskotten:*

Kyrkomötet tillsatte elva utskott, nämligen kyrkolagsutskott, kyrkostyrelseutskott, civilutskott, löne- och pensionsutskott och allmänt beredningsutskott,

ettvart bestående av 14 ledamöter och 6 suppleanter, psalmboksutskott, koralutskott, diakoniutskott och ekonomiutskott, ettvart bestående av 7 ledamöter och 3 suppleanter, samt justeringsutskott och expeditionsutskott, vartdera bestående av 3 ledamöter och 2 suppleanter. Utskottsledamöterna och suppleanterna skulle utses genom elektorer. Av de 25 elektorerna skulle 3 utses av biskoparna och de officiella representanterna; representantgrupperna från de olika stiften skulle vardera för sig utse ett antal elektorer i förhållande till stiftens storlek, tillsammans 22.

Kap. II. Tidigare reformförslag rörande kyrkomötets sammansättning och arbetssätt.

A. Kronologisk översikt.

De sakkunniga vilja i det följande lämna en kronologisk översikt över i det föregående icke omnämnda reformförslag beträffande kyrkomötets sammansättning och arbetssätt.

År 1873 väcktes vid kyrkomötet (nr 24) och i riksdagen (II: 178) av P. Olsson m. fl. förslag, vari bland annat yrkades, att kyrkomötets medlemsantal måtte ökas till det dubbla eller 60 prästerliga ombud och 60 lekmannaombud. Tillika väcktes förslag om att obefordrad präst skulle bli valbar till prästerligt ombud. Vidare föreslogs, att kyrkomötet skulle sammanträda minst vart tredje år. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 32) avstyrkte ändringsförslaget och även i riksdagen rönte förslaget samma öde och avstyrktes av lagutskottet (utl. nr 14). Båda motionerna avslogos.

År 1878 återkom frågan om en fördubbling av medlemsantalet i C. W. Skarstedts motion (nr 49) till kyrkomötet och avslogs åter efter avstyrkande av kyrkolagsutskottet (bet. nr 23). Samma år väcktes i riksdagens andra kammare av S. Wieselgren en motion (nr 2), som gick utöver de dittills framställda med yrkandet, att en utökning av ombudens antal skulle ske, men att denna ökning icke skulle göras likformig för de båda grupperna, utan så att lekmännens representation komme att uppgå till 80, medan prästerskapets skulle stanna vid ungefär hälften. Lagutskottet (utl. nr 28) avstyrkte emellertid motionen, som sedan avslogs av båda kamrarna.

I en vid kyrkomötet år 1878 av C. W. Linder väckt motion (nr 1) gjordes gällande, att lydelsen av §§ 2 och 5 kyrkomötesförordningen gåve vid handen, att för valbarhet till ombud fordrades att vara röstberättigad å kyrkostämma inom det stift, där valet skedde, men föreslogs, att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i § 5, att den ifrågavarande valbarhetsbetingelsen bleve däri tydligare bestämd. På hemställan av kyrkolagsutskottet (bet. nr 2) anhöll kyrkomötet i skrivelse (nr 2) till Kungl. Maj:t om sådan ändring av § 5 kyrkomötesförordningen, att dess fjärde styckes andra punkt komme att lyda: »Vid detta sammanträde — — — till ombud föreslå en å

kyrkostämma inom *stiftet* röstberättigad man». I detta sammanhang må framhållas, att Högsta Domstolen vid granskning av ett år 1873 framlagt förslag om att för valbarhet till kyrkomötesombud skulle fordras att äga rösträtt å kyrkostämma *inom det stift*, där valet förrättades, uttalade, att skäl syntes alldeles saknas »att inskränka den frihet, nu gällande lag medgiver att välja ombud även utom stiftet».

Vid kyrkomötet år 1883 framlade C. O. Berg en motion (nr 34), vilken gick ut på att antalet av kyrkomötets medlemmar skulle höjas till det dubbla eller 120 och att mötets såväl prästerliga ombud som lekmannaombud skulle utses stiftsvis genom elektorer, valda av samtliga å kyrkostämma röstberättigade församlingsmedlemmar. Därjämte föreslog motionären, att kyrkomötet regelmässigt skulle sammanträda vart tredje år. Motionen avstyrktes av kyrkolagsutskottet (bet. nr 32) och avslogs av kyrkomötet. Samma öde rönte en motion av Hj. Hazelius (nr 9), vari yrkades att ombudens antal måtte ökas med två präster och två lekmän från varje stift samt likaså från Stockholms stad ävensom att kyrkomötet skulle sammanträda vart tredje år. Däremot beslöt kyrkomötet (skr. nr 24) i anledning av en motion (nr 3) av J. H. Björnström att hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av kyrkomötesförordningen, att ombudens antal sattes till 86, varav hälften präster och hälften lekmän.

Då den begärda utredningen icke hördes av, togs frågan ånyo upp vid såväl 1888 års kyrkomöte (se motionen nr 43 av O. W. Lemke och kyrkolagsutskottets betänkande nr 24 med därvid fogad reservation) som 1889 års riksdag (se motion II: 8 av G. E. Beskow och lagutskottets utlåtande nr 5). Vid båda tillfällena framställdes bland annat samma förslag som kyrkomötet accepterat år 1883, nu dock med negativt resultat.

Den av kyrkomötet år 1883 avlåtna framställningen till Kungl. Maj:t hade hänvisats till den s. k. kyrkolagskommittén, vilken i ett den 28 maj 1892 dagtecknat betänkande förklarade sig icke anse önskvärt, att den bleve bifallen. Kungl. Maj:t fann i överensstämmelse härmed framställningen icke böra till någon åtgärd föranleda.

Sedermera föreslogs vid 1893 års riksdag i en inom andra kammaren av O. B. Olsson väckt motion (nr 49) bland annat sådan förändring i kyrkomötesförordningen, att kyrkomötets medlemsantal skulle bli 75, därav 45 lekmannaombud. Dessas fördelning på valkretsar borde så nära som möjligt ansluta sig till folkmängden, på sätt närmare utvisades av ett vid motionen fogat förslag till valkretsindelning. I motionen föreslogs vidare, att den dittillsvarande ordningen, enligt vilken varje pastorat utsåge en elektor för val av lekmannaombud, skulle ersättas med en bestämmelse om att antalet elektorer från varje pastorat skulle stå i visst förhållande till invånarantalet i pastoratet. Lagutskottet (bet. nr 68) avstyrkte motionen i förevarande delar utom vad beträffar elektorsvalet, men även i sistnämnda hänseende förföll förslaget, då kamrarna stannade i olika beslut. Vid 1894 års riksdag väcktes i andra kam-

maren av samme motionär en motion (nr 106) med i huvudsak enahanda syfte som det vid 1893 års riksdag framlagda förslaget. Lagutskottet (bet. nr 29) tillstyrkte åter motionen, i vad den rörde elektorernas antal. Andra kammaren biföll också vad utskottet härutinnan hemställt, medan första kammaren avslog utskottets hemställan. Förslaget förföll sålunda även denna gång.

Vid kyrkomötet vilade frågan till år 1898, då i en motion (nr 25) av A. H. Bagge föreslogs skrivelse till Kungl. Maj:t av samma innehåll som den av 1883 års kyrkomöte avlåtna. Sedan kyrkolagsutskottet (bet. nr 21) avstyrkt motionen, avslog kyrkomötet densamma.

I en vid 1903 års kyrkomöte av P. G. Eklund väckt motion (nr 37) hemställdes i samband med framläggande av förslag rörande kyrkliga stifts- eller länsmöten med uppgift bland andra att förbereda de ärenden, som skola förekomma å kyrkomötena, att dessa senare skulle sammanträda, i stället för en månad vart femte år, högst två veckor vart annat år. Sedan kyrkolagsutskottet (bet. nr 16) avstyrkt motionen, blev densamma av kyrkomötet avslagen.

1903 års kyrkomöte riktade emellertid i anledning av en motion (nr 6) av K. H. G. von Schéele, vari 1883 års hemställan upprepades, en framställning (skr. nr 3) till Kungl. Maj:t om utarbetande och framläggande av »förslag till förändrade bestämmelser beträffande kyrkomötets sammansättning i syfte att med ökande av ledamöternas antal i huvudsaklig överensstämmelse med motionen, ett mera levande intresse för och ett allsidigare deltagande i kyrkomötets arbete måtte främjas». Då samma förslag vid 1908 års kyrkomöte åter frambars av K. H. G. von Schéele m. fl. (mot. nr 67), kunde kyrkolagsutskottet i sitt betänkande (nr 13) meddela, att förevarande fråga vore föremål för beredning inom vederbörande statsdepartement. Motionen föranledde till följd härav icke någon kyrkomötets åtgärd.

Beträffande lekmannaelementet i kyrkomötet gjorde vidare 1908 års kyrkomöte på grund av en motion (nr 33) av P. Waldenström en framställning (skr. nr 6) till Kungl. Maj:t, vari hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att till § 2 i kyrkomötesförordningen måtte fogas ett tillägg av följande lydelse: »Av lekmän valt ombud så ock suppleant, som i § 5 omförmäles, skall vara lekman». Framställningen har emellertid icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid kyrkomötet år 1908 föreslogo vidare G. Ekström i en motion (nr 66) samt J. P. Odin och J. M. Lindstedt i en motion (nr 80), att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t göra framställning om närmare angiven ändring av § 1 kyrkomötesförordningen, åsyftande att kyrkomöte skulle hållas enligt den förra motionen vart annat år och enligt den senare vart tredje år. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 16) avstyrkte båda motionerna. Kyrkomötet beslöt emellertid att avlåta skrivelse (nr 16) till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att § 1 kyrkomötesförordningen måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Till allmänt kyrkomöte sammanträda

svenska kyrkans ombud vart tredje år, å dag och ort, som Konungen utsätter; Konungen dock obetaget att mötet oftare sammankalla». I en annan vid samma kyrkomöte av J. W. Personne väckt motion (nr 55) föreslogs, att då det vart femte år sammanträdande kyrkomötets arbetstid, en månad, visat sig vara alldeles för knapp, kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att § 12 kyrkomötesförordningen måtte erhålla följande lydelse: »Äro ej mötets förhandlingar avslutade inom sex veckor, äger Konungen ändock efter denna tid att mötet upplösa». På hemställan av kyrkolagsutskottet (bet. nr 19) blev dock denna motion av kyrkomötet avslagen.

Vid 1910 års kyrkomöte framlades av S. Herner och M. Pfannenstill en motion (nr 35), vari föreslogs antingen en absolut ökning av antalet ombud men med relativ ökning av lekmännen eller endast ökning av lekmännen till 40 à 45 samt lekmannaombudens utseende genom direkta val. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 18) avstyrkte motionen, och kyrkomötet följde utskottet och avslog densamma.

Vid kyrkomötet år 1915 väcktes av O. Holmström motion (nr 13), att kyrkomötet skulle hemställa hos Kungl. Maj:t om föranstaltande av sådan ändring i § 1 kyrkomötesförordningen, att kyrkomötet komme att sammanträda vart annat eller åtminstone vart tredje år. På hemställan av kyrkolagsutskottet (bet. nr 6) avslog kyrkomötet motionen.

I en vid 1915 års kyrkomöte väckt motion (nr 26) av J. W. Personne hemställdes vidare om ändring av den i § 4 kyrkomötesförordningen givna bestämmelsen angående sättet för utseende av suppleant för prästerligt ombud vid kyrkomötet. Sedan kyrkolagsutskottet (bet. nr 29) avstyrkt motionen, blev densamma av kyrkomötet avslagen.

I anledning av en motion vid 1920 års riksdag (II: 128) av H. Hallén, vari bland annat yrkanden om omedelbara val av lekmannaombud framfördes, väckte konstitutionsutskottet (utl. nr 34) ånyo frågan om förstärkande av lekmannarepresentationen i kyrkomötet. I skrivelse (nr 191) till Kungl. Maj:t anhöll också riksdagen om utredning av frågan, under vilka förutsättningar ett införande av direkta val av lekmannaombud kunde, i samband med en utvidgad lekmannarepresentation i övrigt, inom kyrkan genomföras samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I anslutning härtill framlade vid 1920 års kyrkomöte M. Pfannenstill och Hj. Holmquist en motion (nr 23) med ytterligare direktiv för den kommande utredningen. I motionen ifrågasattes därvid bland annat en mindre ökning även av de prästerliga kyrkomötesombudens antal, t. ex. med 6 representanter, utan att därför intrång gjordes på lekmannarepresentationens utvidgning till att med omkring en tredjedel överstiga den totala numerären av prästerliga kyrkomötesledamöter. Motionärerna föreslogo vidare, att till den i riksdagens förenämnda skrivelse (nr 191) åsyftade »utredningskommittén» måtte lämnas i uppdrag »att pröva och avgiva förslag beträffande det inom kyrkomötet gång

efter annan framförda kravet på ett åtminstone vart tredje år sammanträdande kyrkomöte». Motionen avslogs dock av kyrkomötet, sedan kyrkolagsutskottet (bet. nr 17) avstyrkt densamma.

I en vid 1920 års kyrkomöte väckt motion (nr 62) föreslog vidare E. Melander, att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av § 10 kyrkomötesförordningen, att därur uteslötes vad som sades om betänkandes avgivande av de medlemmar, som tillhörde prästeståndet. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 21) avstyrkte motionen, och kyrkomötet följde utskottet.

I detta sammanhang må även framhållas, att 1920 års kyrkomöte i skrivelse (nr 41) till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för inrättande av en kyrklig nämnd, vilken skulle äga att till Kungl. Maj:t avgiva infordrade yttranden i viktigare kyrkliga frågor (jfr motionerna nr 32 av Hj. Holmquist och M. Pfannenstill och nr 97 av A. Carlgren samt kyrkolagsutskottets betänkande nr 44).

Den 10 juni 1921 uppdrogs åt f. d. landshövdingen J. Widén att såsom sakkunnig inom justitiedepartementet verkställa en förberedande undersökning angående de i riksdagens skrivelse berörda frågorna. I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut på hösten år 1922 blev ifrågavarande utredningsarbete emellertid avbrutet våren 1923. En del av utredningen hade emellertid då verkställts och överlämnades av Widén.

Vid 1925 års kyrkomöte framställdes icke mindre än sex motioner (nr 12 av G. Ekström, nr 14 av G. Thulin, nr 27 av J. Feuk och M. Björkquist, nr 28 av Hj. Holmquist och S. Herner, nr 42 av T. Holmberg och nr 44 av E. Ljung), vilka åsyftade ändringar i den kyrkliga styrelsen och representationen. De nämnda sex motionerna sammanfördes till gemensam behandling, och kyrkomötet hemställde hos Kungl. Maj:t (skr. nr 31), att den avbrutna widénska utredningen måtte återupptagas och sedermera föreläggas kyrkomötet. Då denna framställning icke föranledde någon åtgärd, återupptogs frågan i en vid 1928 års riksdag av H. Hallén väckt motion (II: 46), vari yrkades, att riksdagen hos Kungl. Maj:t ville hemställa, att de av riksdagen begärda utredningarna angående bland annat utvidgad lekmannarepresentation snarast möjligt fortsattes. Konstitutionsutskottet (utl. nr 10) avstyrkte motionen, och riksdagen avslog densamma.

År 1926 framlade kyrkomötet i anledning av en motion (nr 11 av E. Lönegren) i skrivelse (nr 31) till Kungl. Maj:t förslag om ändrade bestämmelser för behörighet att väljas till prästerligt ombud vid kyrkomötet. Enligt nämnda förslag skulle envar inom vederbörande valdistrikt kyrkoskriven, till prästämbetets utövning berättigad prästman vara valbar till prästerligt ombud.

Vid 1929 års kyrkomöte återkom frågan om lekmannarepresentationen i en motion (nr 20 av Em. Linderholm), vari hemställdes, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande bland annat ökat, mera representativt ledamotsantal. Motionären ifrågasatte jämväl tätare sessioner

och längre arbetstid för kyrkomötet. Enligt motionärens mening borde därvid intervallerna för kyrkomötets sammankallande minskas från 5 till 3 år och dess sessionstid ökas till 5 à 6 veckor. Motionen avslogs under åberopande av att 1925 års skrivelse fortfarande vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning (jfr kyrkolagsutskottets bet. nr 21).

Vid 1929 års kyrkomöte väckte därjämte B. Jonzon i en motion (nr 33) förslag om sådan ändring i kyrkomötesförordningen, att varje stift skulle bilda ett valdistrikt vid val av lekmännens ombud i allmänt kyrkomöte, eller i varje fall, att hinder icke skulle möta för domkapitel att utsätta valdistriktens elektorssammankomster till samma plats. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 22) avstyrkte motionen, och kyrkomötet avslog densamma.

Vid samma kyrkomöte väcktes vidare två motioner, vilka gingo ut på, den ena (nr 54) av Hj. Holmquist m. fl. att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning framlägga förslag till lagbestämmelser, enligt vilka biskopsmötet bleve fastställt som ett kyrkans organ med vissa angivna uppgifter, och den andra (nr 55) av C. E. Göransson att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande vissa ändringar i kyrkomötets arbetsformer, avseende bland annat en komplettering av kyrkomötets befogenhet därhän, att mötet ägde att träda i arbetsförbindelse med andra kyrkliga organisationer, samt inrättande av en av kyrkomötet tillsatt och mellan dess sammanträden fungerande nämnd, sådan som kyrkomötet tidigare önskat. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 23) hemställde, att kyrkomötet måtte, med vidhållande av sitt år 1920 gjorda uttalande om kyrklig nämnd, förklara förevarande motioner icke föranleda någon dess vidare åtgärd. Utskottets hemställan bifölls av kyrkomötet.

Vid 1932 års kyrkomöte väckte B. Jonzon ånyo en motion (nr 25) angående ändrade bestämmelser om plats för elektorssammankomster vid val av lekmannaombud till kyrkomötet. Särskilda utskottet (bet. nr 13) avstyrkte motionen, och kyrkomötet följde utskottet.

I en vid samma kyrkomöte av Em. Linderholm väckt motion (nr 36) hemställdes, att kyrkomötet måtte ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om en sådan ändring i kyrkomötesförordningen, att *lagtima* kyrkomöte skulle inkallas *vart tredje år,* med de befogenheter, som dittills tillkommit kyrkomötet, och *urtima* kyrkomöte, utan intrång på denna ordning, *för* handläggning blott av *vissa* brådskande *ärenden,* som förelades detsamma av Kungl. Maj:t. Särskilda utskottet (bet. nr 12) avstyrkte motionen, och i enlighet härmed blev densamma av kyrkomötet avslagen.

1925 års kyrkomötesskrivelse anmäldes för Kungl. Maj:t den 27 januari 1933, därvid förordnades, att ärendet skulle uppföras å en särskild »förteckning över ärenden, som äro av beskaffenhet att icke för närvarande kunna föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd».

Vid 1934 års kyrkomöte gavs i en motion (nr 10) av G. Aulén uttryck åt

uppfattningen, att starka skäl förelåge för att ånyo upptaga till prövning frågan om kyrkomötets lekmannarepresentation. Motionären uppehöll sig huvudsakligen vid ordningen för val av lekmannaombuden och angav därvid olika möjligheter för anordnandet av dessa val men önskade även en utredning av frågan om en utvidgning av kyrkomötets lekmannarepresentation, exempelvis till 60. Kyrkolagsutskottet (bet. nr 4) avstyrkte motionen, och kyrkomötet följde utskottet.

I en vid 1934 års kyrkomöte av Hj. Holmquist väckt motion (nr 11) föreslogs, att kyrkomötet skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, på sätt Kungl. Maj:t funne lämpligt, för rikets domkapitel framhålla önskvärdheten av att val av prästerligt ombud till kyrkomöte förrättades på så vis, att, där så läte sig göra, hela stiftets prästerskap vid valtillfället bereddes tillfälle sammankomma. Sedan första tillfälliga utskottet (bet. nr 3) avstyrkt motionen, blev densamma av kyrkomötet avslagen.

Då förslag till ny lag om domkapitel underställdes 1936 års kyrkomöte, ifrågasattes i en motion av E. Uddenberg (nr 21), huruvida däri föreskriven ombudsförsamling för val av lekmannaombud i domkapitel icke lämpligen borde tagas i bruk även för utseende av kyrkomötets lekmannarepresentanter. Motionen avslogs men väcktes ånyo två år senare (nr 23) av Y. Brilioth. Kyrkomötet hemställde (skr. nr 8) då hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag i syfte att överflytta valen av lekmannaombud till kyrkomötet från nuvarande elektorsförsamlingar till de ombudsförsamlingar, som ha att förrätta val av lekmän i domkapitel.

Slutligen må här erinras om den i inledningen omförmälda motionen vid 1944 års riksdag (I: 230) av K. Sandegård och R. Lindström. I motionen hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning i syfte att tillförsäkra lekmännen behörigt vidgat deltagande i dess arbete. Sedan konstitutionsutskottet avgivit utlåtande (nr 11) över motionen, anhöll riksdagen, på sätt framgår av inledningen, i skrivelse den 13 april 1944 (nr 179) om utredning och förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning.

B. Reformförslagen i orienterande historisk belysning.

Den i det föregående lämnade översikten över framkomna reformförslag visar, att kyrkomötesförordningen under kyrkomötets hela tillvaro varit föremål för diskussion. Om man bortser från den utanför den nu anbefallda utredningen fallande frågan om kyrkomötets befogenheter, ha de flesta mera betydelsefulla punkterna i förordningen givit anledning till ändringsförslag. De sakkunniga vilja i detta kapitel skärskåda några av de reformkrav, vartill

erfarenheterna under kyrkomötets tillvaro givit upphov. Därvid skola uppmärksammas såväl de olägenheter, som motivera kraven, som de önskemål de avse att befrämja. Det har synts mest ändamålsenligt att föra diskussionen av reformkraven i direkt anslutning till de utformade ändringsförslag, som framkommit i motioner och framställningar vid kyrkomöte och riksdag, med hänsynstagande jämväl till den ofta mera ingående och upplysande behandlingen i utskottsbetänkanden och debatter.

De omdebatterade punkterna i kyrkomötesförordningen gälla dels kyrkomötets sammansättning, dels dess arbetssätt. Till de förra kunna hänföras frågorna om representationens storlek och om sättet för val till kyrkomötet, till de senare höra frågorna om tidsintervallen mellan kyrkomötena och om sammanträdestidens längd. Även om de gällande bestämmelsernas brister på de olika punkterna gjort sig påminta med växlande styrka under skilda tider, framstå de nämnda huvudfrågorna med all tydlighet såsom delar i ett sammanhängande helt. Det torde därför vara påkallat att inledningsvis något beröra den allmänna gemensamma bakgrunden för den förda detaljdiskussionen.

Uppfattningen om *kyrkomötets karaktär och uppgift* måste bli det ytterst avgörande för bedömandet av frågorna om dess sammansättning och arbetssätt. Men just på denna punkt ha åsikterna från början brutit sig.

Från vissa håll har man trots den kyrkomötet tillagda rätten att med Konung och riksdag deltaga i stiftandet av kyrkolag icke velat betrakta kyrkomötet annat än såsom ett rådgivande organ, till sin uppgift närmast att jämställa med ett riksdagsutskott. Och trots tillvaron av ett med prästerna jämnstarkt lekmannaelement har man i kyrkomötet främst sett ett prästerligt organ. Man har därvid åberopat sig på omständigheterna vid kyrkomötets tillkomst i samband med representationsreformen och gjort gällande, att kyrkomötet är att anse som ett vederlag åt prästerskapet för den förlorade ståndsrepresentationen. För denna uppfattnings målsmän har riksdagen framstått såsom alltfort den egentliga representationen även för kyrkan, och det har varit ett intresse för dem att motsätta sig varje förändring i kyrkomötets konstitution, som kunde äventyra detta förhållande.

Från annat håll har man i kyrkomötet sett kyrkans egen representation. Man har till stöd för sin åsikt kunnat hänvisa till att förslag om införande av ett kyrkomöte med denna karaktär framförts redan före representationsreformen och utan samband med denna. Man har kunnat åberopa den sammansättning, som kyrkomötet fått. Det har för denna uppfattnings förespråkare stått klart, att kyrkomötet, sådant det utformats genom kyrkomötesförordningen, icke motsvarar vad man har rätt att vänta sig av en kyrkans representation. I allmänhet har dock frågan om en utvidgning av kyrkomötets befogenheter ställts på framtiden. Intresset har i stället inriktats på att göra det så funktionsdugligt som möjligt inom de givna gränserna.

Om utgångsläget, sådant det avspeglar sig i diskussionen om kyrkomötet under särskilt de första decennierna av dess tillvaro, är riktigt karakteriserat, måste man konstatera, att en beaktansvärd förskjutning sedermera ägt rum; frågan om kyrkomötets karaktär har trätt i bakgrunden till förmån för intressen av praktisk natur. Reformkraven ha efter hand alltmer inriktats på att ge kyrkomötet en mera representativ sammansättning och göra det mera funktionsdugligt. Uppfattningen om önskvärdheten av en utveckling i denna riktning har därvid blivit mindre beroende av ställningen till den konstitutionella frågan.

Det är, såvitt de sakkunniga kunna se, två omständigheter, som samverkat till att göra en reformering av kyrkomötet med avseende på dess sammansättning och arbetssätt till ett allmänt önskemål.

Utvecklingen inom samhällslivet över huvud. Den har å ena sidan medfört en stark expansion av den centrala statsorganisationen, å andra sidan alltmera tenderat att ge alla samhällsklasser och enskilda delaktighet i statslivet. Redan ur den allmänna författningsutvecklingens synpunkt måste en anpassning av kyrkomötesinstitutionen efter nya förhållanden te sig naturlig och önskvärd.

Utvecklingen inom kyrkan. Karakteristisk för denna är det stigande intresset för lekmännens aktiva deltagande och medansvar i kyrkolivet. Därvid ha icke blott de legala församlingsorganen fått en ny betydelse. Ett s. k. frivilligt församlingsarbete har under de sista decennierna vuxit fram och skapat sig egna livskraftiga organ för församlingarna, stiften och kyrkan i dess helhet. Det har under sådana förhållanden synts alltmera otillfredsställande, att kyrkomötet ensamt skulle lämnas oberört av utvecklingen och därigenom vara mindre skickat att fylla sin centrala, visserligen begränsade men dock nog så betydelsefulla uppgift i kyrkolivet.

1. Kyrkomötets sammansättning.

a. Representationens storlek m. m.

I diskussionen om kyrkomötets sammansättning har frågan om en ökning av antalet ledamöter från början spelat en framträdande roll. Man har redan i kyrkomötets *fåtalighet* sett en omständighet, som försvagat dess ställning.

Det kan måhända synas överraskande, att redan år 1873 förslag om en utökning framställdes i både riksdagen och kyrkomötet. Att det icke rört sig om ett tillfälligt hugskott, framgår emellertid därav, att frågan återkommit vid åtskilliga riksdagar och de flesta kyrkomöten intill senaste tid. I själva verket är den till 60 fixerade ledamotssiffran godtyckligt vald. Någon motivering har icke lämnats under förarbetena till kyrkomötesförordningen. Sannolikheten talar för att det ungefärliga antalet ledamöter i det gamla prästeståndet varit vägledande. Det förtjänar nämnas, att frågan debatterades i prästeståndet vid

behandlingen av kungl. propositionen om allmänt kyrkomöte vid 1862—1863 års riksdag. Därvid föreslog J. A. Säve med instämmande av L. Landgren en ökning till 80 ledamöter. En annan talare, G. W. Gumælius, förklarade sig helst ha önskat ett hundratal.

I de ovan nämnda motionerna har det föreslagna antalet varierat mellan 75 och 120. Några bestämda hållpunkter för beräkningen ha icke angivits annat än i undantagsfall. För önskemålen om en relativt blygsam ökning har åberopats det finska kyrkomötet, vars ledamotsantal aldrig understigit 80. En kraftigare ökning har kunnat motiveras med en jämförelse med riksdagens första kammare eller med de tyska generalsynoderna.

Den förda diskussionen har egentligen intresse endast såtillvida, som den berör en fråga av allmän vikt, nämligen om kyrkomötet bör bibehållas vid sin nuvarande relativt blygsamma numerär eller om det i mer betydande mån bör utökas.

För denna frågas läge är redan diskussionen om 1873 års motioner belysande. Motionären, konsuln P. Olsson, hade bland annat föreslagit en ökning av antalet kyrkomötesombud till minst det dubbla. Till stöd för sitt förslag anförde motionären under kyrkomötesdebatten, att en ökning av medlemsantalet skulle möjliggöra en mångsidigare behandling av frågorna, ge kyrkomötets beslut större betydelse och ett större inflytande på landets befolkning och överhuvud stärka kyrkomötets anseende. Riksdagens lagutskott ställde sig avvisande: Mot den föreslagna ökningen talade kyrkomötets begränsade verksamhetsområde, möjligheten för skiftande meningar att komma till tals i riksdagen, svårigheten att draga flera präster från församlingarna och de ökade kostnaderna. Kyrkolagsutskottet i kyrkomötet intog en liknande ståndpunkt. Gentemot en av motionären anställd jämförelse med riksdagens ledamotsantal anfördes, att riksdagsfrågornas omfattande och detaljerade natur krävde ett större antal ledamöter än de mera likartade kyrkomötesfrågorna. Man befarade, att ett bifall till motionärens förslag skulle kräva en ganska väsentlig utsträckning av tiden för kyrkomötets sammanvaro. I likhet med lagutskottet hyste utskottet betänkligheter mot att draga flera präster från församlingarna. — Det är emellertid uppenbart, att bakom utskottsmajoritetens avvisande hållning stå även andra reella skäl, som icke utsägas i betänkandet. Under kyrkomötesdebatten underströks nämligen från detta håll, att kyrkomötets begränsade befogenheter vore ett avgörande skäl mot en starkare ökning av antalet ombud. Vid sådant förhållande komme det mer an på kvaliteten, den verkliga sakkunskapen och omsorgen, än på kvantiteten. Från motsatt håll antyddes av så inflytelserika talesmän som förutvarande statsråden H. Hamilton och F. F. Carlson, att en ökning av medlemsantalet, om också ej så stor som den föreslagna, vore ett steg mot en önskvärd utvidgning av kyrkomötets befogenheter.

Månheten om att undvika en förändring av kyrkomötets allmänna karaktär

har även i fortsättningen stått bakom motståndet mot en alltför stor ökning av antalet ombud. Motioner om en ökning intill det dubbla antalet ha framförts intill senaste tid men alltid avvisats. Däremot har kyrkomötet vid två tillfällen, åren 1883 och 1903, uttalat sig för en mindre ökning till 86 ledamöter. Och såvitt man kan utläsa ur debatterna, har samma mera begränsade önskemål motiverat de krav på utredning även om ökad representation, som framförts och vunnit beaktande av kyrkomötet år 1925 och riksdagen år 1944.

Med frågan om kyrkomötets allmänna karaktär sammanhänger frågan om den hänsyn, som vid en ökning av medlemsantalet bör tagas till kyrkomötets uppdelning i präster och lekmän. Frågan har närmare bestämt kommit att gälla, i vad mån en ökning av *båda* avdelningarna vore önskvärd, och om därvid den lika proportionen dem emellan skulle bibehållas.

Lekmannarepresentationens sammansättning och storlek.

Behovet av lekmannaelementets utökning har i det övervägande antalet motioner skjutits i förgrunden. Önskemålen härom ha stundom motiverats genom en enkel hänvisning till disproportionen mellan antalet valda och antalet väljande. Särskilt har befolkningens starka tillväxt medfört en förstärkt känsla av detta missförhållande. Så framhöll landssekreteraren A. H. Bagge vid 1898 års kyrkomöte, att proportionen under 35 år förskjutits från 1: 140 000 till 1: 167 000. I samband härmed har det varit ett ständigt återkommande argument för en ökning, att det med nuvarande begränsade antal ombud vore omöjligt för den stora över ett vidsträckt område utbredda valmanskåren att äga tillräcklig kännedom om föreslagna ombud.

I allmänhet har dock kravet på en ökning velat tillgodose behovet av en större *mångsidighet* i lekmannarepresentationen. Kritiken mot gällande ordning har därvid utgått från den ensidiga sammansättning, som representationen faktiskt kommit att erhålla.

Gång på gång påpekas, hur dominerande inslaget av ämbets- och tjänstemän är. Som stöd för sin motion vid 1883 års kyrkomöte anförde grosshandlaren C. O. Berg, att vid närmast föregående kyrkomöte funnos ej mindre än 37 präster och skolmän, medan av återstående 23 ombud omkring hälften voro ämbetsmän; allmogerepresentanterna voro endast 3. Enligt motionären Bagge vid 1898 års kyrkomöte voro av lekmännen vid detta möte 80 procent i statstjänst, de övriga till största delen »godsägare och andra oberoende personer». Allmogemännen voro ytterst få, och i så fall inflytelserika riksdagsmän. »Någon representant för den talrika medelklassen, där dock så mycket religiöst och även kyrkligt intresse finnes, har ännu icke inkommit i mötet.» Han framhöll vidare värdet för kyrkomötet att få till ledamöter även personer med mot kyrkan kritisk inställning och erinrade om Viktor Rydbergs insatser vid 1868 års kyrkomöte. Vid 1903 års kyrkomöte efterlyste lektorn T. Säve

»det demokratiska elementet» i kyrkomötet och särskilt allmogemännen. En annan talare, domprosten Pehr Eklund, påpekade, att sedan år 1893 icke någon enda allmogeman tillhört kyrkomötet, men tillade — väl med tanke på »riksdagsbönderna» — »jag menar en riktigt såsom sådan framträdande allmogeman». Bagge saknade alltjämt representanter för medelklassen.

Den hittills grundligaste utredningen förebragtes i debatten vid 1910 års kyrkomöte av regeringsrådet G. Thulin, som gjort en medeltalsberäkning för 11 hållna kyrkomöten och sammanfattade resultatet sålunda: »Bland lekmännen har det vida övervägande antalet, mer än två tredjedelar, utgjorts av ämbets- och tjänstemän eller förutvarande sådana, och bland dem har ett jämförelsevis stort antal hämtats från den kår, som står det högre prästerskapet närmast, lärarkåren vid universitet och skola. Tilläggas prästerna, ha mer än fem sjättedelar av kyrkomötets medlemmar under denna långa period efter medeltalsberäkning tillhört ämbets- och tjänstemännens klass, medan knappt 10 platser återstått för övriga klasser. Näringslivet, i synnerhet om man undantager jordbruket, har varit högst sparsamt representerat, och bland jordbrukarna hava mycket få, under två kyrkomöten ingen, tillhört en klass, som eljest brukar äga sin stora betydelse inom vårt lands representativa församlingar, allmogeklassen. För den lägre borgerliga klassen och den egentliga kroppsarbetareklassen hava några representanter icke funnits.» Samma uppfattning går igen hos talesmännen för motionerna vid 1910, 1920 och 1925 års kyrkomöten. Såsom representativt må citeras ett uttalande i motiveringen till professorerna Hj. Holmquist och S. Herners motion vid sistnämnda kyrkomöte: »Den högst kvalificerade representation ur särskilt ämbetsmannaklassen, som dominerar i kyrkomötet, är förvisso där av synnerligt värde; men bredvid densamma behövde de bredare folklagren, vår allmoge, våra industriarbetare, vår folkskollärarekår, vårt borgerskap, kunna på ett starkare sätt än nu komma till tals i kyrkomötet».

Slutligen bör nämnas, att även i debatten vid 1934 års kyrkomöte om biskopen G. Auléns motion i samband med frågan om utökning av kyrkomötets lekmannarepresentation dess nuvarande sammansättning kom på tal. Debatten dominerades av det sedan ett par decennier framträdande önskemålet om en starkare representation för det aktiva kyrkofolket, men därjämte erkändes behovet av större allsidighet överhuvud. Biskopen E. Billing anmärkte sålunda, att det funnes för få »kättare» i kyrkomötet och därmed för litet av motsättningar att genomarbeta och genomdiskutera. En viss förändring i kyrkomötets sociala sammansättning ansåg sig emellertid en av motståndarna till varje utvidgning kunna konstatera. Efter att ha erinrat om att det icke funnes så stort antal jurister i kyrkomötet som tidigare tillfogade riksdagsmannen M. Svensson i Kompersmåla: »Ja, jag gör till och med den reflexionen, att en förskjutning nedåt ägt rum, och att det är ett större antal ledamöter, som jag vill rubricera som olärda lekmän, än vad tidigare varit fallet — jag

menar då därmed sådana personer, som inte ha akademisk eller därmed jämförlig utbildning. Jag tror inte, att vi behöva be om förändringar på det området. Förändringarna komma av sig själva».

De refererade iakttagelserna angående kyrkomötets sammansättning genom tiderna äro påfallande samstämmiga. Men dels ha de statistiska beräkningarna icke alltid gjorts efter samma grunder, dels saknas sådana för den senaste tiden. De sakkunniga ha ansett frågan om kyrkomötets sociala sammansättning vara av sådant intresse, att de låtit utarbeta en tabell (sid. 63), som redovisar lekmannaledamöternas fördelning på olika socialgrupper vid vissa tidpunkter. Därvid ha tillämpats samma principer som i arbetet »Studier över den svenska riksdagens sociala sammansättning». (Skrifter, utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala VII, Uppsala 1936. Se särskilt Inledning s. 12 ff.)

Tabellen bekräftar till fullo de fram till år 1925 hörda klagomålen över det alltför dominerande inslaget av ämbets- och tjänstemän. Den stegring av denna grupp, som inträdde med 1880-talet och som kulminerade år 1908, då gruppen utgjorde mer än 2/3 av samtliga lekmannaledamöter, har visserligen sedan år 1932, som det synes definitivt, efterträtts av en minskning, men även vid de sista kyrkomötena har denna grupp omfattat inemot hälften av lekmannarepresentationen. Vad beträffar de övriga huvudgrupperna, har »fria yrken» hållit sig vid samma ytterst ringa numerär, medan en ej obetydlig förskjutning i antalet ägt rum mellan representanterna för jordbruk och för handel-industri till de förras förmån. Även inom huvudgrupperna ha vissa förskjutningar skett, genomgående från högre till lägre socialskikt. En med hänsyn till de små jämförelsesiffrorna betydande omkastning har sålunda skett mellan antalet godsägare och antalet hemmansägare. Om allmogeklassen under senare tid lyckats förstärka sin representation, saknar däremot alltjämt arbetareklassen företrädare inom kyrkomötet. Likaså är representationen för mindre företagare och anställda ytterst ringa.

Det är ofrånkomligt, att den relativt ringa förändring, som ägt rum med avseende på kyrkomötets sammansättning, icke hållit jämna steg med utvecklingen på statslivets område. Styrkeförhållandet mellan socialgrupperna inom kyrkomötet kan icke heller anses motsvara graden av deras delaktighet i kyrkolivet för övrigt. Givetvis har denna sociala synpunkt en begränsad räckvidd. Kyrkomötets sammansättning måste också bedömas med hänsyn till, hur den ger uttryck åt de olika meningsriktningarna och åsiktsgrupperna i det kyrkliga livet. Att statistiskt angiva ledamöternas andliga hemort låter sig visserligen icke göra, men det finns utan tvivel fog för anmärkningen, att kyrkomötet saknat den spännvidd, som hör en folkkyrka till. Den under senare tid påtagliga tendensen till en förstärkning av kyrkomötet med kyrkligt aktiva lekmän gör icke tillfyllest. Den stora, utanför alla grupperingar stående lekmannavärlden med dess skiftande synpunkter på de kyrkliga frågorna har

	1868	1878	1888	1898	1908	1918	1929	1941
I. Allmän tjänst	**15**	**18**	**20**	**20**	**23**	**15**	**18**	**13**
A. *Förtroendemän och likställda*	3	3	5	7	7	4	5	2
a) Civila: landshövdingar, chefer för centrala ämbetsverk, statssekreterare, expeditionschefer m. fl.	2	3	5	4	5	2	5	1
b) Domare: hovrättspresidenter, justitieråd, regeringsråd	—	—	—	1	1	1	—	1
c) Officerare: från överstes rang uppåt	1	—	—	2	1	1	—	—
B. *Övriga ämbets- och tjänstemän*	12	15	15	13	16	11	13	11
a) Civila: tillhörande statsdepartementen, de centrala verken samt landsstaten	1	1	1	1	3	3	—	2
b) Domare: revisionssekreterare, hovrättsråd, assessorer, häradshövdingar, borgmästare, rådmän	5	6	5	4	1	6	7	2
c) Officerare: från överstelöjtnants rang nedåt	1	—	4	—	—	—	—	—
d) Vetenskapsmän och lärare vid högre skolor	3	7	5	8	12	2	5	6
e) Folkskollärare	—	—	—	—	—	—	1	1
f) Tjänstemän av lägre grad	2	1	—	—	—	—	—	—
II. Fria yrken	**3**	**2**	**3**	**2**	**1**	**1**	**2**	**2**
a) Läkare	2	2	2	2	1	—	2	1
b) Tidningsmän och litteratörer	1	—	1	—	—	1	—	1
III. Jordbruk	**5**	**9**	**4**	**5**	**5**	**7**	**7**	**12**
a) Godsägare och arrendatorer av större jordbruk	3	5	1	5	4	3	2	5
b) Hemmansägare och arrendatorer av mindre jordbruk	2	4	3	—	1	4	5	7
IV. Handel och industri	**7**	**1**	**3**	**3**	**3**	**7**	**3**	**3**
a) Bruks- och fabriksidkare	6	—	1	1	2	4	2	—
b) Grosshandlare, chefer för bank- och affärsföretag	1	1	2	1	1	2	—	1
c) Mindre företagare och anställda	—	—	—	1	—	1	1	2

en rätt till meddelaktighet, som måste tillgodoses. — I detta sammanhang må framhållas, att kyrkomötesfrågornas art ofta kräver en speciell sakkunskap. När det anmärkts på ämbetsmännens övervikt i kyrkomötet, har man alltid samtidigt framhållit det stora värde, som insatserna från detta håll haft för ärendenas behandling. Och den vid senare kyrkomöten inträdda minskningen av antalet företrädare för särskilt den juridiska sakkunskapen har förnummits som en kännbar förlust.

Vare sig man vid önskemålen om en mera allsidig representation tänker på den sociala förankringen eller på åsiktsskiftningarna eller på sakkunskapen, har man svårt att se någon möjlighet av en förändring till det bättre utan en ökning av kyrkomötets lekmannarepresentation.

Den prästerliga representationens sammansättning och storlek.

Även yrkanden på en ökning av antalet prästerliga ombud ha ända från början och tiderna igenom framställts. Det förhåller sig ingalunda så, att detta krav endast är att betrakta som en naturlig konsekvens av kravet på lekmannaelementets utökning. I själva verket har i ett flertal motioner frågan om den prästerliga avdelningens behov av reformering skjutits i förgrunden, och starka motiv för dess utökning ha anförts. Så är fallet i riksdagsmotionerna av kyrkoherden O. W. Redelius år 1887, av hovpredikanten G. E. Beskow och bruksdisponenten W. Tham år 1889 samt i kyrkomötesmotionerna av domprosten J. H. Björnström år 1883, prosten O. W. Lemke år 1888 och biskopen K. H. G. von Schéele år 1903. Men även där huvudsyftet varit att öka lekmannainflytandet, har man ofta betonat rimligheten av också den prästerliga avdelningens förstärkning. Såsom exempel må hänvisas till riksdagsmotionerna av konsuln P. Olsson år 1873 och vice häradshövdingen S. Wieselgren år 1878 samt kyrkomötesmotionerna av landssekreteraren A. H. Bagge år 1898, domprosten M. Pfannenstill och professorn Hj. Holmquist år 1920 samt filosofie doktorn J. Feuk och dåvarande rektorn M. Björkquist år 1925.

Det är även här sammansättningens *ensidighet*, som påtalats. Man har sålunda fäst sig vid att den med uppdelningen i självskrivna och valda ledamöter avsedda balansen mellan representanterna för kyrkans styrelse och församlingsprästerskapet rubbats genom den faktiska utvecklingen, som lett till inval i stor utsträckning också av domkapitelsledamöter. Så framhöll Tham under debatten i riksdagens första kammare år 1889, att vid valen av prästerliga ledamöter »en ständigt stigande tendens visat sig att besätta dessa med domprostar och dylika, tillhörande det högre, styrande prästerskapet». Under debatten i andra kammaren vid samma riksdag beklagade Redelius, att vid sista kyrkomötet endast funnits 5 församlingspräster, den kategori, som hade bästa tillfälle att lära känna församlingarnas behov och önskemål. Han betonade därvid, att medan »styrelsen, översikten, lärdomen» vore tillfinnandes hos biskoparna och domprostarna, representerade det tjänstgörande prästerskapet den praktiska erfarenheten.

Det har även framhållits, att med hänsyn till skillnaden mellan städer och landsbygd i kyrklig struktur sammansättningen varit otillfredsställande. Bagge påpekade vid 1898 års kyrkomöte, hurusom stadsprästerna befunnit sig i en förkrossande majoritet gentemot lantprästerna. Dessa senare hade år 1878

haft endast 3, år 1883 4 och år 1888 3 representanter. Först år 1893 hade någon förbättring inträtt.

Från en annan synpunkt har sammansättningens ensidighet framträtt, när man betraktat ledamöternas *ålder och tjänsteställning*. Det var von Schéele, som i debatten vid 1888 års kyrkomöte först fäste uppmärksamheten på de valda ledamöternas relativt höga ålder och som uttalade önskvärdheten av flera yngre präster, vilka med sin mera liberala inställning kunde komplettera de äldres mognare erfarenhet. Vid 1903 års kyrkomöte upptogs detta önskemål av professorn W. Rudin, som påpekade, att dittills endast två representanter för det lägre prästerskapet vunnit säte i kyrkomötet, nämligen H. J. Ruus och G. Ekström, båda komministrar.

Avsaknaden av representanter för de obefordrade prästerna lämnades däremot länge obeaktad. Det är visserligen sant, att förslag om en ökning av de prästerliga ombudens antal med hänsyn till just denna kategori väcktes redan så tidigt som år 1873 i P. Olssons motion. Men det var först, sedan även dessa präster år 1903 tillerkänts valrätt, som frågan om deras valbarhet på allvar kunde bli aktuell. När biskopen E. Lönegren år 1926 lyckades vinna kyrkomötets bifall till sin motion om valbarhetens utsträckning till varje till prästämbetets utövning berättigad prästman, var det närmast motiverat av önskvärdheten att kunna tillföra kyrkomötet representanter för en ny, dittills utesluten kategori, nämligen de prästerliga befattningshavarna inom mission och diakoni.

Slutligen är att märka, att de önskemål om ökningens *storlek*, som framställts, i allmänhet synas ha avpassats efter syftet med den föreslagna ökningen. Både där man velat motverka stiftsstyrelsernas överrepresentation och där man velat bereda möjligheter för inval av yngre präster, har man åtnöjt sig med att föreslå ökning med ett eller två prästerliga ombud för varje stift. Det må här anmärkas, att det endast var nödvändigheten av en beskärning till det minsta möjliga, som föranledde Pfannenstill—Holmquist år 1920 och Feuk—Björkquist år 1925 att inskränka sitt yrkande till att åtminstone de större stiften med sitt talrikare prästerskap borde få utse ytterligare ett ombud.

För att även här erhålla en fullständig överblick ha de sakkunniga låtit utarbeta en tabell (sid. 66), som utvisar de valda prästerliga ombudens fördelning på olika tjänstegrupper. Siffrorna inom parentes under 1938 och 1941 års kyrkomöten avse antalet domkapitelsledamöter inom ifrågavarande kategorier av präster.

Tabellen utvisar, att under de två första decennierna av kyrkomötets tillvaro domprostar och andra capitulares invalts i stegrad utsträckning. När, såsom år 1888, mer än hälften av de valda prästerliga ombuden hade säte i domkapitel, fanns det fog för anmärkning mot en överrepresentation för stiftsstyrelserna på bekostnad av församlingsprästerskapet. Den ändring härvidlag, som sedermera inträtt, har medfört, att andra brister i sammansättningen starkare

	1868	1878	1888	1898	1908	1918	1929	1938	1941
Domprostar	2	4	6	2	2	3	3	5	5
Teologie professorer	—	2	1	—	—	—	—	—	—
Teologie lektorer	2	1	—	—	—	—	—	—	—
Prostar	8	3	5	8	9	8	7	6(2)	3(3)
Kyrkoherdar	—	2	1	3	2	2	2	2	4(1)
Komministrar	1	1	—	—	1	—	1	—	1

fallit i ögonen, såsom det tiderna igenom lika svaga inslaget av yngre präster i lägre tjänsteställning och av lantpräster. Emellertid har på ett överraskande sätt frågan om stiftsstyrelsernas överrepresentation på nytt blivit aktuell genom valen till de båda sista kyrkomötena. Genom domkapitelsreformen år 1936 ha prästerna i stiftet fått befogenhet att insätta ett ombud i domkapitlet. I icke så få fall har det synts prästerna naturligt att i kyrkomötet insätta samme person, som befunnits värd förtroendet att representera dem i domkapitlet. Följden har blivit, att stiftsstyrelsernas synpunkter och intressen aldrig varit så starkt företrädda som vid 1938 och 1941 års kyrkomöten.

Det är givet, att betydelsen av denna utveckling icke får överdrivas. De valda ombuden i domkapitel representera nämligen där församlingsintresset och kunna ej heller såsom ledamöter i kyrkomötet anses övervägande företräda den centrala kyrkliga administrationens synpunkter. Det kan till och med vara värdefullt med ett betydande antal kyrkomötesombud, som representera en sådan samsyn. Å andra sidan kan det ej bestridas, att utvecklingen i detta hänseende kan leda till en alltför stor likformighet. Detta förhållande understryker sålunda på sitt sätt önskvärdheten av en utökning även av antalet prästerliga ombud, som skulle kunna tillgodose behovet av representanter jämväl för det yngre prästerskapet. Att på annat sätt motverka ensidighet torde icke vara möjligt.

De sakkunniga anse sig i detta sammanhang böra framhålla, att den nu lämnade redogörelsen icke ger en fullständig inblick i storleken av stiftsstyrelsernas representation i kyrkomötet. För bedömande av denna representations storlek bör nämligen hänsyn även tagas till antalet *lekmannaombud* i kyrkomötet, som samtidigt varit medlemmar av domkapitel. En undersökning härutinnan visar, att denna kategori, vilken tidigare utgjort en obetydlighet, efter 1936 års domkapitelsreform plötsligt blivit en betydande grupp. Anledningen härtill är, att församlingarna i stiftet liksom prästerna efter denna reforms genomförande fått rätt att utse ett ombud i domkapitlet. Av enahanda skäl, som anförts för prästernas vidkommande, väljas dessa lekmannaledamöter i domkapitlet i ett icke ringa antal fall till lekmannaombud i kyrkomötet. Vid 1938 års kyrkomöte utgjorde sålunda antalet lekmannaombud med säte i domkapitel fem och vid 1941 års kyrkomöte sju.

Proportionen mellan präster och lekmän.

Att kyrkomötet skall innesluta både en prästerlig representation och en lekmannarepresentation var den obestridda förutsättningen vid dess inrättande. Bestämmelserna om proportionen mellan de båda grupperna underordnades denna synpunkt. Därom uttalade sig lagutskottet vid 1862—1863 års riksdag på följande sätt: »Förslagets stadgande om ett lika antal andliga och världsliga ledamöter har synts Utskottet utgöra en lämplig proportion för att mötets yttranden i allmänhet skola kunna anses för ett uttryck av lärostånd et och församlingarnas gemensamma tanke». Utan tvivel ansågs den lika proportionen garantera prästerskapet tillbörligt inflytande på de kyrkliga frågornas behandling. Denna garanti förstärktes ytterligare genom föreskriften om särskild prästerlig beredning av frågor rörande de kyrkliga böckerna och om erforderligheten av 2/3 majoritet för beslut i dessa frågor. Lagutskottet, som påyrkat den senare bestämmelsen, fann det dock angeläget att framhålla kyrkomötets enhetlighet: »Emellertid få dessa bägge kyrkomötets elementer, lärostånd et och lekmännen, icke av lagstiftaren betraktas såsom ställda emot varandra med skilda åsikter eller intressen, utan är det fastmera en sammansmältning av dem båda till ett harmoniskt helt, som lagstiftaren bör lika befordra».

Mot den lika proportionen gjordes icke i de olika ståndens debatter om förslaget till kyrkomöte från något håll någon invändning. Frågan om proportionen skulle emellertid komma att spela en betydande roll i diskussionen om en utökning av kyrkomötets ledamotsantal. Därvid omfattades länge av såväl riksdagens som kyrkomötets majoritet den åsikten, att en lika proportion måste anses konstitutiv för kyrkomötet.

Detta gjorde, att motionären P. Olsson år 1873 visserligen förklarade sig anse den gällande proportionen orättvis i förhållande till antalet av »församlingens» medlemmar men dock icke ville påyrka någon ändring. S. Wieselgren var med sin riksdagsmotion år 1883 om en ökning av prästerna till 40 och av lekmännen till 80 den förste, som dristade sig att ifrågasätta den nämnda förutsättningen. Han framhöll, att prästerna, även om de till antalet skulle bli färre, icke därför skulle upphöra att vara de mest sakkunniga inom mötet och redan härigenom skulle vara i stånd att utöva ett ganska stort inflytande på lekmännen och göra sig gällande till och med om den prästerliga uppfattningen av frågorna icke skulle bli enstämmig. Men han fick skarpa mothugg i debatten, bland annat av rådmannen E. Thomasson, som icke ansåg en stegring av lekmannainflytandet på de rent liturgiska frågorna önskvärd och betecknade förslaget med hänsyn till de prästerliga privilegierna såsom en ogrannlagenhet, för att icke säga en orättvisa. Riksdagen biföll också med stor majoritet lagutskottets avslagsyrkande.

Samma öde rönte även i fortsättningen alla motioner om en utvidgning av kyrkomötet, som inbegrepo en ändring av proportionen. Endast förslag, som påyrkade en likformig ökning, kunde räkna på någon utsikt till framgång. Däri har man att se förklaringen till att de, som främst önskade en kraftig ökning av antalet lekmän, också påyrkade en ökning av antalet präster, liksom att de, som funno en mindre ökning av antalet präster önskvärd, icke ansågo sig kunna ifrågasätta detta utan att samtidigt föreslå, att antalet lekmän ökades.

Det är först ett stycke in på 1900-talet, som en bestämd förskjutning i uppfattningen av denna fråga kan konstateras. Sålunda biföll 1920 års riksdag, i anslutning till en motion av dåvarande komministern H. Hallén om införande av omedelbara val, ett av konstitutionsutskottet framställt yrkande om utredning, vilken skulle innefatta jämväl frågan om ett utvidgande av lekmannarepresentationen. Redan dessförinnan hade motionärerna M. Pfannenstill och S. Herner vid 1910 års kyrkomöte påyrkat antingen absolut ökning av hela ledamotsantalet med relativ ökning av lekmännen eller endast ökning av lekmännen med motivering: »Det enda riktiga måste vara en representativ kyrklig församling, inom vilken lekmannaelementet utgör grundstocken och prästerskapet icke begär annat inflytande än det, som de *kunna* och helt säkert även *skola* erhålla genom sin grundligare kännedom om de kyrkliga angelägenheterna». (I debatten underströk Pfannenstill vikten av att de prästerliga ledamöternas grundligare kännedom om de kyrkliga angelägenheterna kompletterades med lekmännens grundligare kännedom om vad som rör sig hos det kyrkliga folket i landet, deras ofta naturligare, enklare syn på tingen.) Samma uppfattning låg till grund för M. Pfannenstill—Hj. Holmquists motion år 1920, som är att betrakta såsom en upprepning av 1910 års motion med betoning av det önskvärda i en mindre ökning av de prästerliga ledamöterna — »utan att därför intrång gjordes på lekmannarepresentationens utvidgning till att med omkring en tredjedel överstiga den totala numerären av prästerliga kyrkomötesledamöter».

Båda gångerna avslogs visserligen motionen: år 1910 i denna del med hänvisning till Kungl. Maj:ts pågående utredning, år 1920 med hänsyn till frågans sammankoppling med valsättet. Men samma grundsyn på mötets sammansättning återkommer i de motioner vid 1925 års kyrkomöte (av bland andra Hj. Holmquist—S. Herner, J. Feuk—M. Björkquist och E. Ljung), som resulterade i kyrkomötets beslut att begära fortsatt utredning.

Även i G. Auléns motion vid 1934 års kyrkomöte var det endast fråga om en utökning av antalet lekmannaledamöter. Att densamma avslogs torde väsentligen ha berott på betänksamhet mot andra där gjorda förslag, särskilt rörande valsättet. Emellertid ger debatten vid handen, att bevarandet av den lika proportionen fortfarande hade sina anhängare. Detta bestyrker i sin mån

G. Thulins antydan i debatten vid 1925 års kyrkomöte, att intresset för ett ökat lekmannainflytande hade minskat. Mot denna tendens vände sig biskopen E. Billing i ett representativt inlägg i debatten vid 1934 års kyrkomöte: »Bakom denna uppfattning — bakom denna dogm, skulle jag vilja säga — som man ibland biter sig fast vid, nämligen att det på något sätt skulle ligga i kyrkans och kyrkomötets väsen, att representanterna för båda sidor måste vara lika många, ligger ju den riktiga tanken, att prästerna skola ha sin särskilda representation. De skola icke vara representerade i förhållande till sitt antal, utan de skola ha sin särskilda representation, och denna bör vara så pass stort tilltagen, att den räcker till för att de lika med lekmännen kunna bli företrädda i utskotten. Men längre tror jag att man omöjligen kan komma, och jag vill på det bestämdaste bestrida, att det på något som helst sätt skulle kunna deduceras fram ur det evangeliska kyrkobegreppet eller ur någon slags kyrkotanke, att det principiellt riktiga är, att präster och lekmän äro lika många, utan i samma mån som lekmännen verkligen komma till aktivitet, i samma mån är det naturligare, att de få en talrikare representation. Detta är enligt min åsikt i allra högsta grad önskvärt ur många synpunkter.»

Det förefaller de sakkunniga, som om den syn på frågan om kyrkomötets sammansättning, som kommer till uttryck i sistnämnda yttrande, fullt överensstämmer med lagstiftarens mening, sådan den tolkades av lagutskottet vid 1862—1863 års riksdag. Enligt denna uppfattning är det konstitutivt för kyrkomötet, att det innesluter en representation för såväl präster som lekmän, och vad det gäller är att tillförsäkra båda avdelningarna en sådan mångsidighet, att de kunna var för sig motsvara de krav, som böra ställas på dem. Därav följer, att frågan om en utökning av envar av de båda avdelningarna bör prövas för sig ut ifrån rent sakliga grunder — utan hänsyn till att den lika proportionen nödvändigt måste bibehållas.

Att i den lika proportionen se garantien för en behövlig maktbalans mellan präster och lekmän är att uppkonstruera ett motsatsförhållande mellan dessa båda element, som saknar stöd såväl i den gällande förordningen som i erfarenheterna under kyrkomötets hittillsvarande tillvaro. Däremot torde det vara nödvändigt att pröva konsekvenserna av en förändrad proportion med hänsyn till kyrkomötets arbetssätt och att därvid tillse, att den avsedda samverkan mellan de båda avdelningarna främjas till gagn för det hela. Denna fråga hör emellertid hemma i ett annat sammanhang.

b. Valsättet.

För dem, som önskat en utvidgning av kyrkomötet, har det i allmänhet stått klart, att en sådan åtgärd endast i förening med en förändring också av valsättet skulle kunna medföra avsedd verkan. Åtskilliga av de motioner, som i det föregående berörts, ha även innefattat förslag om ändrad valmetod.

Det stående klagomålet har gällt det ytterligt ringa deltagandet i elektorsvalen för val av lekmannaombud till kyrkomötet. Man har bedömt detta förhållande på olika sätt. Å ena sidan har det ringa intresse, som dessa val förmått samla, andragits som orsak till kyrkomötets svaga ställning i det allmänna medvetandet. Å andra sidan har man i kyrkomötets svaga konstitutionella ställning sett orsaken till det bristande intresset för elektorsvalen. Uppenbart torde i varje fall vara, att den valmanskår, som framgått ur elektorsvalen, icke varit tillräckligt representativ för den allmänna meningen i församlingarna. Analysen av de närmare orsakerna till detta missförhållande har fört fram mera speciella motiv för en reform av valproceduren.

När frågan om förändrat valsätt först kom upp i riksdag och kyrkomöte, motiverades behovet av en reform bland annat med att kyrkomötesvalen hade alltför stor likhet med de forna ståndsvalen till riksdagen. För att uppnå en förbättring härutinnan föreslog konsuln P. Olsson i sin förutnämnda motion vid 1873 års riksdag, att för präster och lekmän gemensamma elektorsval skulle hållas i överensstämmelse med gällande ordning för elektorsval till lekmannaombud och att vid ombudsvalet alla elektorerna gemensamt skulle välja först prästerliga, sedan lekmannaombud. Motionären avsåg uppenbarligen att på denna väg — utan att upphäva kyrkomötets uppdelning på präster och lekmän och utan att rubba den lika proportionen — tillförsäkra lekmännen ett avgörande inflytande på den prästerliga avdelningens sammansättning. Lagutskottet avstyrkte motionen i denna del under påpekande, att införande av gemensamma val skulle inkräkta på prästerskapets rätt till egen representation och inflytande på privilegiefrågor. Motionen avslogs. Samma förslag återkom vid 1883 års kyrkomöte i en motion av grosshandlaren C. O. Berg. Kyrkolagsutskottet ansåg, att gemensamma val såsom en konsekvens skulle kräva upphävande av skillnaden mellan prästerliga och lekmannaombud. Motionen avslogs utan debatt. Ytterligare må nämnas, att lektorn P. P. Waldenström under andra kammardebatten om G. E. Beskows motion vid 1889 års riksdag om utökning av ledamotsantalet yttrade, att det vore viktigare att vidtaga andra åtgärder, såsom upphävande av bestämmelserna om kyrkomötets uppdelning på präster och lekmän och om olika val. Han framhöll såsom sitt önskemål »ett kyrkomöte, där självskrivenheten icke vidare existerar, och där medlemmarna framgått ur allmänna kyrkliga val». Detta önskemål har emellertid varken då eller senare framförts såsom formligt förslag i riksdag eller kyrkomöte. Man har i stället inriktat sig på att, med bibehållande av kyrkomötets uppdelning i en prästerlig representation och en lekmannarepresentation, förbättra metoderna för de båda representationernas väljande.

Sättet för val av lekmannaombud.

Äldre förslag om elektorsvalens ombildning. I sin motion vid 1893 års riksdag underkastade hemmansägaren O. B. Olsson i Maglehult valsättet en

ingående kritik. Särskilt uppmärksammades följden av att varje pastorat ägde utse en elektor, oavsett pastoratens storlek: »Så länge varje pastorat, stort eller litet, äger blott en elektorsröst kan en ringa minoritet av kretsens befolkning genom sina elektorer avgöra valet i rak strid med flertalets uttryckliga vilja». Ojämnheten i röstfördelningen exemplifierades med Västmanlandskretsen av Västerås stift, där 30 elektorer för pastorat med sammanlagt 37 000 invånare kunde överrösta 29 elektorer för 135 000. Skarpast framträdde den i Stockholm, där 8 territoriella pastorat med var sin elektor och mer än 230 000 invånare kunde överröstas av 10 elektorer för tyska, finska, garnisons- och hovförsamlingarna med knappa 12 000 medlemmar. För att avhjälpa denna olägenhet föreslogs, att varje pastorat skulle äga utse en elektor för varje fullt eller börjat tal av 5 000 invånare — enligt princip, som tillämpades vid val till riksdagens andra kammare och val av landstingsmän. Även i ett annat hänseende borde valmännens rätt bättre tillgodoses. Den gällande indelningen av stiften i 25 valkretsar vore i vissa fall godtycklig och borde bättre anpassas efter län och landskap för att underlätta för elektorerna att vinna nödig personkännedom om lämpliga kandidater. Vissa oegentligheter skulle i samband därmed undanröjas. Såsom exempel på sådana anfördes, att 23 elektorsröster från Blekinge vore maktlösa mot 52 från Skåne och att ifrågavarande krets med nära 300 000 invånare endast ägde utse ett ombud, medan samma rätt tillkomme Öland med endast 34 000 invånare. Till motionen fogades ett förslag till ny valkretsindelning med 28 kretsar och avseende val av 45 lekmannaombud.

Lagutskottet tillstyrkte motionen i vad avsåg elektorsvalen men avstyrkte förslaget till omreglering av valdistrikten. Under debatten i första kammaren anfördes såsom skäl emot förslaget om rätt för större församlingar att utse mer än *en* elektor de ekonomiskt praktiska olägenheterna, särskilt i Norrland. Biskopen G. Billing ansåg det uteslutet, att vid kyrkomötet fråga kunde förekomma, som ställde de större och folkrikare församlingarna och de mindre folkrika mot varandra. Han höll vidare före, att det vore det överallt tämligen ensartade församlingslivet, som skulle representeras i kyrkomötet, och befarade slutligen, att städerna genom den föreslagna ändringen skulle få ett mycket större inflytande på valen än andra församlingar, vilket icke vore särskilt eftersträvansvärt. Motionen avslogs av första kammaren i denna del. I andra kammaren bifölls den däremot utan debatt. Vid sammanjämkning blev första kammarens mening i denna punkt gällande. En motion av samme motionär och med samma innehåll vid 1894 års riksdag rönte ej bättre öde.

Förslaget om rätt för församlingarna att utse elektorer i antal efter sin folkmängd har först långt senare och i annan form återkommit. Detta är egendomligt, om man betänker, att den påvisade ojämnheten mellan församlingarna icke blott alltjämt bestått utan ytterligare markerats. Förklaringen torde vara att söka däri, att »orättvisan» i det rådande systemet än så länge föga fram-

trädde i praktiken. Motionären åren 1893 och 1894 rörde sig uteslutande med teoretiska möjligheter och gjorde icke något försök att uppvisa, att de stora församlingarna tack vare småförsamlingarnas övervikt vid elektorsvalen blivit mindre väl representerade genom ombud i kyrkomötet. I verkligheten har under kyrkomötets tidigare skeden landsbygden haft en påfallande svag representation i kyrkomötet jämfört med städerna. (Därvid bör emellertid ihågkommas, att av den dominerande gruppen ämbets- och tjänstemän ett icke så litet antal antingen genom sitt verksamhetsområde eller genom innehav av gods ägde förbindelse med landsbygden.) Vidare kunde man mot den påyrkade graderingen av antalet elektorer efter pastoratens storlek göra gällande, att den direkt skulle minska möjligheterna för ett avhjälpande av den länge mest kännbara bristen i kyrkomötets sammansättning, nämligen fåtaligheten av bonderepresentanter.

Emellertid har under kyrkomötets tillvaro en förskjutning i befolkningsfördelningen ägt rum, som ger frågan om orättvisan i den gällande ordningen för elektorsval ett mer än teoretiskt intresse. Utvecklingen torde enklast åskådliggöras genom nedanstående tabell, som utvisar fördelningen av landets befolkning mellan landsbygd och städer vid några tidpunkter.

År	Hela folkmängden	Därav landsbygd	Städer
1868	4 173 080	3 649 241	523 839
1890	4 784 981	3 885 283	899 698
1910	5 522 403	4 154 803	1 367 600
1944	6 522 827	3 885 790	2 637 037

Den starka förskjutningen mellan landsbygd och städer, som under de 75 åren lett till att städernas befolkning mer än femdubblats, medan landsbygdens befolkningssiffra efter en tillfällig stegring återgått ungefär till utgångsläget, innebär bland annat en stark ökning av de medelstora och stora församlingarna. Denna tendens skulle framträtt än tydligare, om jämförelsen å den ena sidan gällt ej blott städerna utan även industriorter och stadsliknande samhällen. Mot denna bakgrund komma de tidigare påtalade bristerna i sammansättningen av kyrkomötets lekmannarepresentation i ett klarare ljus. Man torde ej kunna bestrida, att den svaga representationen för handel och industri står i visst samband med ett system för elektorsval, som lämnar de relativt fåtaliga storförsamlingarna utan möjlighet att göra sig gällande gentemot de många småförsamlingarna. Denna konsekvens av utvecklingen har uppmärksammats först på allra senaste tid och lett till reformförslag efter en annan linje, vilka senare komma att behandlas (se nedan sid. 80).

Frågan om en reformering kom i stället under lång tid att anknytas till intresset för en utbyggnad av det synodala elementet i den svenska kyrkoförfattningen.

Förslag om stiftssynod såsom valkorporation till kyrkomöte. I sin tidigare flera gånger berörda motion vid 1873 års riksdag beklagade konsuln P. Olsson, att kyrkomötet saknade »något underlag av kontrakts- och stiftsmöten» med inslag av lekmän men tänkte därvid närmast på sådana mötens betydelse för kyrkomötesfrågornas förberedande behandling. Med direkt hänsyn till kyrkomötesvalen återupptogs tanken av vice häradshövdingen S. Wieselgren i hans motion vid 1878 års riksdag, vari han inledningsvis uttalade sin sympati för den synodala författningsformen jämfört med den episkopalt konsistoriala. Frågan om stiftssynod såsom valkorporation till kyrkomöte framfördes av samme motionär vid 1885 års riksdag och ingick därvid såsom delfråga i en vidlyftig diskussion om hela den svenska kyrkoförfattningen, utmynnande i begäran om utarbetande av förslag till »ny, på basis av det förenade konsistorial- och synodalsystemet vilande författning för svenska evangelisk-lutherska statskyrkan». Efter mönstret av den kyrkliga organisationen i Preussen borde det redan förefintliga synodala elementet i den svenska kyrkan utvidgas, så att församlingarnas organ i *kyrkoråd och kyrkostämma* bilda underlag för *kretssynoder* såsom för ett antal kontrakt gemensamma representationer, dessa i sin tur för de till *stiftssynoder* ombildade prästmötena, och stiftssynoderna slutligen för *kyrkomötet* såsom en motsvarighet till generalsynoden. Det dröjde ända till år 1911, innan frågan om en ny kyrkoförfattning efter dessa linjer ånyo fördes fram inför riksdagen genom en motion av hovrättsrådet K. J. Ekman. Men i båda fallen ställde sig riksdagsmajoriteten avvisande och följde därvid lagutskottet, som vid båda tillfällena uttalade sin sympati för ett förstärkande av lekmannainflytandet inom kyrkan men höll före, att man skulle gå de partiella reformernas väg och icke inlåta sig på alltför vittutseende och till sina konsekvenser oberäkneliga projekt.

Även inom kyrkomötet har — något senare men i gengäld med växande styrka — den synodala tankegången vunnit insteg. Sedan kyrkoherden N. Lövgren i debatten om A. H. Bagges motion år 1898 framfört tanken på kontrakts- och stiftsmöten såsom grundval för kyrkomötet, utvecklades den i en särskild motion av domprosten Pehr Eklund vid 1903 års kyrkomöte, vilken motion på grund av sin obestämdhet icke kunde vinna mötets bifall. Vid 1908 års kyrkomöte var det den synodala tankegången, som genomgick flera av de motioner, som mer eller mindre togo sikte på en kyrkomötesreform. Det har mindre symptomatisk betydelse, att dåmera generaldirektören S. Wieselgren ansåg sig kunna väcka en motion om ny kyrkoförfattning med exakt samma lydelse som hans egen riksdagsmotion år 1885, än att biskopen H. W. Tottie föreslog kyrkomötet att hos Kungl. Maj:t begära utredning med

förslag till ett fullständigare genomförande av svenska kyrkans synodalförfattning. I motiveringen hänvisades icke blott till nödvändigheten av en harmonisk samverkan mellan det prästerliga ämbetet och lekmannaförsamlingen såsom en luthersk huvudgrundsats och till en allmän tendens till en synodal utvidgning av den äldre lutherska konsistorialförfattningen. Motionären kunde framför allt åberopa, att de vid tidigare kyrkomöten framförda önskemålen om kontrakts- och stiftsmöten redan börjat förverkligas, och nämnde särskilt stiftsmötena i Kalmar år 1906 och i Lund år 1908. I linje med denna tankegång låg också biskopen J. W. Personnes motion vid samma kyrkomöte om årliga stiftskonvent, sammansatta av präster och lekmän, avsedda att ersätta prästmötena. Kyrkomötet beslöt att hos Kungl. Maj:t begära utredning av de i motionerna berörda frågorna.

Att förslag om en utbyggnad av den svenska kyrkans organisation vid detta kyrkomöte samtidigt framfördes i flera motioner och vann kyrkomötets bifall visar, att frågan kommit i ett annat läge. Om tidigare önskemål i denna riktning väsentligen motiverats med hänvisning till utländska förebilder och gentemot dem kunnat invändas, att dessa förebilder icke kunde tillämpas på svenska förhållanden, hade nu behovet av nya organ för samverkan mellan präster och lekmän gjort sig gällande inom det frivilliga kyrkliga arbete, som sedan sekelskiftet börjat växa fram och redan lett till löftesrika nyskapelser. För frågan om kyrkomötesinstitutionens reformering var det särskilt betydelsefullt, att just stiftsmöten vid denna tid börjat hållas. Det är också till dem, som intresset för en utvidgning av den synodala organisationen främst knyter sig.

Då 1908 års kyrkomötes begäran om utredning icke villfors av Kungl. Maj:t, väckte domprosten O. Norberg, häradshövdingen E. Grenander och domprosten P. Söderlind vid 1920 års kyrkomöte en ny motion i frågan. De kunde hänvisa till att den frivilliga organisationsrörelsen efter synodala linjer under mellantiden kraftigt tilltagit. Sålunda hade Västerås stift fått en ganska detaljerad synodalordning. Inom andra stift, såsom Härnösands, Luleå och Strängnäs, hade en enklare organisation genomförts i stiftsmöte och stiftsråd. Vid ett övervägande av fördelarna och riskerna med en laglig reglering hade motionärerna funnit de förra överväga och anhöllo, att kyrkomötet hos Kungl. Maj:t skulle begära utredning med förslag till »en efter våra förhållanden avpassad fullständigare tillämpning av synodalförfattningens grundsatser». Kyrkolagsutskottet, som erkände värdet av den ifrågavarande organisationsrörelsen, ansåg det emellertid klokast, om den tills vidare fortfarande finge arbeta utan de band, som offentligt lagstiftande mer eller mindre skulle medföra. Efter en kort debatt, varunder biskopen G. Billing starkt underströk riskerna med lagstiftning på detta område och framhöll de rådande olikheterna mellan skilda delar av vårt land såsom ett hinder för en likformig reglering, avslog kyrkomötet motionen. Att motionärerna icke stodo ensamma om sin åsikt visade sig emellertid under debatten om valsättet i samband med behandlingen

av M. Pfannenstill—Hj. Holmquists motion vid samma kyrkomöte, då såväl fil. dr E. A. Söderberg som kontraktsprosten G. Ekström förklarade sig icke kunna tänka sig någon förändring av valsättet utan i samband med en utveckling av synodalorganisationen.

När Kungl. Maj:t år 1921 uppdrog åt f. d. landshövdingen J. Widén att verkställa utredning bland annat angående kyrkomötets organisation, ingick i uppdraget också att utreda den i kyrkomötets skrivelse år 1908 framförda frågan om en fullständigare tillämpning av synodalförfattningens grundsatser. Det synes också, som om den sakkunnige lagt sin undersökning närmast efter denna linje. I de vid utredningens avbrytande överlämnade förarbetena ingå nämligen redogörelser för i riksdag och kyrkomöte framställda förslag om synodalorganisation, för synodalsystemet, sådant det tillämpas i Skottland och i Preussen, samt för de frivilliga synodalorganisationerna i vårt land vid denna tidpunkt. Några riktlinjer för en reform av kyrkomötesvalen hade dock icke hunnit utarbetas.

Från senare kyrkomöten må nämnas, att en lagfäst synodalorganisation framförts såsom allmänt önskemål i en motion av rektorn T. Holmberg år 1925. Vid samma kyrkomöte diskuterade fil. dr J. Feuk och dåvarande rektorn M. Björkquist i sin motion om ändring av kyrkomötesförordningen indirekta val genom stiftssynoder såsom en tänkbar möjlighet. Likaså biskopen G. Aulén i motion vid 1934 års kyrkomöte.

Det är emellertid tydligt, att den mera omfattande frågan om genomförande av synodalorganisationen i svenska kyrkans författning förlorat sin aktualitet. Betänksamheten mot en inordning av de frivilliga organen i den lagfästa kyrkliga organisationen har snarare vuxit än minskats, allteftersom dessa vunnit i omfattning och styrka. Betydande olikheter i förutsättningar inom de skilda stiften utgöra hinder icke blott för en uniformering utan för en legalisering överhuvud. Vad särskilt vidkommer det närmast för kyrkomötesvalen ifrågakommande stiftsmötet, saknas alltjämt inom ett av stiften, nämligen Göteborgs stift, ett sådant organ. Under dessa förhållanden kan på sin höjd en »frivillig» anknytning av kyrkomötesvalen till stiftsmötena tänkas.

Förslag om direkta val. Det är förvånande, att missnöjet med den gällande ordningen och svårigheterna att åstadkomma en förbättring genom ändring av den indirekta valmetoden icke redan på ett tidigt stadium aktualiserat frågan om en övergång till direkt valmetod. Orsaken torde vara att söka däri, att en indirekt metod alltjämt i stor utsträckning förekom vid allmänna val. Så vid val till riksdagens första kammare, med vilken kyrkomötet närmast brukade jämföras. Så även t. ex. vid val till landsting (intill år 1910). Men även sedan den direkta valprincipen börjat tillämpas inom allt vidare områden av det offentliga livet, kom det att dröja, innan önskemål om

införande av detta valsätt jämväl för kyrkomötet på allvar framfördes. Det främsta motivet av tillbakahållande natur torde ha varit insikten om att en sådan reform skulle kräva en stark utökning av antalet ledamöter, något som man av andra skäl icke ansåg sig böra ifrågasätta.

Tanken på direkta val till kyrkomötet framkastades veterligen första gången i kyrkomötet vid behandlingen år 1903 av K. H. G. von Schéeles motion; den som framförde tanken var godsägaren friherre C. F. K. Barnekow. I en motion vid 1910 års kyrkomöte anhöllo domprosten M. Pfannenstill och professorn S. Herner, att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t bland annat måtte framlägga bestämmelser om direkt valsätt vid utseende av lekmannaombud. De åberopade såsom en erfarenhet från andra områden, att det indirekta valsättet kunde verka som en dämpare på ett redan vaknande intresse, och funno införande av direkt valsätt högeligen önskvärt — »så mycket mer som detta redan torde vara allmänt infört på politiskt område». Kyrkolagsutskottet, som icke kunde finna, att det hitillsvarande valsättet visat sig otillfredsställande, anförde som huvudskäl för sitt avstyrkande valkretsarnas storlek, som måste nära nog omöjliggöra för hela den stora valmanskåren att äga närmare kännedom om lämpligheten för uppdraget hos en föreslagen representant. Under kyrkomötesdebatten erkände motionären Pfannenstill behovet av vägledning för valmännen men menade, att debatten om föreslagna kandidater, som nu fördes i elektorsförsamlingen, kunde förläggas till tidningspressen. Motionärernas åsikt om det direkta valsättets förmåga att väcka ett allmännare intresse fann han bestyrkt av erfarenheterna från riksdagsmannavalen. En statistisk jämförelse mellan medelbara och omedelbara val gåve nämligen vid handen, att indirekta val efter lägsta beräkning med 50 procent nedtryckte deltagandet i de politiska valen. Om det fullständigare genomförande av svenska kyrkans synodalförfattning, varom 1908 års kyrkomöte skrivit till Kungl. Maj:t, bleve verklighet, borde emellertid enligt Pfannenstills mening den av honom förordade reformen beträffande valsättet träda tillbaka. Denna sistnämnda förklaring har sitt intresse. Att den synodala tankegången var så starkt aktuell torde vara orsaken till att frågan om direkta val under debatten vid detta kyrkomöte i övrigt icke blev föremål för något livligare meningsutbyte.

Läget skulle emellertid ändra sig. I sin motion vid 1920 års riksdag om vissa ändringar i gällande bestämmelser angående val av lekmannaombud till kyrkomötet föreslog dåvarande komministern H. Hallén bland annat införande av omedelbara val. Motionären tänkte sig, att valet skulle ske å kyrkostämma på samma sätt som övriga å kyrkostämma övliga val. Konstitutionsutskottet underströk i sitt betänkande det starkare intresse, som omedelbara val skulle skapa, men påpekade samtidigt den svårighet, som låge i det ringa antalet ombud, som skulle väljas. Utskottet föreslog därför riksdagen att begära en utredning, varvid frågan om utvidgning av lekmannarepresentationen borde

prövas i sitt sammanhang med införande av omedelbara val. Riksdagen följde utskottets förslag.

Det är uppenbart, att detta riksdagsbeslut övat inflytande på diskussionen om ändrat valsätt vid det samma år sammanträdande kyrkomötet. Frågan om direkta val diskuterades därvid i samband med en av M. Pfannenstill och Hj. Holmquist väckt motion. Ehuru dessa i sin motion icke gjorde något yrkande på denna punkt och ej heller kyrkolagsutskottet i sitt betänkande ingick på saken, blev under kyrkomötesdebatten valsättet en av huvudfrågorna.

Därvid framhöll Holmquist såsom en huvudsynpunkt valsättets inverkan på intresset för kyrkomötet: »Genom direkta val skulle kyrkomötet rycka in i hela vårt kyrkofolks medvetande på ett helt annat vis än nu. Det är inte vidare roligt, när man betraktar kyrkomötet som något av det bästa man har, som man riktigt ville kämpa för, att komma ut och inte bara bland allmogen utan även bland mera bildade lager av vårt folk få höra, att de inte ens riktigt veta vad kyrkomötet är. Men skulle valen ske i en form, så att folk verkligen tvingades att på annat sätt än nu taga reda på, vad det gällde, så skulle kyrkomötet därigenom också få en annan position.» Sympatier för direkta val uttalade även kyrkoherden J. Källander, som gentemot talet om risken att kasta ut kyrkan och kyrkans angelägenheter i det allmänna livet hävdade, att det vore en större vinst, om en större allmänhet droges in, och biskopen L. Lindberg, som yttrade sig i samma riktning: »Vart skulle det gå med avseende på den politiska rösträtten, om vi icke trodde på att vårt svenska folk skulle äga så mycken sund kraft, att det också hade förmågan att övervinna svårigheterna och därur få fram det bästa? Skola vi icke tro, att den evangelisk-lutherska fostran, som vårt folk fått, skall vara stark nog att övervinna allt och giva oss en representation, som är mogen att föra vår kyrkas talan?»

Betänksamheten hade emellertid mycket inflytelserika talesmän. Kyrkolagsutskottets ordförande häradshövdingen Kr. von Sydow gjorde gällande, att följden av direkta val skulle bli, att man i denna valrörelse skulle släppa in hela den politiska agitationen. I övrigt framhävdes de stora praktiska svårigheterna. Så av biskopen G. Billing, som ansåg, att ett sådant valsätt vore alldeles ogenomförbart. Om, såsom naturligt vore, även kvinnor finge rösträtt, skulle man t. ex. i Lunds stift få en valmanskår på omkring 400 000 personer. Hur skulle alla dessa väljare kunna ha kännedom om, vilka personer som lämpade sig för uppdraget? Även biskopen E. Billing uppträdde som motståndare till de direkta valen. Han förklarade sig icke vara rädd för dem och trodde icke, att det vore någon stor fara, om det bleve mer strider och meningsbrytningar i kyrkomötet. Men det vore även enligt hans mening praktiskt ogenomförbart att åstadkomma ett direkt valsätt till kyrkomötet i samma former som till riksdagens andra kammare: »Detta skulle förutsätta en ökning av kyrkomötesmedlemmarnas antal till något så när samma storlek som andra kammarens — något som ingen satt i fråga. I fall man eljest söker

genomföra det, kommer det att bli ett lotteri, hur valen utfalla.» Även om kyrkomötets negativa ställningstagande till motionen närmast avsåg de direkta yrkandena och motiverades väsentligen av angelägenhet att icke föregripa den av riksdagen begärda utredningen, kan detsamma med skäl tolkas såsom ett uttryck också för majoritetens betänksamhet mot direkta val.

Slutligen är att anteckna, hurusom vid 1925 års kyrkomöte jämte förslag om val genom stiftssynod även tanken på direkta val framfördes med liknande argumentering som tidigare i Hj. Holmquist—S. Herners samt T. Holmbergs motioner. Den korta kyrkomötesdebatten ger icke tillräcklig ledning för bedömande av styrkefördelningen mellan olika åsiktsgrupper i sistnämnda fråga, men otvivelaktigt bör kyrkomötets beslut att begära slutförande av den widénska utredningen ses mot bakgrunden av kyrkolagsutskottets uttalande, att en allsidig utredning av de mycket omtvistade och mycket svårbedömda frågorna om valsättet borde föreligga före kyrkomötets ståndpunktstagande.

Överhuvud kan sägas, att ett studium av den förda diskussionen om direkta val kvarlämnar ett starkt intryck av oklarhet, beroende på att förutsättningarna för anordnandet av sådana val icke blivit undersökta. Då starka allmänna skäl utan tvivel kunna anföras till förmån för direkta val, kan spörsmålet om förutsättningarna för användandet av den direkta valmetoden icke förbigås i en utredning om kyrkomötets sammansättning.

Nyare förslag om elektorsvalens ombildning. Man kan, såsom tidigare antytts, konstatera, att sedan riksdagens och kyrkomötets framställningar om utredning rörande en förändring av valsättet antingen genom valets överflyttande på en lagfäst stiftssynod eller genom införande av direkta val icke visat sig leda till något resultat, intresset för båda dessa valsätt minskat. Det betyder icke, att önskemålen om en förändring upphört, men man har i stället inriktat sig på att söka åstadkomma en effektivisering av de nuvarande elektorsvalen. I viss mån har man därvid gripit tillbaka på synpunkter, som tidigare framförts. (Särskilt må erinras om O. B. Olssons i Maglehult motioner i riksdagen åren 1893 och 1894.) Men framför allt har man sökt uppnå förbättringar i valsättet genom anpassning till den utveckling, som skett inom andra områden av det kyrkliga livet.

I motion vid 1929 års kyrkomöte tog dåvarande komministern B. Jonzon sikte på stiftens uppdelning i valdistrikt och föreslog sådan förändring av kyrkomötesförordningen, att varje stift skulle bilda *ett* valdistrikt. Valsammankomsten med elektorsförsamlingen skulle då kunna kombineras med en tills vidare på frivillighetens väg utvecklad stiftsstämma för överläggning rörande frågor av vikt för stiftets och kyrkans liv. Oavsett det ökade intresse, som på detta sätt skulle tillföras elektorsvalen, kunde därigenom en tradition skapas, som på naturligt sätt ledde fram till ett i lag stadgat stiftsmöte såsom mellanin-

stans mellan församlingarna och kyrkomötet. Alternativt föreslog motionären, att domkapitel skulle få rätt att utsätta valdistriktens elektorssammankomster till samma plats. Till skillnad från tidigare förslag om stiftssynod såsom valkorporation utgick motionen sålunda ifrån att den särskilda elektorsförsamlingen skulle bibehållas och åsyftade att genom den föreslagna anordningen bereda möjlighet att kombinera densamma med de frivilliga stiftsmötena. Såsom motionären under kyrkomötesdebatten upplyste, hade tanken på en sådan kombination uppkommit inom ärkestiftet men visat sig omöjlig att genomföra på grund av stiftets uppdelning i skilda valdistrikt. Mot förslaget anförde kyrkolagsutskottet, att en sammanslagning av valdistrikt vore mindre lämplig, särskilt i de norrländska stiften med de långa avstånden. Dessutom måste elektorsvalen till kyrkomöte och ombudsvalen till stiftsstämma ske efter olika grunder. När motionen sedermera debatterades i kyrkomötet, preciserade motionären sitt alternativt framförda yrkande på så sätt, att han föreslog utbyte av ordet »distriktet» mot »stiftet» i § 5 st. 4 kyrkomötesförordningen, som sålunda borde erhålla följande lydelse: »Samtliga de inom ett valdistrikt utsedda elektorer skola på kallelse sammankomma inför en inom *stiftet* boende, av domkapitlet förordnad valförrättare». Redan på den grund, att en ändring i lagtexten icke kunde behandlas utan föregående utskottsberedning, avslogs motionen av kyrkomötet även i denna modifierade form. När förslaget genom en motion av B. Jonzon m. fl. vid 1932 års kyrkomöte kom under behandling av särskilda utskottet, avstyrktes det med hänvisning till den allmänt erkända regeln, att val skola förrättas inom område, för vilket valet sker, varför den av motionärerna föreslagna lagändringen skulle förutsätta ändring jämväl i gällande bestämmelser om valdistriktens omfattning. Motionen avslogs också utan debatt av kyrkomötet.

Otvivelaktigt har till förslagets fällande medverkat den av särskilda utskottet vid 1932 års kyrkomöte framhållna synpunkten, att frågan knappast vore av den betydelse att motivera en så omfattande åtgärd som vidtagande av lagändring — allrahelst som 1925 års kyrkomöte gjort framställning om en allsidig utredning av alla hithörande frågor. De sakkunniga anse emellertid det i motionen framförda önskemålet om en möjlighet att kombinera ombudsval till kyrkomöte med stiftsmöte vara förtjänt av beaktande i samband med frågan om en allmän reform av valsättet.

Ett nytt uppslag framfördes i en motion av biskopen G. Aulén vid 1934 års kyrkomöte, då han framhöll såsom en möjlighet jämte andra, att lekmannaombuden i stället för av elektorsförsamlingen valdes av kyrkoråden i de olika församlingarna. För att förebygga den mot direkta val anförda olägenheten, att valmännen lämnades utan vägledning, föreslog han, att kyrkorådens val skulle föregås av ett officiellt valmöte, utlyst till någon centralt belägen plats inom stiftet. Därvid skulle kandidater nomineras till ett antal av exempelvis tre gånger så många som antalet av stiftets ombud, och mellan de sålunda före-

slagna skulle sedan kyrkoråden ha att välja. Häremot anförde kyrkolagsutskottet, att kyrkoråden icke syntes mer ägnade för uppgiften än de nuvarande elektorerna, som väl ofta utsåges bland församlingens kyrkorådsmedlemmar. I debatten underströk motionären betydelsen av det förberedande allmänna valmötet och hävdade, att den föreslagna ordningen skulle kunna väcka intresse för valen, ge dem en helt annan bakgrund än för närvarande och på ett helt annat sätt låta olika schatteringar komma till uttryck. Utskottsmajoritetens talan fördes av generaldirektören O. Holmdahl, som bland annat med åberopande av erfarenheter från det politiska livet ställde sig mycket skeptisk mot anordningen med ett stort officiellt valmöte. Kyrkomötets beslut gick även i denna del mot motionen.

Frågan om en anknytning till redan existerande legala kyrkliga organ skulle snart på annat sätt bli aktuell. Genom 1936 års domkapitelsreform hade nämligen valet av lekmannaledamot i domkapitel överlämnats åt en församling av ombud, utsedda av pastoratskyrkoråden med en viss variation av antalet i förhållande till pastoratens folkmängd. Redan vid samma kyrkomöte, som haft att taga ställning till domkapitelsreformen, föreslogs i en motion av med. lic. E. Uddenberg, att den nämnda ombudsförsamlingen skulle tagas i anspråk jämväl för utseende av lekmannaombud till kyrkomötet. Motionen avslogs, sedan kyrkolagsutskottet avstyrkt densamma med hänvisning till att ordningen för val till domkapitel ännu icke blivit prövad i praktiken. Förslaget återupptogs vid 1938 års kyrkomöte i en motion av biskopen Y. Brilioth. Däri framhölls bland annat, att ombudsförsamlingen för val till domkapitel hade en fastare grund än elektorsförsamlingen vid val till kyrkomötet därigenom, att den vore uppbyggd på kyrkoråden, och att den skulle såväl möjliggöra en mer nyanserad representation som bringa stiftets enhet till bättre uttryck. Kyrkolagsutskottet anförde därutöver såsom en särskild fördel med ombudsförsamlingen vid val till domkapitel, att dess sammansättning stode i viss proportion till församlingarnas invånarantal, varigenom en rättvisare fördelning av elektorsmandaten mellan församlingarna vunnes. Då direkta val vore omöjliga att realisera, vore det föreslagna valsättet, fastän i hög grad indirekt, enligt utskottets mening det enda, som kunde samla verkligt intresse för utseendet av lekmannaombuden. Under kyrkomötesdebatten framställdes också invändningar mot förslaget. Sålunda fäste handlanden B. Jansson uppmärksamheten på att enligt förslaget en viss återgång skulle ske till förhållandena före år 1920, då rätten att välja elektorer överflyttades från pastoratet till varje församling. Genom återförandet av denna rätt till pastoratet och inom detta till kyrkorådet skulle enligt talarens uppfattning avståndet bli större mellan församlingen och den valde. Boktryckaren H. Ohlsson gjorde på liknande sätt gällande, att nuvarande ordning så långt som möjligt anslöte sig till det direkta valsättet, och varnade för en förändring, som kunde leda till en politisering av valen. Mot åberopandet av den större rättvisan vid fördelningen av elektors-

mandaten anfördes av agronomen E. Ljung, att rätten att utse mer än en elektor inträdde först för pastorat med mer än 10 000 invånare och att sålunda proportionalismen endast skulle kunna göra sig gällande i ett relativt ringa antal fall. Reformen skulle också omöjliggöra för en »församlingskärna» inom församlingarna att vid dessa val bevaka församlingens och kyrkans intressen. Slutligen påpekades av friherre I. Lagerfelt, att pastoratskyrkoråden i flerförsamlingspastorat vore förvaltande myndigheter, närmast för förvaltningen av församlingarnas boställen, och därför icke lämpliga för uppdraget att välja elektorer till kyrkomöte. Med stor majoritet biföll emellertid kyrkomötet utskottets hemställan att begära utredning om en förändring av valsättet i den av motionen angivna riktningen.

Då kyrkomötet så sent som vid 1938 års kyrkomöte klart uttalat sig för detta reformförslag, måste det anses äga sådan aktualitet, att det hör till de reformförslag, som i främsta rummet böra beaktas vid förevarande utredning.

Sättet för val av prästerliga ombud.

Sedan genom lagändring år 1903 valrätten utsträckts till att omfatta »alla inom distriktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän», har endast frågan om sättet för valets förrättande varit föremål för diskussion.

Genom föreskriften i § 4 kyrkomötesförordningen, att valet skall förrättas »i den ordning domkapitlet föreskriver», har en möjlighet beretts att anordna valet på för varje stift mest ändamålsenliga sätt. Det har emellertid överallt (utom i Visby stift) varit utmärkande för den praxis, som utbildats, att valet skett på annat sätt än vid gemensam sammankomst med stiftets präster. De olägenheter, som äro förenade med en sådan ordning, ha fått sin belysning i professorn Hj. Holmquists motion vid 1934 års kyrkomöte angående sättet för val av prästerliga ombud till kyrkomötet och den i anledning därav förda debatten. I motiveringen anfördes, att önskemål uttalats från präster i olika stift, att sådan ändring skedde i sättet för ombudsval, att tillfälle till allmän överläggning och orientering beträffande prästerskapets synpunkter därvid kunde beredas. Målet skulle lätt nås, om domkapitlen ordnade saken så, att valet i hela stiftet, där icke geografiska eller andra förhållanden lade hinder i vägen, förrättades inför biskopen eller någon av domkapitlet förordnad på tid och plats, som denne bestämde, dock med rätt för prästerna att i stället insända valsedel. Såsom en lämplig utväg framhölls möjligheten att kombinera valet med prästmöte, prästsällskapsmöte eller stiftsmöte. För att lagändring skulle undvikas, föreslog motionären kyrkomötet en hemställan till Kungl. Maj:t att för domkapitlen framhålla önskvärdheten av en sådan gemensam valsam-

mankomst. Vederbörande utskott behjärtade helt motionens syfte men avstyrkte densamma med hänsyn till att önskemålet genom biskoparna kunde framläggas för domkapitlen, som redan ägde rätt att vidtaga sådan anordning. Under debatten underströkos de svårigheter, som skulle vara förenade med särskilda gemensamma valsammankomster utan samband med annat möte, särskilt i de norrländska stiften. Även andra möjligheter att förbereda valet påpekades. Sålunda upplystes, att prästmötet i ärkestiftet sedan år 1927 tillsatte en valnämnd med uppgift att på lämpligt sätt försöka inhämta valmännens tankar om kandidater för förestående val och bringa resultatet till stiftsprästerskapets kännedom. I praktiken hade det tillgått så, att valnämnden genom kontraktsprostarna inhämtat uppgifter, som sedermera sammanställts och utsänts till hela stiftsprästerskapet.

2. Kyrkomötets arbetssätt.

a. Tidsintervallen mellan kyrkomötena och sammanträdestidens längd.

Enligt § 1 kyrkomötesförordningen sammanträder kyrkomötet vart femte år, med rätt för Konungen att mötet oftare sammankalla. Beträffande tiden för kyrkomötets sammanvaro är i § 12 stadgat, att Konungen äger upplösa mötet, om dess förhandlingar ej äro avslutade inom en månad.

Båda bestämmelserna ha varit föremål för diskussion inom kyrkomötet i samband med frågan om förbättrade arbetsmöjligheter för mötet. Då de stå i visst samband med varandra och stundom sammanförts i diskussionen, torde det vara ändamålsenligt att också lämna redogörelsen för båda frågornas behandling i ett sammanhang.

Missnöje har tidigast yppat sig mot den såsom regel stadgade tidsintervallen av fem år, vilken befunnits alltför lång. Reformkraven i detta hänseende böra ses mot bakgrunden av det sätt, på vilket § 1 kyrkomötesförordningen tillämpats under kyrkomötets tillvaro. Under perioden 1868—1908 iakttogs regeln med femårsintervall. Därefter begagnade sig Kungl. Maj:t åren 1909 och 1910 av sin rätt att mötet oftare sammankalla. Efter en ny femårsintervall följde 1918 och 1920 års kyrkomöten. Från och med år 1925 och fram till år 1941 ha kyrkomöten hållits med kortare mellanrum (1925, 1926, 1929, 1932, 1934, 1936, 1938, 1941). Nu instundande kyrkomöte kommer åter att sammanträda efter regeln.

En överblick av de motioner, som avgivits i ärendet, ger vid handen, att reformkraven stå i bestämt sammanhang med sättet för bestämmelsens tillämpning. Under den tidrymd, då ännu femårsregeln undantagslöst tillämpades, gjorde sig behovet av en ändring gällande under perioder, som utmärkte sig för synnerlig initiativrikedom från kyrkomötets sida: så åren 1873, 1883,

1903 och 1908. Och när sedermera praxis ändrades till förmån för tätare kyrkomöten, behövdes det icke mer än en ny återgång till regeln för att på nytt aktualisera reformkravet: så åren 1915 och 1925.

Önskemålet om tätare kyrkomöten har genomgående kunnat motiveras med en hänvisning till den ökade takten i utvecklingen, som blivit märkbar jämväl på det kyrkliga området. Jämförelser ha anställts med riksdagen, där en övergång skett från treårsintervall till årliga riksdagssessioner. Sådana jämförelser gjordes framför allt under ett tidigare skede, t. ex. i motionerna av konsuln P. Olsson år 1873 och grosshandlaren C. O. Berg år 1883. Man gjorde gällande, att olikheten mellan perioderna för statens och för kyrkans representation medförde olägenheter vid behandlingen av ärenden, som beröra riksdagens och kyrkomötets gemensamma lagstiftning. Avgörandet av frågor, som behandlats av riksdagen, komme att bli onödigt fördröjt genom nödvändigheten att inhämta samtycke av ett kyrkomöte, som sammanträdde kanske först flera år senare. En liknande risk för fördröjande av de inre kyrkliga frågornas avgörande har också påtalats, bland annat i kyrkoherden G. Ekströms motion vid 1908 års kyrkomöte. Även sedan det visat sig, att Kungl. Maj:t med frångående av tidigare praxis börjat sammankalla kyrkomötet oftare, har anmärkningen icke helt förfallit. Man har sagt, att avvikelsen från regeln motiverats av hänsyn till för riksdagen eller Kungl. Maj:t önskvärda avgöranden men att det icke funnes någon garanti för att hänsyn skulle tagas till kyrkomötets behov av större möjligheter att utöva sin initiativrätt i inre kyrkliga frågor. Denna synpunkt urgerades i domprosten M. Pfannenstills och professorn Hj. Holmquists motion vid 1920 års kyrkomöte och i debatten om densamma. Anmärkningen har sedermera icke med samma fog kunnat framställas, då Kungl. Maj:t under 1920- och 1930-talens livliga reformarbete på de kyrkliga böckernas område visat full förståelse för behovet av tätare kyrkomöten.

Såsom motiv för en ändring har gång på gång anförts, att de långa tidsintervallerna försvårade kontinuiteten i kyrkomötets arbete. Man har därvid särskilt avsett de svårigheter, som vållas av den alltför stora omsättningen bland mötets valda ledamöter. Synpunkten framfördes vid 1908 och 1920 års kyrkomöten av G. Ekström, som hänvisade till att av samtliga 47 valda ledamöter de nämnda åren 25, respektive 21 voro nyvalda.

Slutligen har reformkravet utgått från den från alla kyrkomöten kända svårigheten att medhinna behandlingen av ärendena. Man har menat, att det långa mellanrummet mellan kyrkomötena åtminstone delvis vore orsaken till en anhopning av ärenden, som alltför starkt belastade mötets arbetsprogram.

De reformförslag, som framkommit, ha varierat. Det oftast återkommande har åsyftat en ändring av tidsintervallen till *vart tredje år*. Så är fallet i motionerna av konsuln P. Olsson år 1873, av f. lantbruksskoleföreståndaren Hj. Hazelius och grosshandlaren C. O. Berg år 1883, av kontraktsprostarna J. P.

Odin och J. M. Lindstedt år 1908, av professorn O. Holmström år 1915, av domprosten M. Pfannenstill och professorn Hj. Holmquist år 1920, av kontraktsprosten G. Ekström år 1925 och av professorn Em. Linderholm år 1929. Förslag om kyrkomöte *vartannat år* framfördes av G. Ekström år 1908. Tanken på *årliga* kyrkomöten har även framkastats, men närmast i samband med diskussionen om en synodalförfattning. Så av landshövdingen C. F. Holmquist år 1908 och hovrättsrådet K. J. Ekman år 1920. — En särställning intager det av Em. Linderholm vid 1932 års kyrkomöte väckta förslaget att införa skillnad mellan lagtima och urtima kyrkomöten: Lagtima kyrkomöte skulle hållas vart tredje år, urtima däremellan för behandling endast av vissa brådskande ärenden.

Med undantag av år 1908, då förslag om kyrkomöte vart tredje år bifölls med stor majoritet, har kyrkomötet ställt sig avvisande till framställda motioner. Såsom huvudskäl har genomgående anförts, att Kungl. Maj:t redan ägde rätt att sammankalla kyrkomöte oftare än vart femte år, ett argument, som vunnit i styrka i samma mån som Kungl. Maj:t börjat begagna sig av denna rätt. Mot åberopandet av den kyrkliga utvecklingens krav såsom ett stöd för önskemålet om tätare kyrkomöten anförde kyrkolagsutskottet vid 1883 års kyrkomöte, att det nya måste framgå ur »en i jämn följd lugnt fortskridande utveckling». Åt den konservativa synpunkten gav biskopen G. Billing vid olika tillfällen expressiva formuleringar: »Det ligger i de kyrkliga ärendenas natur, att man icke alltför ofta skall röra i dem och röra upp dem» (1915). »Säkert är, att om det ligger en fara i att komma för sent, så ligger det också en fara i att komma för fort» (1920). Även principiella anhängare av tätare kyrkomöten ha yttrat tvivel om det ändamålsenliga i att fastställa en kortare tidsintervall. Sålunda framhöll hovrättsrådet K. J. Ekman vid 1920 års kyrkomöte, att det under sådana förhållanden skulle bli svårare för Kungl. Maj:t att sammankalla kyrkomöte tidigare, om så skulle behövas. Slutligen har insikten om svårigheterna att vinna riksdagens bifall till en reform, som skulle medföra ökade kostnader för statsverket, inverkat återhållande på kyrkomötet. Vad beträffar förslaget om skillnad mellan lagtima och urtima kyrkomöten, bestämdes kyrkomötets avståndstagande av betänksamheten mot urtima möten med till av Kungl. Maj:t förelagda frågor begränsat arbetsprogram och därmed utesluten motionsrätt.

Det har synts de sakkunniga, som om tvenne av de motiv, som anförts till förmån för tätare kyrkomöten, alltjämt förtjänade att beaktas.

Det ena hänför sig till den alltför stora omsättningen bland kyrkomötets valda ledamöter, vilken äventyrar kontinuiteten i behandlingen av samma fråga vid flera kyrkomöten. Man har därvid hävdat åsikten, att tätare kyrkomöten skulle leda till ett önskvärt omval av ledamöter i större utsträckning. För att

utröna, huru därmed förhåller sig, ha de sakkunniga gjort en jämförelse mellan ett antal kyrkomöten, som utvisar förändringen i sammansättning vid olika tidsintervaller.

Nyvalda ledamöter.

	Prästerliga ombud (17)	Lekmanna-ombud (30)	Summa
(1888—) 1893	6	19	25
(1908—) 1909	1	8	9
(1909—) 1910	2	6	8
(1920—) 1925	10	14	24
(1925—) 1926	5	5	10
(1932—) 1934	6	15	21
(1938—) 1941	10	7	17

Tabellen bestyrker antagandet, att kontinuiteten i avseende på mötets sammansättning bättre bevaras vid tätare kyrkomöten. Men skillnaden vid två-, tre- och femårsintervallerna är påfallande liten och så varierande, att inga säkra slutsatser kunna dragas. Det är uppenbart, att särskilda omständigheter, såsom de till behandling föreliggande frågornas art eller aktuella kyrkliga motsättningar, kunna inverka väl så starkt på nyvalsprocenten som en längre eller kortare tidsintervall.

Det andra motiv för en reform, som alltjämt synes kvarstå, hänför sig till den anhopning av ärenden, som blir en naturlig följd av alltför långa tidsavstånd mellan kyrkomötena. Denna obestridliga olägenhet kan emellertid även avhjälpas på annat sätt, nämligen genom en utsträckning av tiden för kyrkomötets sammanvaro.

Det var också i sådant sammanhang, som frågan om s a m m a n t r ä d e s t i d e n s l ä n g d insattes, när den för första gången kom upp till behandling vid 1908 års kyrkomöte. I en motion av biskopen J. W. Personne föreslogs, att kyrkomötets arbetstid skulle utsträckas till *sex veckor* med motivering, att en sessionstid av en månad vore alldeles för knapp och måste vara det i en tid som vår med dess rörlighet och strider, dess utveckling och framåtskridande. Under debatten erinrade motionären om att 1903 års kyrkomöte beslutat en framställning om utökning av antalet ledamöter. Därest den bifölles, måste kyrkomötets arbetstid förlängas. Han framhöll ävenledes, att det vore större utsikter att vinna framgång med en begäran om förlängd arbetstid än med den under pågående möte redan beslutade framställningen om tätare kyrkomöten. Mot

förslaget anfördes av kyrkolagsutskottet, att intet kyrkomöte dittills varit samlat så lång tid som sex veckor. Samtliga tidigare hållna kyrkomöten hade varit samlade något mer än en månad. I intet fall hade Kungl. Maj:t begagnat sig av sin rätt att upplösa kyrkomötet. Därtill anmärkte motionären, att en vistelse vid kyrkomötet utöver en månad för åtskilliga ledamöter innebure en kännbar pekuniär förlust. Därmed sammankopplades förslaget med frågan om ersättning till kyrkomötets ledamöter. I anslutning härtill framhöll kyrkolagsutskottets ordförande f. d. landshövdingen C. Sjöcrona, att kyrkomötet riskerade säkert avslag på en framställning om förlängd arbetstid, därest detta skulle medföra en arvodeshöjning, och erinrade om att arvode till riksdagsmän utginge med samma belopp, oavsett om riksdagssessionen utsträcktes över som regel stipulerade fyra månader. Motionen avslogs utan votering.

Även i fortsättningen har förlängningen av sessionstiden diskuterats som ett alternativ till förkortningen av intervallen mellan kyrkomötena. Det kan sålunda antecknas, att biskopen G. Billing i debatten om en motion vid 1920 års kyrkomöte förklarade sig anse en förlängning av sessionstiden vara ett mer befogat önskemål. Slutligen kombinerades båda önskemålen i professorn Em. Linderholms motion vid 1929 års kyrkomöte, vari jämte kyrkomötes hållande vart tredje år föreslogs sessionstidens utsträckning till fem à sex veckor. Kyrkomötets avslag bör tolkas ut ifrån kyrkolagsutskottets uttalande, att även denna fråga måste anses vara föremål för Kungl. Maj:ts övervägande i samband med den av 1920 års riksdag begärda allmänna utredningen.

Detta reformkrav, som framkommit direkt ur erfarenheterna från kyrkomötets arbete, måste, ehuru det icke tagit sig uttryck i nya motioner vid de senaste kyrkomötena, anses alltjämt äga full aktualitet. Någon ytterligare motivering för dess upptagande i förevarande utredning torde därför icke vara erforderlig.

b. Önskemål om en kyrkomötets nämnd.

I motion vid 1929 års kyrkomöte föreslog rektorn C. E. Göransson vissa ändringar i kyrkomötets arbetsformer, nämligen rätt för kyrkomötet dels att träda i arbetsförbindelse med andra kyrkliga organisationer sådana som missionsstyrelsen, diakonistyrelsen och en lagligen erkänd biskopskonferens, dels att tillsätta en mellan kyrkomötena fungerande nämnd. I sin motivering hänvisade motionären till den ringa grad av initiativ, som tillkomme kyrkomötet, därigenom att det icke ägde att »annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskningar att hos Konungen anmälas». Den föreslagna rätten att träda i förbindelse med vissa kyrkliga organ kunde utnyttjas bland annat för verkställande av förberedande utredningar av rent inre kyrkliga frågor.

Motionären anslöt sig till den av samtliga svenska kyrkans biskopar vid

samma kyrkomöte avgivna motionen (nr 1) angående vissa kyrkoorganisatoriska frågor. Däri hade framhållits, att vid kyrkomötena förslag brukade framkomma, vilka vore av den internt kyrkliga art, att de ej gärna kunde göras till föremål för en skrivelse till Kungl. Maj:t och därför måste lämnas utan avseende. Kyrkomötet skulle enligt motionärernas mening få en helt annan möjlighet att giva impulser och taga fruktbringande initiativ i det kyrkliga församlingslivets tjänst, om det inom noga bestämda gränser finge rätt att i sådana internt kyrkliga frågor, som undandroge sig Kungl. Maj:ts handläggning, hänvända sig direkt till vissa kyrkliga centralorgan, bland andra även en föreslagen kyrklig nämnd.

Därmed åsyftades en av professorn Hj. Holmquist och domprosten M. Pfannenstill vid 1920 års kyrkomöte väckt motion om inrättande av ett kyrkligt centralråd med uppgift att »avgiva yttranden över viktigare kyrkliga frågor, som skola för Konungen föredragas till beslut». Av dess tio ledamöter skulle två utses av Kungl. Maj:t, fem av kyrkomötet, tre av biskopskonferensen. I anledning härav föreslog konsistorienotarien A. Carlgren i motion vid samma kyrkomöte, att den redan existerande delegation med tre medlemmar, som det svenska biskopsmötet utsett att fungera mellan dess sammanträden, skulle konstitueras såsom ett sådant kyrkligt centralråd genom att utökas med tre lekmän, utsedda för fem år av kyrkomötet eller av Kungl. Maj:t, samt en av allmänna svenska prästföreningen eller annorledes vald prästman i församlingstjänst. I sitt yttrande över de båda motionerna framhöll kyrkolagsutskottet, att den nya institutionen icke finge ingripa eller vid yttrandens infordrande sättas i stället för eller anses såsom någon myndighet över redan existerande kyrkliga organ och sålunda icke finge såsom något consistorium generala ingripa i domkapitlens ämbetsåtgärder, och föreslog till understrykande därav, att benämningen skulle ändras till »kyrklig nämnd». Vidkommande sammansättningen föreslog utskottet, att nämnden skulle bestå av ärkebiskopen såsom självskriven ordförande, två biskopar, utsedda av biskopsmötet, tre lekmän och en prästman, utsedda av kyrkomötet. Kyrkomötet biföll utskottsförslaget efter en debatt, varunder från flera håll vitsordades behovet av ett rådgivande kyrkligt organ, till vilket Kungl. Maj:t i förekommande fall kunde hänvända sig.

Vid sin behandling av Göranssons förenämnda motion vid 1929 års kyrkomöte förklarade sig kyrkolagsutskottet liksom år 1920 finna behov föreligga av »ett kyrkligt organ med uppgift att mellan kyrkomötena taga initiativ till eller förbereda ärenden till kommande kyrkomöten samt i övrigt tillgodose kyrkans centrala intressen». I viss mån skulle den år 1920 föreslagna kyrkliga nämnden enligt utskottets mening vara ägnad att fylla sådana behov. Däremot ställde utskottet sig betänksamt mot tilldelandet åt kyrkomötet av nya funktioner. Det skulle sålunda vara ägnat att fördunkla kyrkomötets grundlagsfästa ställning såsom svenska folkets representantskap i kyrkliga mål, om man

sökte giva det uppgifter, som till sin art mera tillhöra ett ämbetsverks handläggning. »Kyrkomötet må, såsom nyss antytts, hava känt behov av tillvaron av ett 'centralt organ' för kyrkliga frågor; det kan självt icke vara eller bliva ett sådant 'organ'. Det skulle strida mot dess konstitutionella ställning.» I överensstämmelse med utskottets förslag beslöt kyrkomötet att med vidhållande av sitt år 1920 gjorda uttalande om en kyrklig nämnd avslå motionen.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, råda betydande olikheter mellan de skilda förslag om ett centralt kyrkligt organ, som framställts, både med hänsyn till dess uppgift och dess sammansättning. Medan 1920 års motion vill tillägga det kyrkliga centralrådet uppgiften att avgiva yttranden över viktigare kyrkliga frågor, som skola avgöras av Kungl. Maj:t, och kyrkolagsutskottet år 1929 tänkt sig, att den kyrkliga nämnden skulle äga att mellan kyrkomötena taga initiativ till eller förbereda ärenden till kommande kyrkomöten, ha 1929 års motioner tagit sikte på den betydelse, som nämnden kunde få vid föreberedande av de internt kyrkliga ärenden, som kyrkomötet enligt motionärernas mening borde kunna upptaga till behandling. C. E. Göranssons motion om inrättande av en kyrklig nämnd skiljer sig emellertid från tidigare förslag i det hänseendet, att nämnden i sin helhet skulle tillsättas av kyrkomötet och fungera mellan dess sammanträden.

Man torde kunna ifrågasätta, om icke frågan om en kyrklig nämnd därigenom kommit i ett nytt läge. Enligt det ursprungliga förslaget skulle nämnden tillgodose önskemålet om ett rådgivande centralt kyrkligt organ. Både genom sin sammansättning och sin uppgift skulle den framträda såsom ett särskilt organ vid sidan av de redan existerande. Om nämnden däremot skulle tillsättas av kyrkomötet ensamt, vore den att betrakta såsom en kyrkomötets egen delegation. (Uttrycket användes av biskopen J. A. Eklund i debatten vid 1920 års kyrkomöte, då han som motiv för inrättande av en kyrklig nämnd bland annat påpekade, att det icke fanns något slags delegation av kyrkomötet.) Behovet av en sådan delegation måste i första hand prövas ut ifrån erfarenheterna från kyrkomötets arbete och dess uppgift bestämmas med hänsyn till kyrkomötets befogenheter.

I förevarande utredning måste frågan lösgöras ur sitt ursprungliga sammanhang och hänföras till diskussionen om åtgärder för att öka effektiviteten i kyrkomötets arbete. Därvid förtjänar enligt de sakkunnigas mening att övervägas, i vad mån och på vad sätt kyrkomötets arbete kan främjas genom inrättande av en delegation, som skulle fungera mellan sammanträdena.

De frågor, som i det föregående behandlats, utgöra de viktigaste av de spörsmål rörande kyrkomötets reformering, som genom de givna direktiven överlämnats åt de sakkunniga till utredning. Genom det kritiska referatet av under kyrkomötets tillvaro framkomna reformförslag och diskussionen kring dem ha vissa riktlinjer för en kyrkomötesreform framträtt och grunden lagts för

arbetet att utforma positiva förslag. I det följande komma de sakkunniga att i anslutning till direktiven och med utnyttjande av den gjorda granskningens resultat diskutera förekommande frågor enligt följande ordning:

1. Lekmannaombuden, innefattande frågorna om antalet lekmannaombud och sättet för val av dessa.

2. De prästerliga ombuden, med särskild hänsyn till de valda ombuden, sättet för deras utseende och deras antal.

3. Kyrkomötets arbetssätt, med frågorna om tidsintervallen mellan kyrkomötena, sammanträdestidens längd, utskotten och deras sammansättning, kyrkomötets delegation, kyrkomötet och de centrala kyrkliga styrelserna samt ärendenas behandling inom kyrkomötet.

Kap. III. De sakkunnigas förslag.

Allmän motivering.

A. Lekmannaombuden.

I *direktiven för de sakkunniga* har chefen för ecklesiastikdepartementet anfört bland annat följande.

De upprepade kraven på en reform av kyrkomötesförordningen hade med särskild styrka framträtt med avseende på bestämmelserna rörande kyrkomötets sammansättning och om sättet för val till kyrkomötet. Mångfalden av framställningar med ett i stort sett likartat syfte syntes ge vid handen, att ett behov av en modernisering förefunnes, vilket ej i längden kunde avvisas. Det kunde icke heller förnekas, att nu gällande bestämmelser i nämnda hänseenden visat sig leda till en alltför ensidig representation för det kyrkliga livet i vårt land. Detta i sin tur hade i icke ringa mån bidragit till, att kyrkomötet i det allmänna medvetandet kommit att intaga en mera underordnad ställning än vad dess visserligen begränsade men för den svenska kyrkan och för det svenska folket betydelsefulla uppgifter berättigade till. Det vore helt visst önskvärt, om en sådan sammansättning av kyrkomötet kunde uppnås och en sådan valmetod kunde åstadkommas, som medförde ett större och allmännare intresse för kyrkans angelägenheter.

De sakkunniga komma nu först att behandla de två huvudfrågor, som beröra sammansättningen av kyrkomötets lekmannarepresentation, nämligen antalet ombud och sättet för val av dessa. Dessa frågor sammanhänga nära med varandra men skola för överskådlighetens skull behandlas var för sig.

1. Antalet lekmannaombud.

Av den i kap. II lämnade redogörelsen framgår, att tanken på ökande av antalet lekmannaombud flera gånger framförts både i kyrkomötet och riksdagen. Såsom motiv för detta reformkrav har åberopats dels att det ringa antalet ombud icke stode i rimlig proportion till den stora väljarkåren och att kyrkomötet förty icke fyllde kraven på en representation för hela den svenska kyrkan, dels att ombudens fåtalighet utgjorde ett avgörande hinder för en allsidig representation såväl för olika socialgrupper som för olika meningsrikt-

ningar i kyrkliga frågor. Vad beträffar ökningens storlek, ha de framställda förslagen varierat mellan 13 och 30. Kyrkomötet har för sin del uttalat sig för en relativt blygsam ökning och avvisat längre gående förslag. Åren 1883 och 1903 förordade kyrkomötet sålunda en ökning med 13 ledamöter. Även senare framställningar från riksdag och kyrkomöte om utredning rörande lekmannarepresentationens numerär synas ha gått i samma riktning.

I diskussionen har frågan om proportionen mellan lekmän och präster spelat en viss roll. De sakkunniga kunna icke biträda åsikten, att en *lika* proportion mellan de båda avdelningarna skulle vara konstitutiv för kyrkomötet. Under förutsättning att såväl präster som lekmän erhålla sin särskilda representation synes avvägningen mellan grupperna vara en lämplighetsfråga.

Vid bedömandet av denna fråga ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att lekmännen böra erhålla en talrikare representation än prästerna. Redan den omständigheten, att lekmannaväljarna äro så ojämförligt många flera till antalet än de prästerliga väljarna, talar för att antalet lekmannaombud bör bli proportionsvis större. Härtill kommer, att en på angivet sätt förändrad sammansättning av kyrkomötet skulle ge uttryck även åt det förhållandet, att kyrkan är en folkkyrka, som på allt sätt vill tillgodogöra sig lekmännens intresse och insatser både i församlingsarbetet och i andra former av kyrklig verksamhet. Några farhågor för att i ett kyrkomöte med lekmannamajoritet ärendena skulle bli handlagda med mindre omsikt och skicklighet kunna de sakkunniga icke hysa. Tvärtom har man befogad anledning antaga, att en förändring i angiven riktning skall verksamt befrämja kyrkomötets arbete, eftersom en ökad lekmannarepresentation kommer att tillföra kyrkomötet mera erfarenhet och nya synpunkter. Ytterligare må framhållas, att ökningen av antalet lekmannaombud — i förening med en ändrad valmetod — bör göra det möjligt att i kyrkomötet insätta representanter för folkgrupper och åsiktsriktningar, som hittills icke alls eller endast mycket sparsamt varit där företrädda.

När det så gäller att bestämma lekmannaombudens antal, måste en avvägning ske mellan intressen och synpunkter, som ibland komma i motsättning till varandra. Om man endast skulle beakta önskemålet att få olika meningsriktningar i kyrkliga frågor representerade så allsidigt som möjligt, skulle en betydlig ökning av antalet ombud bli erforderlig. Det låge då närmast till hands att tänka på en fördubbling. Mot en så stark ökning tala emellertid vägande skäl. Härvid må först framhållas, att ökat antal ombud i kyrkomötet medför stegrade kostnader. Ännu viktigare äro emellertid de omständigheter, som sammanhänga med arten av kyrkomötets uppgifter och arbete. Då till stöd för en starkt utvidgad representation ofta gjorts jämförelser med riksdagen, särskilt dess första kammare, vilja de sakkunniga som sin mening uttala, att dylika jämförelser äro missvisande. Medan riksdagen har att behandla ärenden av så mångskiftande natur, att för deras bedömande fordras tillgång

till erfarenhet från snart sagt varje område inom samhällslivet, äro kyrkomötesärendena jämförelsevis likartade. Något behov av en ökning av lekmannaombuden till det dubbla eller däromkring synes således icke föreligga. För återhållsamhet vid ökning av antalet lekmannaombud talar också den omständigheten, att antalet utskottsplatser lämpligen bör vara begränsat. Då ledamot utan utskottsplacering i allmänhet endast i mindre omfattning får tillfälle att deltaga i mötets arbete, ligger häri ett skäl att icke göra ombudens antal alltför stort.

I det föregående har erinrats om att kyrkomötet vid olika tillfällen uttalat sig för en ökning av lekmannaombudens antal, därvid två kyrkomöten förordat en ökning med 13. Enligt de sakkunnigas mening är sistnämnda ökning icke tillräcklig; å andra sidan synes ökningen av skäl, som förut anförts, icke lämpligen böra överstiga 20. Vid det närmare fixerandet av ökningens storlek får hänsyn tagas till den prästerliga avdelningens numerär och till sammansättningen av kyrkomötets utskott.

Vad de prästerliga ombudens antal angår, ha de sakkunniga av skäl, som närmare utvecklas i det följande, funnit en ökning erforderlig jämväl därav, dock ej i samma utsträckning som när det gäller lekmannaombuden.

Den nuvarande ordningen, enligt vilken präster och lekmän ingå till *lika* antal i utskotten, torde med den sålunda ändrade proportionen mellan präster och lekmän inom kyrkomötet icke längre böra bibehållas utan ersättas med en representation, som svarar mot proportionen mellan prästerliga ombud och lekmannaombud.

Efter dessa överväganden ha de sakkunniga stannat vid att föreslå, att *antalet lekmannaombud ökas med 18* eller från 30 till *48*.

Såsom framgår av det följande (sid. 114) föreslås antalet prästerliga ombud ökat med 6 eller från 30 till 36.

Kyrkomötet skulle alltså i enlighet härmed bestå av 84 ombud, varav 48 lekmannaombud och 36 prästerliga ombud. Lekmannaombudens antal skulle då förhålla sig till de prästerliga ombudens antal som 4: 3, en proportion vilken — såsom i det följande (sid. 124 ff.) skall visas — med fördel kan läggas till grund för bestämmande av utskottens storlek.

Beträffande *valbarhet till lekmannaombud* föreligger ett spörsmål, som lämpligen bör behandlas i förevarande sammanhang. Enligt nuvarande ordning finns intet hinder, att präst utses till lekmannaombud. Så har också undantagsvis skett. Det synes emellertid naturligt och riktigt, att de som i kyrkomötet skola representera lekmännen själva äro lekmän. De sakkunniga ha därför i sitt förslag till kyrkomötesförordning infört en bestämmelse, att lekmannaombuden och suppleanterna för dem skola vara lekmän.

Då det gäller att bestämma begreppet »lekman», ha de sakkunniga stannat vid att föreslå, att därmed skall förstås envar, som icke är behörig till präst-

ämbetets utövning (1 § andra stycket förslaget till kyrkomötesförordning). Denna bestämning av begreppet »lekman» har föranletts därav, att de sakkunniga för valbarhet till prästerligt ombud föreslå samma villkor, som redan nu gäller för prästernas rösträtt, nämligen att vederbörande är behörig till prästämbetets utövning (se sid. 112). Då alltså sådana präster, som av en eller annan anledning ej äga dylik behörighet, icke skola kunna väljas till prästerliga ombud, ha de i valbarhetshänseende likställts med lekmännen. De sakkunniga, som ansett sig icke kunna undvika att göra detta formella undantag från huvudprincipen, att lekmännen skola representeras av lekmän, vilja framhålla, att undantaget i praktiken torde vara helt betydelselöst.

2. Sättet för val av lekmannaombuden.

a. Direkta val.

Om det gäller att genom en förändring av valsättet åstadkomma större möjligheter för olika meningsriktningar inom kyrkan att göra sig gällande, förefaller det ligga närmast till hands, att valen av lekmannaombud till kyrkomötet i likhet med andra allmänna val skulle ske direkt av väljarna. Såsom framgår av den historiska redogörelsen ha också önskemål i denna riktning framförts i kyrkomötet åren 1910 och 1920 samt i riksdagen år 1920. Till förmån för en direkt valmetod har åberopats framför allt, att en sådan skulle medföra ett större allmänt intresse för valen och därmed indirekt för kyrkomötet.

De sakkunniga, som dela nämnda uppfattning och som även ur demokratisk synpunkt finna ett direkt valsätt vara mest naturligt, ha börjat sitt arbete med att utreda, om det är praktiskt genomförbart att låta lekmannaombuden i kyrkomötet väljas direkt. Därvid har det emellertid visat sig, att svårigheterna med ett dylikt valsätt i detta fall äro så gott som oöverkomliga. Till bestyrkande härav vilja de sakkunniga här redogöra för resultatet av den företagna utredningen.

En viktig förutsättning för allmänna val är, att före valet en nominering av kandidater kommer till stånd. En sådan nominering ombesörjes vid riksdagsmannaval, landstingsmannaval, stadsfullmäktigeval m. m. av de politiska partierna. För att direkta val av lekmannaombud till kyrkomöte skulle kunna fylla sin uppgift, måste även här frågan om vilka kandidater, som skola framföras till valet, vara beredd på förhand. I annat fall skulle en betydande risk föreligga, antingen att valdeltagandet bleve obetydligt eller att antalet kandidater bleve så stort, att valutgången överlämnades åt slumpen. Man bör beakta, att det oftast torde vara förenat med avsevärda svårigheter för den enskilde att bilda sig en uppfattning om vilka personer, som kunna vara lämpliga såsom ombud i kyrkomötet. Även den som är rätt väl orienterad i kyrk-

liga frågor lärer i allmänhet icke besitta den personkännedom, som här erfordras.

Övergår man till direkta val av kyrkomötesombud, blir det därför en avgörande fråga, huruvida tillgång finns till grupperingar eller organ, som äro hågade och i stånd att ombesörja nominering av kandidater till ombudsplatserna.

Någon genomförd kyrklig partibildning finns icke. Det ligger då närmast till hands att tänka sig, att de politiska partierna kunde nominera kandidater jämväl vid val till kyrkomöte. Dessa partier äro emellertid i allmänhet organiserade länsvis. Då representationen till kyrkomötet av naturliga skäl bör följa stiftsgränserna, skulle de politiska partierna bli nödsakade att åstadkomma särskilda organisationer i stiften för att kunna förbereda valen. Med hänsyn till att de frågor, som behandlas vid kyrkomötet, äro av mera speciell natur, har man anledning antaga, att de politiska partierna icke skulle vara villiga att åtaga sig de organisatoriska bestyr och de kostnader, som vore ofrånkomliga, därest partierna som sådana skulle aktivt taga befattning med kyrkomötesvalen. Man må i detta sammanhang icke förbise, att enbart tryckning och distribuering av valsedlar komme att kräva mycket arbete och föranleda stora utgifter.

Fråga är då, om någon annan korporation kan stå till förfogande för kandidatnomineringen. Vid en undersökning av möjligheterna härvidlag har tanken bland annat gått till de elektorsförsamlingar, som för närvarande välja lekmannaombud till kyrkomöte. Även en korporation, sammansatt av representanter för kyrkoråden, vore tänkbar. Men båda dessa lösningar lida bland annat av den svagheten, att ingen sådan församling eller korporation utan vidare står till förfogande utan måste väljas för varje tillfälle. På grund av den omgång och det besvär detta föranleder och de betydande kostnader, som därigenom skulle uppkomma, synas även nu angivna utvägar omöjliga att anlita.

Även om man på ett eller annat sätt skulle kunna få till stånd en kandidatnominering, synes frågan om själva valförrättningens ordnande erbjuda synnerliga svårigheter. De möjligheter, som härvid föreligga, äro att valen antingen försiggå i omedelbar anslutning till andra val eller anordnas för sig. De val, som kyrkomötesvalen skulle anslutas till, äro *antingen* riksdagsmannaval *eller* stadsfullmäktige-, respektive kommunalfullmäktigeval och landstingsmannaval *eller* kyrkofullmäktigeval. Vilket av dessa tre alternativ, som än väljes, skulle på samma valdag minst två val komma att äga rum. Man kan då med fog befara, att kyrkomötesvalen i många fall skulle komma i skymundan. De direkta valen skulle härigenom motverka just det syfte man ville vinna, nämligen ett vidgat intresse för valen till kyrkomötet. Om man åter låter val till kyrkomöte ske utan anslutning till andra val, komma de att draga orimligt höga kostnader. Enligt införskaffade upplysningar torde ett sådant

val komma att betyda en utgift för staten överstigande 200 000 kronor. Härtill komma betydande kostnader även för kommunerna.

Ytterligare en svårighet har yppat sig i detta sammanhang. Om valen till kyrkomötet förläggas i anslutning till andra val, måste de gälla för samma period som de övriga valen, d. v. s. fyra år. Såsom i det följande skall visas, ha de sakkunniga ej funnit skäl föreslå ändring av det nuvarande stadgandet, att kyrkomötet skall sammanträda vart femte år, med rätt för Konungen att sammankalla mötet oftare. Bibehålles detta stadgande, skulle det kunna inträffa, att en valperiod förginge utan att något kyrkomöte komme att sammanträda under densamma. De valda ledamöterna skulle sålunda icke komma att fungera.

Slutligen vilja de sakkunniga understryka det i den tidigare diskussionen framförda huvudargumentet mot direkta val, nämligen att antalet ombud, som skall väljas, är alltför ringa. Valkretsarna skulle härigenom bli så stora och därmed möjligheterna för valmännen att äga kännedom om lämpliga kandidater bli så begränsade, att valen skulle förlora i intresse. Vidare skulle med skäl en så stor organisationsapparat synas alltför besvärlig och kostsam. Det förtjänar erinras, att konstitutionsutskottet vid 1920 års riksdag vid sitt förordande av utredning om införande av omedelbara val framhöll, att denna fråga borde prövas i sammanhang med frågan om en utökning av lekmannarepresentationen i kyrkomötet. Att enbart för att möjliggöra införande av direkta val vidtaga en större ökning av lekmannaombudens antal än som med hänsyn till kyrkomötets uppgift och befogenheter och andra omständigheter är motiverad kan näppeligen ifrågakomma. Och vid det alltjämt begränsade antal ombud, som de sakkunniga funnit sig böra föreslå, behåller den gjorda invändningen mot direkta val sin giltighet.

På grund av vad sålunda anförts anse sig de sakkunniga icke kunna förorda, att direkta val införas vid val av lekmannaombud till kyrkomöte, och ha förty stannat vid bibehållande av ett valsätt med indirekta val.

b. Indirekta val.

Såsom av kap. II framgår, har erfarenheten under kyrkomötets hittillsvarande tillvaro givit stöd åt allvarliga anmärkningar mot den gällande ordningen för elektorsval i särskilt tvenne hänseenden: *dels* har deltagandet i valen av elektor inför kyrkostämmans ordförande tiderna igenom varit utomordentligt ringa, *dels* har rätten för alla församlingar (tidigare alla pastorat) att oavsett storleken utse *en* elektor medfört, att elektorsförsamlingarna kommit att domineras av representanterna för de många mindre församlingarna. Intresset för dessa val har härigenom mången gång minskats hos de stora församlingarna, vilka trots sitt invånarantal icke ägt utse mer än en elektor. Olägenheterna av detta alltför onyanserade representationssätt, vilka upp-

märksammades redan i motioner i riksdagen åren 1893 och 1894 (jfr sid. 70 f.), ha därefter ytterligare tilltagit, allteftersom folkmängden minskat på landsbygden och ökat i städerna. Den år 1920 vidtagna ändringen, att elektorer skulle utses av varje församling i stället för såsom tidigare av varje pastorat, avsåg att vidga basen för kyrkomötet men har, utan att åstadkomma något livligare deltagande i elektorsvalen, än mer ökat den påtalade övervikten för småförsamlingarna i elektorskollegiet.

Konstitutionsutskottet har i sitt förut omförmälda, år 1944 avgivna utlåtande anfört följande rörande sättet för lekmannarepresentationens utseende.

Otvivelaktigt förelåge ett behov av mera tidsenliga former för val av kyrkomötets lekmannaombud. Olika vägar stode här till buds. En väg vore att låta elektorsvalen, som nu skedde å sammanträde inför kyrkostämmas ordförande, verkställas av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke funnes, av kyrkostämma. En annan lösning vore att, med bibehållande av nuvarande ordning för val av elektorer, men med upphävande av nuvarande kretsindelning inom stiften vid val av lekmannaombud, låta dessa val företagas gemensamt av samtliga församlingsombud. En tredje utväg vore, att dessa verkställdes av den ombudsförsamling, som pastoratskyrkoråden utsåge för val av lekmannaombud i domkapitlet.

I *direktiven för de sakkunniga* anföres i förevarande hänseende följande.

Såsom av konstitutionsutskottet i dess förenämnda utlåtande framhållits förelåge otvivelaktigt ett behov av mera tidsenliga former för val av lekmannaombud till kyrkomöte. Konstitutionsutskottet hade antytt tre olika vägar, som härvidlag stode till buds. Det syntes ej finnas anledning att i detta sammanhang taga ställning till dessa olika metoder. Även andra vägar kunde vara tänkbara. De sakkunniga borde verkställa en förutsättningslös utredning i detta hänseende och söka komma till ett resultat, som så långt möjligt tillgodosåge önskemålet att ernå en allsidigare lekmannarepresentation än hittills. Härvid borde beaktas, att, när det gällde val av lekmannaombud till kyrkomötet, särskilda skäl syntes tala för en valmetod, som byggde på medverkan av församlingarnas organ.

Med anledning av den i direktiven anbefallda prövningen av andra vägar än de av konstitutionsutskottet angivna ha de sakkunniga ansett sig böra undersöka, huruvida de på frivillig väg tillkomna *stiftsmötena* kunde tjäna såsom valkorporationer för kyrkomötet. Förslag härom har framställts i samband med frågan om en utbyggnad av svenska kyrkans organisation i synodal riktning. I sammanhang med den i kap. II lämnade redogörelsen för den härom förda diskussionen ha de sakkunniga ansett sig kunna konstatera, att frågan om stiftsmötet såsom valkorporation för valen till kyrkomötet näppeligen har samma aktualitet som tidigare. Stiftsmötesorganisationen är ännu icke genomförd i alla stift och uppvisar betydande olikheter, där den förekommer. Att göra stiftsmötet till en legal institution och i samband därmed genomföra uniformitet med avseende på dess sammansättning och funktioner synes knappast önskvärt. De sakkunniga vilja därför ansluta sig till den av departementsche-

fen uttalade åsikten, att »det synes befogat, att de frivilliga institutionerna få tillfälle att ännu under någon tid obundna av formföreskrifter utveckla sig och stabiliseras».

Önskemål ha stundom uttalats om att jämte de av församlingarna valda lekmannaombuden skulle finnas ett visst mindre antal lekmannaombud, representerande särskild sakkunskap eller särskilda intressen och utsedda på annat sätt än församlingarnas ombud. Kyrkomötet skulle sålunda enligt denna tankegång kompletteras med »*riksrepresentanter*», utsedda av Kungl. Maj:t eller medelst korporationsval i någon form. I sistnämnda hänseende har ifrågasatts, om icke vissa centrala kyrkliga organ, såsom diakonistyrelsen, missionsstyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen, skulle få representationsrätt.

De sakkunniga medgiva, att det kan tänkas, att kyrkomötet med sina självskrivna och valda ombud icke erhåller sådan sammansättning, att den för ett visst ärendes behandling önskvärda expertisen står till förfogande inom mötet, särskilt då inom utskotten. I vad det gäller frågor, som angå de kyrkliga böckerna eller eljest sammanhänga med den teologiska forskningen, synas sådana farhågor knappast befogade, eftersom rikets samtliga biskopar och därtill fyra representanter för de teologiska fakulteterna ha plats i mötet. Något annorlunda ställer det sig beträffande andra ämnen, så exempelvis ämnen av utpräglat juridisk innebörd. Hittills synes emellertid behovet av expertis även på detta område i allmänhet varit tillgodosett. Vad de centrala kyrkliga organen — diakonistyrelsen, missionsstyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen — beträffar, är det arbete, som där utföres, av sådan vikt för det kyrkliga livet, att det helt visst är önskvärt, att dessa organ bli företrädda inom kyrkomötet. Men så sker redan, i det att ordföranden i dessa styrelser (ärkebiskopen) och i vissa fall jämväl en eller flera av övriga styrelseledamöter äro självskrivna eller valda ombud av mötet. Även utanför de områden, som nu antytts, kunna tänkas lägen, i vilka det vore önskvärt, om kyrkomötet kunde tillföras en eller flera ledamöter med specialkunskaper av teoretisk eller praktisk natur. De sakkunniga vilja emellertid beträffande sådana fall erinra om att kyrkomötets utskott torde ha möjlighet att, på samma sätt som är brukligt inom riksdagens utskott, tillkalla den expertis, som de kunna anse erforderlig.

Tanken att komplettera kyrkomötet genom något slags riksrepresentanter, utsedda av Kungl. Maj:t eller särskilda korporationer, kunna de sakkunniga icke biträda. Att tillägga Kungl. Maj:t en sådan befogenhet synes icke överensstämma med folkstyrets idé. Vid val genom korporation föreligger alltid risken, att korporationsintresset och icke riksintresset blir bestämmande. Därtill kommer, att det torde vara omöjligt att finna en eller flera korporationer med den överblick över kyrkolivet i dess helhet och den personkännedom, som för ett sådant uppdrag skulle vara erforderliga. Vad beträffar de ovannämnda

centrala kyrkliga organen, är därjämte att märka, att de, såsom i viss mån underställda kyrkomötet, icke gärna kunna tänkas erhålla rätt att utse representanter i mötet.

De sakkunniga ha därför vid sin utredning kommit till den slutsatsen, att en ordning, varigenom mötet kompletterades med på särskilt sätt utsedda riksrepresentanter, icke är praktiskt genomförbar. Sådana grupper, som företräda betydelsefulla intressen inom det kyrkliga livet, måste hänvisas till att i vanlig ordning söka vinna representation inom kyrkomötet.

I detta sammanhang må erinras om att Sveriges allmänna organist- och kantorsförening till de sakkunniga överlämnat en framställning, vari föreslås, att kyrkomusikerkåren skulle bli representerad i kyrkomötet med förslagsvis en delegat från varje stift, d. v. s. 13 ledamöter, varav sju ordinarie och sex suppleanter. I överensstämmelse med sin nyss tillkännagivna uppfattning kunna de sakkunniga icke förorda en sådan anordning.

De sakkunniga ha vid sina överväganden av frågan om sättet för anordnande av indirekta val av ombud till kyrkomötet kommit till det resultatet, att några andra lösningar än de av konstitutionsutskottet angivna icke stå till buds. I det följande skola därför de av utskottet anvisade vägarna undersökas var för sig.

Vad först beträffar förslaget att med bibehållande av nuvarande ordning för val av elektorer men *med upphävande av nuvarande kretsindelning inom stiften* vid val av lekmannaombud låta dessa val företagas gemensamt av samtliga församlingsombud, bör erinras om att detta förslag uppkommit närmast med tanke på att möjliggöra valets anordnande i samband med stiftsmöte (se kap. II). En sådan frivillig anknytning till stiftsmöte skulle utan tvivel vara värdefull med hänsyn till det ökade intresse, som därigenom kunde påräknas för valhandlingen. I fråga om valmetoden torde emellertid detta förslag i och för sig icke innebära någon nämnvärd förbättring i förhållande till nuvarande ordning.

Konstitutionsutskottets förslag, att valen av lekmannaombud i kyrkomötet skulle verkställas av *den ombudsförsamling, som pastoratskyrkoråden utse för val av lekmannaledamot i domkapitlet,* erbjuder större intresse.

En sådan anordning innebär den fördelen, att elektorsförsamlingen skulle utgöras av en redan existerande valkorporation. Genom att elektorerna utses av pastoraten vinnes ock, att antalet elektorer blir mindre än om, som nu är fallet, elektorerna utses av församlingarna. Men mot detta har man att väga nackdelarna vid ett så anordnat valsätt.

Enligt domkapitelslagen utses de ombud, som skola välja lekmannaledamot i domkapitel, av pastoratens kyrkoråd, d. v. s. i enförsamlingspastorat av församlingens kyrkoråd och i flerförsamlingspastorat av det s. k. pastoratskyrko-

rådet. Med en sådan anordning skulle emellertid vid val till kyrkomötet önskemålet om en bred och representativ väljarkår icke bli behörigen tillgodosett. Kyrkorådet i ett enförsamlingspastorat motsvarar nämligen sällan nämnda önskemål; i många fall torde ledamöterna icke uppgå till mer än fem eller sex. Samma torde förhållandet vara med de s. k. pastoratskyrkoråden. I fråga om dessa är dessutom att beakta, att de icke som de vanliga kyrkoråden äro utsedda för allmänna kyrkliga och religiösa uppgifter utan i huvudsak för behandling av ekonomiska frågor, t. ex. prästlönetillgångar. Att kyrkoherden sitter som självskriven ordförande i kyrkorådet, även i pastoratskyrkorådet, kan, eftersom rådet består av så få ledamöter, ingiva betänkligheter mot att använda rådet som valorgan.

Mot vad nu sagts kan självfallet anföras, att pastoratskyrkoråden fått sig anförtrodd uppgiften att utse ombud för val av lekmannaledamot av domkapitel och att detta såvitt nu kan bedömas icke vållat olägenheter. Vid detta påpekande må emellertid hållas i minnet, att domkapitlet är ett administrativt organ, medan kyrkomötet har andra och vidare uppgifter.

Onekligen skulle det erbjuda vissa fördelar, om elektorerna utsåges av pastorat i stället för av församling, i det att elektorernas antal då skulle kunna nedbringas. Men förutsättningen härför synes de sakkunniga vara, att åtminstone de större pastoraten hade en representativ fullmäktigeförsamling av samma art som kyrkofullmäktige. Så är emellertid icke fallet. Det enda representativa organet inom pastoraten är pastoratskyrkostämman. Pastoratskyrkostämman är emellertid merendels mycket fåtaligt besökt, och någon förbättring härutinnan kan näppeligen förväntas, även om dess uppgifter utsträcktes till att omfatta också elektorsvalen.

Efter dessa överväganden ha de sakkunniga stannat vid den av konstitutionsutskottet framförda tanken *att låta elektorsvalen,* som nu ske å sammanträde inför kyrkostämmas ordförande, *verkställas av kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, av kyrkostämma.* Även denna metod har sina brister, men den synes trots detta innebära den bästa lösningen av frågan och bör därför läggas till grund för förslag i ämnet.

En stor fördel med denna lösning är, att man i de församlingar, där kyrkofullmäktige finnas, erhåller en fast representativ väljarförsamling. Enär kyrkofullmäktige obligatoriskt skola tillsättas endast i församlingar med mera än 1 500 invånare, finns visserligen fortfarande ett stort antal församlingar, som sakna kyrkofullmäktige. Enligt de senaste statistiska beräkningarna hade sålunda endast 1 044 av rikets 2 553 församlingar kyrkofullmäktige. Härvid må man emellertid beakta dels utvecklingen, som går i den riktningen, att kyrkofullmäktige tillsättas i allt flera församlingar, och dels värdet av att åtminstone i de stora församlingarna val av elektorer enligt denna metod all-

tid skulle komma att förrättas av fullmäktige i stället för av en ofta fåtaligt besökt och slumpvis sammansatt stämma.

En annan fördel är, att fullmäktige, i motsats till pastoratens och församlingarnas administrativa organ, städse utses genom proportionella val, varigenom olika intressen och åsiktsriktningar inom församlingarna alltid kunna bli representerade. Redan häri ligger en garanti för att väljarkåren vid elektorsvalen blir mångsidigt sammansatt. Detta kan också få direkt uttryck vid valet, om möjlighet beredes att därvid, liksom vid vissa andra val inom kyrkofullmäktige och å kyrkostämma, tillämpa proportionellt valsätt. De sakkunniga föreslå, att en bestämmelse härom införes i kyrkomötesförordningen.

En olägenhet med att förlägga elektorsvalen till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma är, att prästman därigenom kan erhålla rätt att deltaga i valet av elektor. Ej sällan äro präster ledamöter av kyrkofullmäktige, och å kyrkostämma har prästman samma befogenhet som lekman att deltaga i stämmans överläggningar och beslut.

Mot en anordning, som sålunda ger prästman möjlighet att med sin röst inverka även på valet av lekmannaombud i kyrkomötet, kunna principiella invändningar göras. Ett konsekvent fasthållande vid regeln, att ombuden i kyrkomötet skola utses av präster och lekmän var för sig, borde leda till att prästmän inom kyrkofullmäktige och å kyrkostämma icke erhölle rösträtt vid val av elektorer. Inom kyrkofullmäktige skulle emellertid en bestämmelse av denna innebörd kunna vålla olägenheter, särskilt med hänsyn till partiförhållandena inom fullmäktige. Vad kyrkostämma angår, ha de sakkunniga icke förbisett, att prästman, i synnerhet vid en fåtaligt besökt stämma, genom att deltaga i valet kunde komma att utöva inflytande på valutgången. I stort sett torde man emellertid knappast ha att räkna med några sådana konsekvenser. Vad som vid valet av elektorer är av väsentlig betydelse är att, liksom hittills, prästman icke under några förhållanden skall kunna väljas till elektor; ett uttryckligt stadgande om att elektor skall vara lekman har intagits i förslaget till kyrkomötesförordning.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga till behandling upptaga frågan, huru förfaras skall med val av elektorer, då två eller flera församlingar bilda en *kyrklig samfällighet*. Det gäller här att taga ställning till, huruvida i sådana fall rätten att utse elektorer skall överflyttas från de särskilda församlingarna till samfälligheten.

Bestämmelser angående kyrkliga samfälligheter äro meddelade i 1 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse, sådan denna paragraf lyder enligt lag den 5 juni 1942. Enligt dessa bestämmelser må två eller flera församlingar eller delar av skilda församlingar för vården om de i lagen avsedda angelägenheterna eller vissa av dem förenas till en kyrklig samfällighet. Beträffande sådan samfällighet skall med avseende å vården om gemensamma angelägen-

heter, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i församlingsstyrelselagen stadgas om församling.

Angående bildande av sådana samfälligheter lämnas följande föreskrifter: »Har Konungen stadgat, att två eller flera församlingar eller delar av församlingar för vården om folk- och fortsättningsskolväsendet tillsammans skola utgöra ett skoldistrikt, skall sådant distrikt utgöra en kyrklig samfällighet. Bildande av kyrklig samfällighet i andra fall beror av Konungens särskilda förordnande.» I förra fallet uppkommer samfälligheten sålunda så att säga automatiskt, medan dess tillkomst i det senare fallet är beroende av särskilt förordnande av Konungen.

Förutom nu omförmälda samfälligheter finnas två samfälligheter, vilka regleras genom särskilda lagar, nämligen dels den kyrkliga samfälligheten i Stockholm, varå lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm äger tillämpning, och dels den kyrkliga samfälligheten i Göteborg, för vilken gäller lagen den 12 juni 1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

De sakkunniga äro av den meningen, att de automatiskt tillkomna *kyrkliga samfälligheter, som endast omfatta folk- och fortsättningsskolväsendet,* med hänsyn bland annat till den begränsade räckvidden av deras uppgifter icke skola utse elektorer, utan att elektorsvalen i dessa fall böra enligt huvudregeln förrättas av de skilda församlingarnas organ.

Vad beträffar den *kyrkliga samfälligheten i Stockholm,* finnas i denna icke vare sig kyrkofullmäktige eller kyrkostämma; samfällighetens beslutanderätt utövas av s. k. församlingsdelegerade. I de särskilda församlingarna finnas däremot kyrkofullmäktige. Med hänsyn härtill saknas anledning att för Stockholms vidkommande frångå regeln, att elektorer skola utses av varje församling särskilt för sig.

Annorlunda ställer det sig beträffande vissa av de *samfälligheter, som tillkommit genom Konungens särskilda förordnande,* ävensom beträffande *samfälligheten i Göteborg.* Samfälligheterna av det förra slaget kunna indelas i två grupper, i det följande benämnda *totala samfälligheter* och *partiella samfälligheter,* allt eftersom de omfatta antingen alla i lagen om församlingsstyrelse avsedda angelägenheter eller ock endast vissa av dessa. Samfälligheten i Göteborg är efter samma terminologi en partiell samfällighet.

Då fråga är om *total samfällighet,* finns för hela samfälligheten gemensam kyrkostämma eller gemensamma kyrkofullmäktige, varemot delförsamlingarna icke ha kyrkostämma eller kyrkofullmäktige. I sådana fall är det uppenbart, att samfällighetens kyrkostämma respektive kyrkofullmäktige skola förrätta valet.

Vad däremot angår de fall, då samfälligheten är *partiell,* finns visserligen för behandling av gemensamma angelägenheter en för samfälligheten gemensam kyrkostämma eller gemensamma kyrkofullmäktige, men vid sidan härav

förekommer inom var och en av de i samfälligheten ingående församlingarna särskild kyrkostämma eller särskilda kyrkofullmäktige. I dessa fall skulle det därför vara möjligt att låta elektorerna väljas av delförsamlingarnas kyrkostämma eller kyrkofullmäktige. Vid verkställd undersökning angående karaktären av dessa partiella samfälligheter har det emellertid visat sig, att det övervägande flertalet av dem omfattar större delen av de angelägenheter, som avses i församlingsstyrelselagen. Det ligger nära till hands att i förevarande avseende likställa sådana samfälligheter med de totala samfälligheterna. Härtill finns så mycket större anledning som i partiell samfällighet ingående församlingar med mera än 1 500 invånare i stor utsträckning erhållit befrielse från skyldigheten att utse särskilda kyrkofullmäktige. Så är fallet ej blott i flertalet i samfällighet ingående större landsbygdsförsamlingar utan även i de stora städerna, t. ex. Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg. Om delförsamlingarnas organ skulle utse elektorer, komme elektorsvalen därför även i många folkrika församlingar att förrättas å kyrkostämma och ej av kyrkofullmäktige. Då detta av skäl, som angivits i det föregående, måste anses mindre lämpligt, torde i partiella samfälligheter elektorsvalen i allmänhet böra förrättas av samfällighetens organ och ej av delförsamlingarnas.

Det finns emellertid ett antal partiella kyrkliga samfälligheter, vilkas uppgifter äro så begränsade, att de icke lämpligen böra i förevarande hänseende träda i stället för delförsamlingarna. Såsom exempel härpå kunna nämnas sådana samfälligheter, som endast ha att handlägga frågor rörande prästerskapets löneförmåner och boställen.

Då det gäller att författningsmässigt reglera, vilka kyrkliga samfälligheter som skola utgöra enhet vid val av elektorer, torde det, såvitt angår de partiella samfälligheterna, med hänsyn till dessas mångskiftande karaktär knappast vara möjligt att i kyrkomötesförordningen göra någon åtskillnad mellan olika kategorier av dessa samfälligheter. De sakkunniga vilja därför föreslå en föreskrift av innebörd, att *alla* kyrkliga samfälligheter, med undantag av de automatiskt bildade »skolsamfälligheterna» och samfälligheten i Stockholm, skola var för sig utgöra enhet vid val av elektorer, men att Konungen må i avseende å andra partiella samfälligheter än de nyssnämnda kunna föreskriva undantag härifrån. Den rätt, som sålunda skulle tilläggas Konungen, är avsedd att tillämpas endast beträffande sådana kyrkliga samfälligheter, vilkas gemensamma angelägenheter äro så begränsade, t. ex. till endast vissa ekonomiska frågor, att det måste anses mindre lämpligt, att samfälligheternas kyrkofullmäktige skulle representera vederbörande delförsamlingar i en kyrklig fråga av sådan art som att utse elektorer för val av kyrkomötesombud. Den föreslagna bestämmelsen förutsätter, att Konungen, innan val av kyrkomötesombud enligt den nya förordningen första gången äger rum, företager en omprövning av existerande partiella samfälligheter ur nyss angivna synpunkt samt därefter meddelar föreskrift, vilka av dem, som skola undantagas från regeln, att vid elektorsval samfällighet skall träda i stället för delförsamlin-

garna. Sedermera torde, då ny partiell kyrklig samfällighet bildas, i varje särskilt fall böra bestämmas, huruvida samfälligheten skall utgöra enhet vid val av här ifrågavarande elektorer eller icke.

De fördelar, som de sakkunniga funnit vara förenade med att låta kyrkofullmäktige respektive kyrkostämma förrätta valen av elektorer, bli än mer framträdande, om *antalet elektorer* bestämmes i visst förhållande till folkmängden i församlingen (med församling avses här och i det följande jämväl sådan kyrklig samfällighet, som skall utgöra enhet vid elektorsval). Bestämmelser av sådan innebörd finnas för närvarande på ett annat område, nämligen i 4 § 2 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel, där det heter: »Ombud för val av ledamot och suppleant, som avses i 1 mom., utses av pastoratens kyrkoråd sålunda, att för pastorat med mindre folkmängd än 10 000 utses ett ombud, för pastorat, vars folkmängd utgör minst 10 000 men ej uppgår till 15 000, utses två ombud samt för pastorat, vars folkmängd utgör minst 15 000, utses tre ombud; dock äger domkapitlet förordna, att för två eller flera pastorat, vilka vart för sig hava mindre folkmängd än 3 000 och tillsammans ej större folkmängd än 5 000, skall utses ett gemensamt ombud. För varje ombud utses tillika en ersättare.»

De i domkapitelslagen givna bestämmelserna, som avse att tillförsäkra de större pastoraten ett mot deras folkmängd svarande större inflytande i ombudsförsamlingen, synas de sakkunniga med fördel kunna läggas till grund för likartade bestämmelser rörande församlingarnas rätt att utse elektorer genom kyrkofullmäktige, respektive kyrkostämma. Då det, såsom redan framhållits, är synnnerligen angeläget, att vid val till kyrkomötet elektorsförsamlingen får en så representativ sammansättning som möjligt, torde emellertid skäl finnas för att gå vidare på den genom domkapitelslagen anvisade vägen. Den där införda principen bör enligt de sakkunnigas mening i två hänseenden få en vidgad tillämpning.

1. Därest rätten för församling att utse mera än en elektor inträder först vid en folkmängd av 10 000 personer, kommer graderingen enligt de sakkunnigas mening icke att få åsyftad verkan. Det må framhållas, att läget härvidlag till och med blir sämre vid val till kyrkomötet än vid val till domkapitlet, då i förra fallet antalet elektorer skall beräknas efter församlingarnas och icke efter pastoratens folkmängd. Om nämligen redan antalet *pastorat*, vilkas folkmängd överstiger 10 000 personer, är jämförelsevis obetydligt, är antalet *församlingar* av sådan storleksordning ännu mindre. En väsentlig förbättring skulle däremot uppnås, om rätten att utse mera än en elektor inträdde vid en folkmängd av 5 000 personer. Därigenom skulle ett stort antal mindre städer samt stadsliknande samhällen med en befolkning, sysselsatt inom handel och industri, komma bättre till sin rätt i förhållande till de många småförsamlingarna.

2. Genom att — i analogi med bestämmelserna i domkapitelslagen —

maximera antalet elektorer skulle församlingar med större invånarantal komma i ogynnsam ställning, eftersom de, huru mycket deras folkmängd än översköte ett visst tal, i detta fall 15 000, icke skulle erhålla någon ytterligare representation. Verkan härav bleve så mycket mer ogynnsam, som de större församlingarna inom sig äro mera heterogena beträffande åsikter och intressen. Om man därför vill tillgodose det ofta uttalade önskemålet om en bred och allsidig representation i kyrkomötet, bör församling i möjligaste mån erhålla rätt att utse elektorer efter invånarantal. Någon övre gräns bör härvid icke ifrågakomma.

De sakkunniga vilja sålunda föreslå, att för församling med en folkmängd av högst 5 000 utses en elektor, för församling, vars folkmängd överstiger 5 000 men ej 10 000, utses två elektorer o. s. v.

Mot förslaget kan invändas, att det stora antalet småförsamlingar fortfarande komma att få proportionellt större inflytande på kyrkomötets sammansättning än de större församlingarna. Egentligen borde därför med avseende på rätten att utse elektorer en ännu starkare differentiering efter församlingarnas folkmängd ske. Olägenheterna med alltför stora elektorsförsamlingar äro dock så uppenbara, att det ej gärna är tänkbart att i detta hänseende gå längre än som föreslagits.

Det finns emellertid en möjlighet att på annan väg tillförsäkra de större församlingarna tillbörligt inflytande, nämligen i samband med *stiftens indelning i valdistrikt.*

Även enligt nu gällande ordning äro flertalet stift uppdelade i valdistrikt för val av lekmannaombud vid kyrkomöte. Därvid har den geografiska och administrativa samhörigheten i huvudsak varit bestämmande. Uppdelningen i valdistrikt har i vissa fall kunnat tillgodose önskemålet, att stiftsdelar med olika andligt kynne skulle bli representerade i kyrkomötet. Anordningen har också haft den praktiska fördelen att förkorta resvägen till valsammankomst för ett stort antal elektorer, varigenom deras deltagande i valet underlättats.

Såsom framgår av redogörelsen i kap. II (sid. 78 f.), har på senare tid framställts förslag om avskaffande av valdistriktsindelningen. Avsikten har varit att möjliggöra ordnandet av för ett helt stift gemensam valförrättning i samband med stiftsmöte eller annan dylik sammankomst, vilket skulle öka intresset kring kyrkomötesvalen och bringa stiftssamhörigheten till uttryck.

De sakkunniga ha kommit till den uppfattningen, att stiften alltfort böra vara indelade i valdistrikt, men att indelningen i huvudsak bör ske så, att inom alla stift (utom Visby stift) *landsbygdsförsamlingar och stadsförsamlingar föras till skilda valdistrikt.* Genom en sådan anordning kommer stadsförsamlingarnas befolkning att få sin rätt till representation i kyrkomötet tillgodosedd på ett rättvisare sätt än för närvarande. Att i vissa fall till stadsdistrikt hänföras jämväl andra församlingar än stadsförsamlingar beror på omständigheter, som närmare utvecklas i det följande.

De sakkunniga ha efter samråd med stiftssekreterarna låtit utarbeta ett förslag till rikets indelning i valdistrikt, grundat på nuvarande befolkningsförhållanden. Enligt förslaget, vilket såsom bilaga fogats till betänkandet, kommer Visby stift med hänsyn till sin ringa folkmängd att intaga en särställning, i det att stiftet utgör ett enda valdistrikt, gemensamt för staden Visby och landsbygden. Lunds stift indelas i tre valdistrikt, nämligen två landsbygdsdistrikt och ett stadsdistrikt. I ett vart av övriga stift finnas ett landsbygdsdistrikt och ett stadsdistrikt.

Om indelningen i valdistrikt sker på angivet sätt, blir verkan av den kvarstående disproportionen mellan småförsamlingarna och de större församlingarna med avseende på antalet elektorer icke längre så framträdande. Flertalet större församlingar komma nämligen att tillhöra stadsdistrikten och kunna där i tillbörlig utsträckning komma till sin rätt. Med anordningen vinnes samtidigt, att elektorsförsamlingarna hindras från att bli alltför stora.

Vid denna indelning ha vissa församlingar med utpräglad landsbygdskaraktär blivit hänförda till stadsdistrikt. Så är fallet, när landsbygdsförsamling är förenad med stadsförsamling till ett pastorat. På grund av den intressegemenskap, som i allmänhet råder mellan i ett pastorat ingående församlingar, ha de sakkunniga nämligen ansett, att distriktsindelningen skall följa pastoratsgränserna. I ett pastorat ingående församlingar ha därför — under förutsättning att de i pastoratet ingående församlingarna såsom i regel är fallet tillhöra samma stift — alltid förts till samma valdistrikt. Till stadsdistrikt ha vidare hänförts vissa nära en stad belägna landsbygdspastorat, inom vilka finnas samhällen, där invånarna i stor utsträckning ha sitt dagliga arbete inom staden. Inom vissa stift, så t. ex. Luleå stift, ha dessutom till stadsdistriktet hänförts pastorat, inom vilka samhällen av stadsliknande karaktär äro belägna. Vissa ojämnheter uppkomma härigenom, men sådana torde överhuvud icke kunna undvikas vid en distriktsindelning.

De sakkunniga ha icke förbisett, att med den föreslagna valdistriktsindelningen elektorerna i åtskilliga fall bli nödsakade att företaga längre resor än vid en indelning enligt nu gällande ordning. Med nutidens kommunikationer torde detta emellertid icke bereda nämnvärda olägenheter. De sakkunniga vilja i detta sammanhang föreslå, att elektor skall äga att av församlingen åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning för resa, som påkallas av uppdraget.

Önskemålet, att skilda stiftsdelar skola bli representerade i kyrkomötet, kan även med det nya valsättet bli tillgodosett, såtillvida som ökningen av antalet kyrkomötesmandat medför, att i alla landsbygdsdistrikt med undantag för de inom Strängnäs, Visby och Stockholms stift belägna mer än ett ombud skall väljas, varvid en tillräckligt stor minoritet i elektorsförsamlingen genom anlitande av proportionell valmetod kan bli representerad.

De sakkunniga vilja framhålla, att den här föreslagna indelningen i valdistrikt lämnar möjlighet öppen att anknyta ombudsvalen till stiftsmöte eller

Stift	Landsbygdsdistrikt		Stadsdistrikt		Tillhopa	
	Elektorer	Lekmannaombud	Elektorer	Lekmannaombud	Elektorer	Lekmannaombud
Uppsala stift	211	3	45	1	256	4
Linköpings stift	185	2	49	1	234	3
Skara stift	329	2	56	1	385	3
Strängnäs stift	127	1	50	2	177	3
Västerås stift	119	2	49	1	168	3
Växjö stift	237	3	41	1	278	4
Lunds stift { Malm. l.	222	2	109	3	509	7
Lunds stift { Krist. o. Blek. l.	178	2				
Göteborgs stift	235	2	105	3	340	5
Karlstads stift	136	2	28	1	164	3
Härnösands stift	124	2	36	1	160	3
Luleå stift	80	2	38	1	118	3
Visby stift	94	1	—	—	94	1
Stockholms stift	52	1	161	5	213	6
Summa	**2 329**	**27**	**767**	**21**	**3 096**	**48**

annan för stiftet gemensam sammankomst. Intet hindrar nämligen, att där så befinnes lämpligt, valförrättningarna för landsbygdsdistrikt och stadsdistrikt förläggas till samma plats och företagas på samma dag.

Mot den föreslagna indelningen i landsbygds- och stadsdistrikt kan måhända invändas, att utvecklingen, när det gäller riksdagsmannaval och landstingsmannaval, gått i den riktningen, att städer och landsbygd ofta föras samman till *en* valkrets. Förhållandena vid dessa val och vid valen till kyrkomötet äro emellertid icke jämförliga. Det bör därför icke finnas något hinder att tillämpa en annan ordning vid val till kyrkomötet. Vad som enligt de sakkunnigas mening gör den föreslagna ordningen påkallad, är, som förut framhållits, önskemålet att tillförsäkra stadsförsamlingarna ett väsentligt större inflytande vid valen, varigenom kyrkomötets lekmannarepresentation kan bli allsidigare. Genom att valdistrikten göras så stora, som här föreslagits, beredes möjlighet till proportionella val av ombud inom samtliga landsbygdsdistrikt utom tre samt i fyra av stadsdistrikten.

I fråga om *ombudens antal* inom olika stift hänvisa de sakkunniga likaledes till den vid betänkandet fogade bilagan.

Av denna framgår, att antalet ombud, som skall väljas inom varje stift bestämmes — utom i vad det gäller Visby stift — av folkmängden inom stiftet. Härvid tillgår så, att varje stift (utom Visby stift) erhåller det antal ombud, som svarar mot förhållandet mellan folkmängden i stiftet och riksvalkvoten. Med denna beräkning erhåller varje stift (utom Visby stift) två till

sex ombud eller tillhopa 42 ombud. Vart och ett av de fem stift, som därefter ha det största folkmängdsöverskottet, erhåller ytterligare ett ombud. Härtill kommer så ett ombud för Visby stift.

I en tabell å sid. 106 ha de sakkunniga sammanfört vissa av de i bilagan (sid. 147) förekommande uppgifterna angående antalet elektorer och antalet ombud inom varje distrikt m. m.

Med avseende å det författningsmässiga reglerandet av vad i det föregående föreslagits vilja de sakkunniga anföra följande. I kyrkomötesförordningen synes böra angivas antalet valdistrikt i de olika stiften. Valdistriktens omfång torde däremot böra bestämmas av Konungen. I kyrkomötesförordningen bör härom endast lämnas den föreskriften, att städerna och den del av landsbygden, som Konungen på grund av dess stadsliknande karaktär eller eljest på grund av särskilda skäl finner böra i förevarande hänseende jämställas med stad, skola rösta för sig och återstående delen av landsbygden för sig. Vad beträffar antalet ombud inom varje valdistrikt, torde i kyrkomötesförordningen böra stadgas, att inom valdistriktet i Visby stift skall väljas ett ombud och inom ett vart av de övriga valdistrikten det antal ombud, som Konungen med avseende å förhandenvarande förhållanden bestämmer. Indelningen i valdistrikt och fördelningen av ombuden mellan distrikten torde lämpligen böra ske genom en av Konungen utfärdad kungörelse. Förslag till sådan kungörelse har uppgjorts av de sakkunniga.

Sammanfattning.

Innebörden av de sakkunnigas förslag om lekmannarepresentationens sammansättning och sättet för dess väljande kan i korthet sammanfattas på följande sätt. Till kyrkomötet skola väljas 48 lekmannaombud, därav ett för Visby stift, tre för vart och ett av Linköpings, Skara, Strängnäs, Västerås, Karlstads, Härnösands och Luleå stift, fyra för vartdera av Uppsala och Växjö stift, fem för Göteborgs stift, sex för Stockholms stift samt sju för Lunds stift. För valet av lekmannaombuden indelas alla stift utom Visby stift i särskilda valdistrikt för landsbygden och särskilda valdistrikt för städerna. Till sistberörda distrikt kan efter Konungens beprövande även föras del av landsbygden. Inom varje stift skall finnas ett stadsdistrikt och ett landsbygdsdistrikt, dock att i Lunds stift landsbygdsdistrikten skola vara två. Inom varje valdistrikt väljas lekmannaombuden av särskilda, av de inom distriktet belägna församlingarna utsedda elektorer. Dessa elektorer utses av församlingarnas kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, å kyrkostämma. Vidkommande de församlingar, som ingå i den kyrkliga samfällighet, varå lagen den 12 juni 1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg äger tillämpning, eller i kyrklig samfällighet, som enligt lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse bildats genom Konungens särskilda

förordnande, verkställes valet av samfällighetens kyrkofullmäktige eller, där sådana icke finnas, å dess kyrkostämma. Konungen må dock i avseende å partiell samfällighet föreskriva, att det skall ankomma på de i samfälligheten ingående församlingarna att genom sina organ var för sig utse elektorer. Antalet elektorer, som församling eller samfällighet äger utse, bestämmes i förhållande till invånarantalet sålunda, att för varje påbörjat 5 000-tal av befolkningen må utses en elektor.

B. De prästerliga ombuden.

I *direktiven för de sakkunniga* anföres beträffande de prästerliga ombuden i huvudsak följande.

Vid utredningsarbetet borde vissa ändringsförslag beträffande de prästerliga ombuden upptagas till övervägande. Här mötte först 1926 års kyrkomötes framställning om undanröjande av den begränsning i fråga om valbarheten, som innefattades i de i § 2 kyrkomötesförordningen förekommande orden: »med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman». Det vore ett gammalt krav, att även icke befordrade präster skulle kunna väljas till ombud. Å andra sidan borde övervägas, huruvida icke i stället vissa andra gränsdragningar kunde anses påkallade. I sådant hänseende hade uppkommit tanken, att för valbarhet skulle uppställas samma fordran, som enligt § 4 kyrkomötesförordningen gällde för valrätten, nämligen att vederbörande skulle vara »inom distriktet kyrkoskrivna». De sakkunniga borde överväga, huruvida en begränsning av sistnämnda innebörd kunde anses lämplig eller ej. Den prästerliga representationen i kyrkomötet karakteriserades, bland annat, av att rikets samtliga biskopar vore självskrivna ombud. Härutinnan syntes icke finnas anledning att göra någon rubbning. Däremot kunde lämpligheten av nu gällande bestämmelse i § 2 kyrkomötesförordningen om utseende av ersättare i kyrkomötet för biskop, som hade laga förfall, sättas i fråga. Enligt den ursprungliga bestämmelsen härom skulle i stället för biskopen för sådant fall inträda »den av domkapitlets ledamöter, som domkapitlet i hans ställe väljer». I motion till 1893 års kyrkomöte hade föreslagits sådan ändring av ifrågavarande stadgande i kyrkomötesförordningen, att vid förfall för biskop skulle i kyrkomötet inträda »den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer». Motionen hade bifallits av kyrkomötet, och år 1903 hade förslaget blivit av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänt. Sedan numera 1936 års domkapitelsreform rått bot på de olägenheter, som på sin tid föranlett nyssnämnda författningsändring, kunde det förtjäna övervägas, huruvida ej en återgång i huvudsak till den tidigare regeln för utseende av biskops ersättare i kyrkomötet vore motiverad eller en lösning av frågan borde sökas efter andra linjer. Med avseende å sättet för val av de prästerliga ombuden i övrigt hade i huvudsak inga anmärkningar försports mot den nu gällande ordningen. De sakkunniga borde emellertid vara oförhindrade att taga även detta spörsmål under övervägande. Till frågan om den prästerliga representationen i kyrkomötet hörde även spörsmålet om *antalet* prästerliga ombud. Denna fråga sammanhängde nära med frågan om lekmannarepresentationen.

De sakkunniga vilja i det följande behandla de självskrivna och de valda ombuden var för sig.

1. De självskrivna ombuden.

På grund av bestämmelse i § 2 kyrkomötesförordningen äro samtliga biskopar i stiften självskrivna ombud i kyrkomötet. Där någon av dem har förfall, inträder såsom ombud i hans ställe den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer.

Enligt direktiven för de sakkunniga har chefen för ecklesiastikdepartementet utgått från att biskoparnas självskrivenhet såsom ombud i kyrkomötet skulle bibehållas. I likhet med departementschefen anse de sakkunniga, att anledning saknas att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser i ifrågavarande hänseende.

Vad angår föreskriften, att vid förfall för biskop skall såsom ombud i hans ställe inträda »den bland stiftets präster, som domkapitlet i hans ställe väljer», har mot densamma riktats den anmärkningen, att den lämnar domkapitlen en omotiverat stor valfrihet. Till biskops ersättare i kyrkomötet kan nämligen domkapitel med tillämpning av nämnda föreskrift utse även en *extra ordinarie* prästman, och en dylik anordning har ansetts oegentlig, när, såsom för närvarande är fallet, extra ordinarie prästmän icke äro valbara till prästerliga ombud för stiften i kyrkomötet. Enligt de sakkunnigas förslag (se sid. 112) skall emellertid för framtiden valbarheten i berörda hänseende utsträckas till att omfatta även sådana prästmän, och vid bifall härtill kommer den gjorda anmärkningen att förlora sin giltighet. På grund härav och då i övrigt någon erinran ej försports mot den nuvarande bestämmelsen om utseende av ersättare för biskop i kyrkomöte, ha de sakkunniga i sitt förslag upptagit densamma i oförändrad form. De sakkunniga ha gjort detta så mycket hellre, som de anse det vara en bestämd fördel, att ett domkapitel vid val av ersättare för biskop icke är bundet att välja ersättaren inom en alltför snävt begränsad krets.

2. De valda ombuden.

a. De teologiska fakulteternas ombud.

De sakkunniga ha icke funnit anledning att föreslå någon ändring av de bestämmelser, som för närvarande gälla angående de teologiska fakulteternas ombud. Vardera fakulteten skall alltså fortfarande välja två ombud.

b. De prästerliga ombuden för stiften.

Rösträtten.

Enligt § 4 första stycket kyrkomötesförordningen deltaga i val av de prästerliga ombuden för stiften alla inom vederbörande distrikt kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän.

De sålunda stadgade villkoren för rösträtt vid val av prästerliga ombud för stiften böra enligt de sakkunnigas mening alltfort äga tillämpning. Genom rösträttens begränsning till sådana prästmän, som äro behöriga till prästämbetets utövning, uteslutas de, som avsatts eller skilts från prästämbetet eller frivilligt lämnat detsamma, liksom ock de präster, som av särskild anledning ej äga utöva sitt ämbete. Samma inskränkning gäller enligt lagen om domkapitel beträffande rösträtt vid val av prästerlig ledamot i domkapitel.

De sakkunniga ha tagit under övervägande, huruvida ej — utom nyssnämnda kategorier — även vissa särskilda grupper av till prästämbetets utövning behöriga prästmän borde fråntagas rätten att deltaga i val av prästerliga ombud till kyrkomötet. Eftersom prästerna i kyrkomötet i första hand böra vara ombud för det i församlingstjänst stående prästerskapet, kan det nämligen ifrågasättas, om icke med hänsyn härtill rösträtt bör tillkomma endast sådana prästmän, som äro anställda i församlingstjänst. Från rösträtt skulle då uteslutas t. ex. sådana prästmän, som äro anställda enbart vid läroanstalter, sjukhus, fångvårdsanstalter, kyrkliga styrelser och andra liknande institutioner, ävensom prästmän som avgått med emeritilön. Det må erinras, att enligt 3 § lagen om domkapitel rösträtt vid val av prästerlig ledamot i domkapitel ej tillkommer prästman, som åtnjuter emeritilön, ej heller annan prästman som icke innehar prästerlig tjänst, så framt han uppnått 65 års ålder.

Såsom ett skäl för att fråntaga nyss uppräknade grupper av prästmän rösträtt vid val av prästerliga ombud har anförts, bland annat, att dessa grupper, särskilt emeriti, skulle med sina röster kunna på ett avgörande sätt inverka på valet. De sakkunniga ha för att kunna bedöma denna fråga låtit verkställa en utredning, huru prästmännen inom olika stift den 1 januari 1946 fördelat sig med hänsyn till tjänster och anställningar m. m. Angående resultatet av denna utredning hänvisas till tabellen å sid. 111. Av tabellen framgår, att antalet präster, som icke äro anställda i församlingstjänst, är jämförelsevis litet inom vart och ett av stiften.

Ett uteslutande av vissa kategorier av prästmän (här bortses från sådana präster, som ej äro behöriga till prästämbetets utövning) från rösträtt skulle i tillämpningen leda till mycket otillfredsställande konsekvenser.

Därest prästmän av särskilda kategorier utestängas från rätten att deltaga i valet av prästerliga ombud och — som en följd därav — jämväl från möjligheten att utses till prästerliga ombud i kyrkomötet, måste de i stället likställas med lekmän i fråga om såväl rösträtt som valbarhet. De skulle alltså äga deltaga i val av elektorer och själva kunna utses till elektorer. I förra hänseendet — rätten att utse elektorer — ha de sakkunniga, såsom framgår av vad därom anförts i det föregående (sid. 100), uttalat sig för att sådan rätt icke frånkännes prästman. Däremot ha de sakkunniga hävdat, att prästman liksom nu är fallet icke bör kunna väljas till elektor. På anförda skäl ha de sak-

Stift	Biskopar	Kyrkoherdar	Komministrar	Kyrko-adjunkter	Vakans-vikarier	Pastorats-adjunkter	Anstalts-präster m. fl.	Universitets- och skolmän	Utlands-präster	Emeriti	Summa
Uppsala stift	1	127	71	35	2	29	9	21	21	30	346
Linköpings stift	1	128	64	20	—	35	3	7	5	26	289
Skara stift	1	116	79	19	1	42	2	8	8	23	299
Strängnäs stift	1	95	44	16	4	24	2	3	2	23	214
Västerås stift	1	95	68	21	2	27	—	3	5	18	240
Växjö stift	1	145	87	26	2	48	1	7	4	39	360
Lunds stift	1	209	57	62	11	62	4	24	8	35	473
Göteborgs stift	1	125	87	39	1	54	4	12	8	20	351
Karlstads stift	1	77	69	19	1	22	2	10	3	19	223
Härnösands stift	1	89	63	21	1	26	5	8	3	18	235
Luleå stift	1	55	77	41	1	19	1	7	21	8	231
Visby stift	1	29	6	6	—	7	—	—	2	5	56
Stockholms stift	1	50	53	40	3	25	30	15	—	15	232
Hovkonsistorium	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Summa	**13**	**1 341**	**825**	**365**	**29**	**420**	**63**	**125**	**90**	**279**	**3 550**

kunniga vidare föreslagit, att lekmannaombuden skola vara lekmän (varvid med lekman förstås envar, som icke är behörig till prästämbetets utövning, se härom sid. 92 f.).

Vid införande av de sålunda föreslagna reglerna om val av elektorer och lekmannaombud skulle en inskränkning av vissa prästmäns rätt att deltaga i val av prästerliga ombud leda till att dessa prästmän komme i en särställning, i det att de icke såsom andra medborgare erhölle möjlighet att i full utsträckning deltaga i valen till kyrkomötet.

På grund av vad sålunda anförts föreslå de sakkunniga, att den i § 4 första stycket kyrkomötesförordningen givna bestämmelsen om prästernas rösträtt i sak bibehålles oförändrad.

Valbarheten.

Enligt § 2 kyrkomötesförordningen ingår bland ombuden »en vald, med fullmakt å ordinarie ämbete eller tjänst försedd prästman från vart stift». Därmed undantagas från valbarhet icke blott prästmän, som avgått med emeritilön, och flertalet vid läroanstalter, sjukhus, fångvårdsanstalter, kyrkliga styrelser m. fl. institutioner anställda prästmän utan även det stora antalet obefordrade prästmän i församlingstjänst (stifts- och kontraktsadjunkter, kyrkoadjunkter, vakansvikarier, pastoratsadjunkter).

Frågan om ett upphävande av den inskränkning i valbarheten, som gällande bestämmelser innebära, har tidigare varit före. I direktiven erinras om att 1926 års kyrkomöte beslutat framställning i sådan riktning. Såsom framgår av kap.

II (sid. 65) motiverades beslutet i fråga närmast av önskemålet att möjliggöra för prästerliga befattningshavare inom mission och diakoni att väljas till ledamöter av kyrkomötet. Men till beslutet medverkade också en önskan att öppna tillträde till kyrkomötet för obefordrade prästmän i församlingstjänst för att motverka den ensidighet med avseende på ålder och tjänsteställning, som präglat sammansättningen av den prästerliga avdelningen vid kyrkomötena.

De sakkunniga vilja understryka värdet av att möjlighet beredes att till ombud i kyrkomötet välja präster av nämnda kategorier, varigenom kyrkomötet skulle kunna tillföras såväl särskild sakkunskap som ny initiativkraft och arbetshåg.

Det av 1926 års kyrkomöte fattade beslutet innebar, att rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna skulle sammanfalla och att således valbarhet skulle tillerkännas »alla inom distriktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning berättigade prästmän». Bortsett från frågan om bostadsband, vartill de sakkunniga återkomma i det följande, anse de sakkunniga i likhet med 1926 års kyrkomöte, att vid kyrkomötesvalen valbarhet bör tillkomma samtliga de kategorier av prästmän, som äga rösträtt. Valbarheten bör följaktligen utsträckas ej blott till de obefordrade prästmännen i församlingstjänst och ovanberörda befattningshavare inom mission och diakoni utan även till de andra kategorier av prästmän, s. k. anstaltspräster och emeriti m. fl., som för närvarande icke kunna väljas till prästerliga ombud vid kyrkomötet. Beträffande sistnämnda kategorier av prästmän hänvisas i övrigt i tillämpliga delar till de skäl, som i det föregående (sid. 110) anförts för att låta dessa präster behålla sin rösträtt; då enligt de sakkunnigas förslag endast lekman skall kunna väljas till lekmannaombud vid kyrkomötet, är det en konsekvens härav, att envar prästman — givetvis under den i sakens natur grundade förutsättningen att han är behörig till prästämbetets utövning — skall vara valbar till prästerligt ombud vid mötet.

I ett hänseende anse de sakkunniga emellertid, att rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna icke böra sammanfalla; det för rösträtten uppställda villkoret, att vederbörande skall vara inom stiftet kyrkoskriven, gäller för närvarande icke med avseende å valbarheten och bör heller icke införas. I direktiven för de sakkunniga har detta visserligen ifrågasatts. Någon olägenhet av den nuvarande ordningen har emellertid icke veterligen försports. Den möjlighet att välja präst från annat stift, som frånvaron av bestämmelse om bostadsband öppnar, har icke utnyttjats. Så länge endast *ett* prästerligt ombud skolat väljas av varje stift, har det varit självfallet att välja detta inom stiftet. Att nu stadfästa denna praxis genom införande av föreskrift om bostadsband torde vara mindre lämpligt. Man kan nämligen utgå ifrån att ett avvikande från regeln icke skulle komma att gälla andra fall än antingen någon från stiftet nyligen avflyttad präst, som alltjämt ansåges äga sådan kännedom om stiftet, att han framför

någon annan vore skickad att representera det, eller någon präst med så framstående position i kyrkolivet, att hans val vore av särskilt värde för kyrkomötet. I båda fallen skulle en bestämmelse, som förhindrade att han valdes, vara till förfång. Det finns så mycket mindre anledning för de sakkunniga att förorda en sådan bestämmelse, som de sakkunniga föreslå en viss ökning av de prästerliga ombudens antal. Då de nytillkomna mandaten icke uppgå till sådant antal, att de kunna likformigt fördelas på alla stift, måste det vara ett intresse att hålla möjligheten öppen för prästerna i de stift, som ha att välja två ombud, att taga det ena av dessa från något annat stift.

I enlighet med den ståndpunkt de sakkunniga sålunda intagit har i 4 § förslaget till kyrkomötesförordning införts en bestämmelse därom, att envar till prästämbetets utövning behörig prästman är valbar till prästerligt ombud.

Antalet prästerliga ombud.

Den i kap. II lämnade redogörelsen ger vid handen, att önskemål sedan kyrkomötets inrättande framförts om en ökning jämväl av de prästerliga ombudens antal. Sålunda ha 1883 och 1903 års kyrkomöten uttalat sig för en likformig ökning av prästerliga ombud och lekmannaombud med 13 i vardera gruppen. Särskilt beaktande förtjäna de motioner (av M. Pfannenstill—Hj. Holmquist år 1920 och J. Feuk—M. Björkquist år 1925), som vid en större ökning av antalet lekmannaombud påyrkat jämväl en mindre ökning av de prästerliga ombudens antal. Såsom motiv för detta reformkrav har åberopats den ensidighet, som på grund av det begränsade antalet ombud kommit att prägla den prästerliga avdelningens sammansättning, en ensidighet, som kommit till uttryck i en överrepresentation för stiftsstyrelserna på bekostnad av församlingsprästerskapet och i samband därmed till förfång för yngre präster i lägre tjänsteställning. Det må i detta sammanhang erinras om att konstitutionsutskottet vid 1944 års riksdag i sitt förut omförmälda utlåtande (nr 11) uttalat, att möjligheten av en viss ökning av de prästerliga ledamöternas antal borde övervägas, särskilt som det finge betraktas som en brist, att de obefordrade prästerna icke vore valbara till ombud vid kyrkomötet.

De sakkunniga ha i det föregående föreslagit en viss ökning av antalet lekmannaombud i kyrkomötet. Detta nödvändiggör icke i och för sig en ökning jämväl av antalet prästerliga ombud. De skäl, som i övrigt anförts för en sådan ökning, synas emellertid värda att beaktas. Det måste nämligen vara ett intresse för kyrkan i dess helhet, att även prästerskapet blir så mångsidigt som möjligt representerat i kyrkomötet. Då det måste anses vara uteslutet att med bibehållande av den fria valrätten genom särskilda bestämmelser motverka den påtalade ensidigheten i den prästerliga avdelningens sammansättning, återstår endast utvägen att genom en ökning av antalet ombud be-

reda möjlighet till inval i kyrkomötet av präster, tillhörande kategorier som med nuvarande ordning icke bli i önskvärd utsträckning där företrädda. Det finns så mycket större anledning för de sakkunniga att ansluta sig till detta önskemål, som i det föregående föreslagits upphävande av gällande bestämmelser om begränsad valbarhet i avsikt att möjliggöra inval av präster, som inneha anställning inom mission, diakoni, ungdomsvård o. s. v., liksom av obefordrade präster i församlingstjänst. Utan en samtidig ökning av antalet mandat skulle denna reform icke få någon nämnvärd praktisk betydelse.

För att dessa synpunkter skulle fullt tillgodoses hade det varit önskvärt, att varje stift fått välja två prästerliga ombud, men här liksom beträffande lekmannaombuden synes av ekonomiska och andra skäl återhållsamhet böra iakttagas. Med hänsyn härtill vilja de sakkunniga föreslå en ökning *med sex ombud* till *19 ombud*. Vid fördelningen mellan stiften av de föreslagna sex nya ombuden bör iakttagas, att intet stift erhåller mera än två ombud. För vart och ett av sex stift skulle sålunda utses två ombud och för vart och ett av de återstående sju stiften ett ombud. Vid bestämmande av vilka stift, som skola erhålla två ombud, kan man utgå antingen från folkmängden i de olika stiften eller ock från antalet präster i stiften. De sakkunniga anse för sin del, att antalet präster bör vara avgörande vid fördelningen av ombuden mellan stiften. Ifrågavarande fördelning torde böra ankomma på Konungen. Förslag till kungörelse i ämnet har uppgjorts av de sakkunniga. Enligt detta förslag skulle vart och ett av Uppsala, Linköpings, Skara, Växjö, Lunds och Göteborgs stift få två ombud.

Sättet för val av de prästerliga ombuden.

Enligt § 4 andra stycket kyrkomötesförordningen skall valet av de prästerliga ombuden för stiften förrättas i den ordning domkapitlet föreskriver.

De sakkunniga ha, för utrönande av hur denna bestämmelse brukar tillämpas av domkapitlen, från dem infordrat uppgifter i detta hänseende. Av dessa uppgifter inhämtas i huvudsak följande.

I Uppsala, Linköpings, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, Lunds, Göteborgs och Karlstads stift förrättas valet av prästerliga ombud kontraktsvis inför vederbörande kontraktsprost. Därvid äga inom Skara, Strängnäs, Växjö, Göteborgs och Karlstads stift valberättigade, som äro förhindrade att inställa sig vid valet, att till vederbörande kontraktsprost insända valsedlar. Röstsammanräkning sker sedermera inför vederbörande domkapitel.

I Härnösands och Luleå stift skola röstberättigade prästmän insända valsedlar direkt till vederbörande domkapitel, där röstsammanräkning sker.

I Visby stift infinna sig prästmännen å domkapitlets expedition, där valet förrättas under ordförandeskap av biskopen. Röstberättigade, som äro förhindrade att inställa sig, äga att insända sina valsedlar till domkapitlet.

I det nyinrättade Stockholms stift har val av prästerligt ombud till kyrkomötet ännu icke förekommit. De tidigare förekommande valen av prästerligt ombud från Stockholms stad brukade äga rum vid sammanträde inför konsistoriet i Storkyrkan.

Departementschefen har i direktiven uttalat, att med avseende å sättet för val av de prästerliga ombuden i huvudsak inga anmärkningar försports mot den gällande ordningen. Den praxis vid valets anordnande, som utbildat sig i stiften, har dock givit anledning till erinringar. Sålunda har såsom en olägenhet framhållits, att möjlighet saknas till för stiftet gemensam överläggning, både när, såsom fallet är i de flesta av stiften, valet förrättas kontraktsvis, och när det sker genom valsedlarnas insändande till domkapitlet. Såsom framgår av den i kap. II lämnade redogörelsen, har prästerskapet självt inom vissa stift sökt avhjälpa denna olägenhet genom inrättande av särskild valnämnd eller genom anordnande av överläggningar i samband med prästmöte eller dylik sammankomst. Enahanda syfte hade den i detta sammanhang omnämnda motionen vid 1934 års kyrkomöte om anhållan till Kungl. Maj:t att för domkapitlen framhålla önskvärdheten av valens anordnande i samband med allmänt prästmöte, stiftsmöte eller annan sammankomst, vid vilken stiftsprästerskapet vore allmänt tillstädes. Olikheterna mellan stiften och särskilt de av de långa avstånden vållade svårigheterna i de norrländska stiften ha dock synts så stora, att förslag om gemensam valförrättning inom stiftet hittills blivit utan framgång.

De sakkunniga anse för sin del, att det vore värdefullt, om valet i fortsättningen kunde ske genom för stiftet gemensam valförrättning. En sådan anordning skulle nämligen, såsom förut i olika sammanhang berörts, medföra stora fördelar. Den är emellertid å andra sidan förenad med betydande svårigheter. En anknytning av valet till allmänt prästmöte erbjuder i och för sig en tilltalande utväg. Till förmån härför kan åberopas, att val av prästerlig ledamot i domkapitlet förrättas vid prästmöte. Men förslaget skulle kräva, att bestämda mandatperioder infördes. Dessa skulle därtill icke sammanfalla med perioderna mellan kyrkomötena. Ytterligare tillkommer, att prästmötena hållas på olika tider i olika stift. Vad som anförts om prästmötena gäller i än högre grad om stiftsmötena, där sådana finnas. Att utan anknytning till prästmöte eller dylikt föreskriva valsammankomst på centralt belägen plats inom stiftet har ävenledes sina svårigheter. I detta fall torde sålunda något större valdeltagande ej kunna påräknas, därest icke resekostnadsersättning tillerkännes prästerna. De sakkunniga ha emellertid icke ansett sig böra för detta speciella fall föreslå införande av reseersättning; denna fråga torde böra tagas upp i samband med en blivande revision av det prästerliga avlöningssystemet.

I anslutning till vad nu anförts vilja de sakkunniga — under framhållande att de faktorer, som böra bestämma det lämpliga valsättet vid val av prästerligt ombud, äro olika för skilda stift — föreslå, att den nuvarande bestämmelsen i § 4 andra stycket kyrkomötesförordningen i huvudsak bibehålles i oförändrat skick. Då alla präster inom ett valdistrikt (kontrakt eller stift) emellertid icke samtidigt kunna vara borta från sina hemorter, må här framhållas önskvärdheten av att prästerna — såsom redan för närvarande är fallet inom ett flertal stift — erhålla rätt att insända sina röstsedlar med posten.

Sammanfattning.

Innebörden av de sakkunnigas förslag rörande den prästerliga avdelningen kan i korthet sammanfattas på följande sätt. Beträffande de självskrivna ombuden och de teologiska fakulteternas ombud föreslås icke någon förändring av gällande ordning. De sakkunnigas förslag berör uteslutande de av prästerna valda ombuden, och i sådant avseende föreslås, dels att valbarheten till ombud utsträckes på så sätt, att var och en till prästämbetets utövning behörig prästman skall vara valbar, dels ock att antalet ombud ökas till 19. Den prästerliga avdelningen, vari jämväl ingå 13 självskrivna ombud och 4 ombud för de teologiska fakulteterna, kommer således att bestå av 36 ombud. De 19 valda ombuden skola utses sålunda, att varje stift skall äga att utse ett ombud samt ettvart av de sex stift, Konungen bestämmer, ytterligare ett ombud.

C. Kyrkomötets arbetssätt.

I *direktiven för de sakkunniga* har chefen för ecklesiastikdepartementet ifrågasatt, om icke en reform av kyrkomötets sammansättning och av valmetoden komme att låta bristfälligheterna i den nu gällande kyrkomötesförordningen framträda starkare än förut, samt för att närmare klargöra, vad som härmed åsyftats, anfört följande.

Kyrkomötet sammanträdde såsom nämnts minst vart femte år, och dess sammanträdestid vore begränsad till trettio dagar. Erfarenheterna hade visat, att det med kyrkomötets nuvarande arbetsformer vore svårt att på så kort tid medhinna en tillräckligt grundlig behandling av i synnerhet de motionsvis väckta frågorna. Dessa brister i den förberedande handläggningen syntes vara en av orsakerna till att Kungl. Maj:t i åtskilliga fall icke ansett sig kunna föranstalta en mera ingående utredning — exempelvis genom tillsättande av sakkunniga — av frågor, som av kyrkomötet hänskjutits till Kungl. Maj:t. Följden härav hade blivit, att kyrko-

mötets möjligheter till initiativ de facto beskurits, och detta även på sådana områden, där kyrkomötesförordningen tillagt mötet en central funktion. Dessa omständigheter hade icke undgått att menligt inverka på intresset för kyrkomötet och dess arbete. För att möjliggöra gynnsammare arbetsbetingelser hade föreslagits, dels att tiden för kyrkomötets sammanträden skulle utsträckas utöver de trettio dagarna, dels att kyrkomöte borde sammankallas oftare än vad författningen förutsatte. I själva verket hade kyrkomötet de två sista decennierna stundom varit samlat vartannat år på grund av de viktiga frågor, som stått på dagordningen. Men den organisatoriska svårigheten hos kyrkomötet hade därmed endast delvis blivit hävd. Även andra uppslag hade emellertid framkommit, syftande till att finna utvägar ur de angivna svårigheterna. Sålunda hade tanken väckts på att uppnå större kontinuitet i kyrkomötets arbete genom att medgiva kyrkomötet rätt att tillsätta ett särskilt beredningsorgan, en kyrkomötets delegation, som skulle arbeta under mellantiden mellan kyrkomötena. Till en dylik delegation skulle kyrkomötet för vidare utredning kunna överlämna vissa frågor, som blivit väckta vid ett kyrkomöte men icke hunnit därvid tillräckligt grundligt behandlas. Det kunde även tänkas, att ett dylikt organ skulle få till uppgift att ägna förberedande behandling åt motioner, avsedda att väckas vid ett kommande kyrkomöte. Utan att taga ställning till frågan om möjligheten att realisera sist antydda uppslag, syntes likväl frågan om en sådan delegation vara av den vikt, att den borde noggrant prövas av de sakkunniga. Ett ofta påtalat förhållande vore, att kyrkomötet icke ägde träda i direkt kontakt med de av mötet helt eller till övervägande del tillsatta centrala kyrkliga styrelserna, nämligen Svenska kyrkans missionsstyrelse, Svenska kyrkans diakonistyrelse och Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse. De sakkunniga borde ha sin uppmärksamhet fäst även på detta spörsmål. Jämväl i övrigt borde de vara oförhindrade att underkasta kyrkomötets arbetssätt en översyn och föreslå åtgärder, som kunde vara ägnade att effektivisera detta.

De sakkunniga vilja i det följande behandla de i direktiven berörda spörsmålen och i sammanhang därmed även undersöka vissa andra frågor rörande kyrkomötets arbetssätt.

1. Tidsintervallen mellan kyrkomötena.

Mot den nuvarande bestämmelsen i § 1 kyrkomötesförordningen, enligt vilken kyrkomötet sammanträder vart femte år, med rätt för Konungen att mötet oftare sammankalla, har under årens lopp riktats åtskillig kritik. En närmare redogörelse för innehållet i denna kritik har lämnats i kap II. Huvudanmärkningen har varit, att den såsom regel stadgade tidsintervallen av fem år vore alltför lång. Man har därvid hänvisat till den ökade takten i utvecklingen på det kyrkliga området och kyrkomötets behov av större möjligheter att utöva sin initiativrätt i inre kyrkliga frågor. Jämförelser ha anställts med riksdagen och dess årliga sessioner. Kontinuiteten i kyrkomötets arbete har förklarats bli lidande genom de långa intervallerna, och slutligen har gjorts gällande, att dessa förorsakade en anhopning av ärenden, som alltför starkt belastade mötets arbetsprogram.

De sakkunniga ha icke blivit övertygade av de skäl, som anförts för att kyrkomötet lagenligt skulle sammanträda oftare än vart femte år. Däremot bör givetvis samma möjlighet som hittills stå öppen för Konungen att, när omständigheterna därtill föranleda, sammankalla mötet med kortare tidsintervaller. Det må erinras, att kyrkomötet under de senaste tjuguett åren (1925—1945) varit samlat ej mindre än åtta gånger. Det sätt, varpå den nuvarande bestämmelsen om kyrkomötets sammankallande blivit tillämpad, kan därför icke sägas ha hämmat den kyrkliga utvecklingen eller obehörigen beskurit kyrkomötets rätt att taga initiativ i kyrkliga frågor. Den av förespråkarna för tätare kyrkomöten gjorda jämförelsen med riksdagens årliga sammanträden måste anses ohållbar. Anmärkningen, att vid femårsintervaller mellan kyrkomötena kontinuiteten i kyrkomötets arbete skulle äventyras genom alltför stor omsättning bland de valda ledamöterna, saknar visserligen icke helt fog, men dess betydelse bör icke överskattas. Det enda enligt de sakkunnigas mening bärande skäl, som anförts för regelbundna tätare kyrkomöten, är den omständigheten, att vid längre tidsintervaller mellan kyrkomötena risk förefinnes för en sådan anhopning av ärenden, att dessas vederbörliga behandling under mötets korta sessionstid försvåras eller omöjliggöres. Det måste erkännas, att en sådan olägenhet kan uppstå, men den torde åtminstone i viss mån kunna motverkas på andra vägar, varom i det följande kommer att framläggas förslag.

Såsom av redogörelsen i kap. II framgår, har vid ett tillfälle (år 1932) i en motion vid kyrkomötet ifrågasatts införande av en åtskillnad mellan lagtima och urtima kyrkomöten; enligt motionen skulle lagtima möte hållas vart tredje år och urtima möte, utan intrång på denna ordning, kunna inkallas för handläggning blott av vissa brådskande ärenden, som av Kungl. Maj:t förelades mötet. En parallell till en sådan anordning finns i Finland, där »extra ordinarie» kyrkomöte kan sammankallas »vid behov att skyndsamt erhålla utlåtande i sådant ärende, varom kyrkomötet lagenligt skall avgiva utlåtande». Tanken på införande i vårt land av urtima kyrkomöten har i nyss berörda motion förknippats med förslag om treårsintervaller mellan de lagtima mötena. De sakkunniga anse ock, att en lagstiftning om urtima kyrkomöten icke bör övervägas under annan förutsättning än att den lagstadgade tidsintervallen mellan kyrkomötena förkortas. En anordning, som innebure ett bibehållande av femårsintervaller men läte därinom fallande kyrkomöten få karaktär av urtima med begränsat arbetsprogram, skulle icke medföra några fördelar utan tvärtom beskära kyrkomötets möjligheter att taga initiativ och göra positiva insatser på sitt arbetsområde. Det må här erinras, att vid två tillfällen i praktiken gjorts försök att anordna kyrkomöten med en viss karaktär av »urtima». Så skedde åren 1918 och 1932. Vid dessa års möten, vilka sammankallats för handläggning av vissa särskilt brådskande ärenden, riktades nämligen hänvändelser till kyrkomötesledamöterna att frivilligt avstå från sin rätt att väcka

förslag i andra frågor. Dessa hänvändelser orsakade åtskillig misstämning och ledde endast delvis till åsyftat resultat. Det kan fastslås, att erfarenheterna från åren 1918 och 1932 icke tala till förmån för införande av en bestämmelse om urtima kyrkomöten.

På nu anförda skäl och då anledning saknas att antaga, att § 1 kyrkomötesförordningen i framtiden kommer att tillämpas på ett för den kyrkliga utvecklingen och det kyrkliga livet mindre gynnsamt sätt än hittills, ha de sakkunniga i sitt förslag upptagit nämnda paragraf i oförändrat skick.

2. Sammanträdestidens längd.

Kyrkomötets »ordinarie» sammanträdestid är 30 dagar. Enligt § 12 kyrkomötesförordningen äger nämligen Konungen, därest ej kyrkomötets förhandlingar äro avslutade inom en månad, »ändock efter den tid att mötet upplösa», och jämlikt kungörelsen den 30 augusti 1941 (nr 714) angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte utgår dagtraktamente till sådan ledamot endast för högst trettio dagar. Denna »ordinarie» sammanträdestid har dock oftast överskridits, och Konungen har hittills icke vid något tillfälle begagnat sin upplösningsrätt. Den enda konsekvensen av tidens överskridande har alltså varit, att dagtraktamente under de överskjutande dagarna icke utgått till mötets ledamöter.

Sammanträdestiden för de hittills hållna kyrkomötena framgår av följande tabell.

Kyrkomöte år	Sammanträdestid, antal dagar	Kyrkomöte år	Sammanträdestid, antal dagar
1868	35	1915	38
1873	36	1918	14
1878	36	1920	43
1883	37	1925	36
1888	36	1926	33
1893	40	1929	29
1898	35	1932	20
1903	36	1934	32
1908	39	1936	33
1909	29	1938	32
1910	26	1941	33

Denna tabell visar, att endast fem kyrkomöten, nämligen de som höllos åren 1909, 1910, 1918, 1929 och 1932, kunnat avslutas inom kortare tid än 30 dagar. Härvid är att märka, att, såsom förut berörts, 1918 och 1932 års möten i realiteten hade en viss karaktär av »urtima» samt att även 1909 och 1910 års möten, såsom följande omedelbart efter 1908 års möte, intogo en undan-

tagsställning. Det kan därför sägas, att endast 1929 års möte utgjort ett verkligt undantag från regeln, att en sammanträdestid av 30 dagar visat sig vara för kort. Under de regelmässiga femårsintervallernas period, åren 1868—1908, överskreds den »ordinarie» sammanträdestiden i intet fall med mindre än 5 dagar; under de senaste årtiondena, då intervallerna varit kortare, har överskridandet som regel kunnat begränsas till 2 à 3 dagar. Dessa siffror säga emellertid icke allt. Erfarenheten har visat, att kyrkomötets arbete för att kunna medhinnas inom de angivna tidsfristerna måst bedrivas under en stark forcering, som icke kunnat undgå att menligt inverka på arbetets resultat. Det torde vara en allmän uppfattning bland dem, som deltagit i kyrkomötets arbete, att en något längre sammanträdestid varit behövlig.

Om en sammanträdestid av 30 dagar redan under hittillsvarande förhållanden visat sig vara för knapp, måste så än mera bli fallet, därest i enlighet med de sakkunnigas förslag en utökning av kyrkomötets ledamotsantal kommer till stånd. Ett ökat antal ledamöter kommer otvivelaktigt att medföra — vilket ju även åsyftas — en större livaktighet, som kan väntas taga sig uttryck i ett stegrat antal motioner och mera omfattande debatter. Det måste anses uteslutet, att ett sålunda utvidgat kyrkomöte skall kunna ägna tillbörlig omsorg åt varje ärendes behandling utan att tiden för mötets samvaro förlänges.

Av nu angivna skäl finna de sakkunniga angeläget, att en utsträckning av den tid, som finns föreskriven i § 12 kyrkomötesförordningen, kommer till stånd.

Hittills gjorda erfarenheter tala närmast för att kyrkomötet med den ändrade sammansättning, som de sakkunniga föreslagit, skulle i normala fall behöva en sammanträdestid av omkring 40 dagar. Då det emellertid ur andra synpunkter är önskvärt att icke alltför mycket förlänga sammanträdestiden, ha de sakkunniga stannat vid att föreslå *35 dagar* såsom den tid, före vars utgång mötet icke må kunna av Konungen upplösas och under vilken dagtraktamente må kunna utgå till ledamöterna. Avgörande härvidlag har varit icke blott en önskan att hålla möteskostnaderna inom en rimlig ram utan även hänsyn till svårigheten för många ledamöter att alltför lång tid vara frånvarande från sina hemorter.

De föreslagna 35 dagarna böra utgöra en maximitid, varunder traktamente må kunna utgå. I praktiken torde det framdeles som hittills komma att inträffa, att kyrkomötet emellanåt behöver vara samlat under längre tid, någon gång under kortare. Det senare kan tänkas ske särskilt, då möten hållas oftare än vart femte år. Vid femårsintervaller mellan mötena torde, såsom i annat sammanhang berörts, vara att förvänta en sådan arbetsbelastning, att de 35 dagarna behöva fullt utnyttjas och kanske komma att visa sig otillräckliga. De sakkunniga komma emellertid i det följande att framlägga ett förslag av innebörd, att med det slutliga ställningstagandet till frågor, som vid möte väckts i form av motion men icke vid mötet hunnit tillräckligt utredas, skall

kunna, om så anses önskligt, anstå till ett kommande möte. Det är icke minst med hänsyn härtill de sakkunniga ansett det möjligt att begränsa sig till att föreslå en utökning av kyrkomötets »ordinarie» sammanträdestid med endast 5 dagar utöver de nuvarande 30.

3. Kyrkomötets utskott.

Enligt § 12 i kyrkomötets arbetsordning skola alla allmänna mål liksom de enskilda, med avseende på vilket mötet finner sådant nödigt, av utskott beredas, innan de till slutligt avgörande företagas.

Mötets ständiga utskott äro enligt § 13 i arbetsordningen ett *kyrkolagsutskott*, bestående av 10 ledamöter, för behandling av kyrkolagsfrågor samt frågor om ändring i prästerskapets privilegier, ett *expeditionsutskott*, bestående av 6 ledamöter, för att uppsätta förslag till de skrivelser, som till följd av mötets beslut skola från detsamma avlåtas, samt ett *ekonomiutskott*, likaledes bestående av 6 ledamöter, för beredande av frågor om erforderliga arvoden till mötets kansli och vaktbetjäning samt om mötets övriga ekonomiska angelägenheter.

Förekomma mål, som omförmälas i § 10 mom. 2 kyrkomötesförordningen — d. v. s. frågor om antagande av ny bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes — tillsättes för sådana mål ett *beredningsutskott*, bestående av ärkebiskopen eller mötets vice ordförande såsom självskriven ordförande samt 10 valda ledamöter.

Beträffande frågor, som tillhöra kyrkolagsutskottets och beredningsutskottets behandling, finns stadgat, att det är mötet obetaget att för beredande av viss eller vissa sådana frågor tillsätta *särskilt utskott*.

För beredning av ärenden, som ej tillhöra ständigt utskotts eller beredningsutskottets behandling, må mötet tillsätta *tillfälliga utskott* till det antal, som av omständigheterna påkallas.

Slutligen förekommer en för kyrkomötet säregen anordning, nämligen »*särskild prästerlig beredning*», avseende frågor om antagande av de s. k. kyrkliga böckerna. Härom stadgas i § 10 kyrkomötesförordningen: »Är fråga om antagande av ny bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes, bör, där de av mötets medlemmar, som till prästeståndet höra, sådant akta nödigt, innan frågan av mötet till slutlig behandling företages, betänkande däröver avgivas av dessa medlemmar samfällt eller genom personer, som de inom sig därtill utse». Denna bestämmelse kompletteras av föreskriften i § 13 mom. 2 kyrkomötets arbetsordning, som innebär, att envar kyrkomötesledamot må, vare sig före eller efter utskottsbehandlingen av en fråga av angiven beskaffenhet, äska särskild prästerlig beredning av frågan, men att det an-

kommer på beslut av de prästerliga kyrkomötesledamöterna, huruvida sådan beredning skall komma till stånd.

I avseende å *utskottens sammansättning och valen till utskott* är i § 14 av kyrkomötets arbetsordning föreskrivet, att bland valda ledamöter präster och lekmän skola ingå till lika antal samt att val förrättas av mötet vid allmänt sammanträde, därvid valet av prästerliga ledamöter först verkställes. Mötets samtliga ledamöter äga alltså deltaga såväl i valet av de prästerliga utskottsledamöterna som i valet av lekmannaledamöterna i utskotten.

Angående kyrkomötets utskottsorganisation kan sägas, att densamma i stort sett fungerat tillfredsställande. En väsentligt bidragande orsak härtill har varit den möjlighet som finns att för vissa frågor tillsätta särskilda utskott, en möjlighet som flitigt tagits i bruk; alltsedan år 1920 ha särskilda utskott förekommit vid alla kyrkomöten utom ett.

Kyrkolagsutskottet är regelmässigt kyrkomötets mest arbetstyngda utskott, och vanligen har det varit för att lätta dettas arbetsbörda, som särskilt utskott tillsatts för behandling av vissa ärenden. En uppdelning av utskottet i två ordinarie utskott — motsvarande riksdagens båda lagutskott — skulle kunna ifrågasättas, men då en sådan icke kan beräknas alltid vara av behovet påkallad, synes den hittills tillämpade anordningen att i förekommande fall tillsätta särskilt utskott för viss eller vissa kyrkolagsfrågor innebära en smidigare lösning av problemet.

Beträffande *expeditionsutskottet* ha de sakkunniga övervägt, huruvida ej detsamma skulle kunna undvaras och från kyrkomötet utgående skrivelser uppsättas och expedieras av de utskott, som berett respektiva ärenden. En sådan anordning tillämpas inom riksdagen i ärenden, som handlagts av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott. Med hänsyn till den korta tid kyrkomötet är samlat och den arbetsbelastning, som till följd därav åvilar utskotten, synes det emellertid befogat, att utskotten liksom hittills befrias från rena expeditionsgöromål. Enligt praxis har för övrigt expeditionsutskottet ytterligare en uppgift, utöver uppsättandet av förslag till kyrkomötets skrivelser. Varje kyrkomöte plägar nämligen genom särskilt beslut bemyndiga utskottet att fatta beslut och lämna vederbörande tryckeriexpeditions föreståndare föreskrifter rörande tryckning av mötets handlingar. De sakkunniga anse, att en generell föreskrift härom lämpligen bör införas i mötets arbetsordning.

Ett *ekonomiutskott* är fortfarande behövligt för beredande av kyrkomötets ekonomiska angelägenheter.

Beredningsutskottet tillkom genom en år 1925 beslutad ändring i kyrkomötets arbetsordning. Dessförinnan fungerade mötets prästerliga avdelning såsom enda beredande organ beträffande frågor om de kyrkliga böckerna. Refor-

men har visat sig lycklig, och den fakultativa möjligheten att förordna om »särskild prästerlig beredning» utöver utskottsbehandlingen har endast i undantagsfall anlitats.

Beredningsutskottet tillhör ej kyrkomötets ständiga utskott; det skall tillsättas endast, när ärenden om de kyrkliga böckerna förekomma. Erfarenheten har emellertid visat, att sådana ärenden förekommit vid varje kyrkomöte, och då detsamma torde bli förhållandet i framtiden, föreslå de sakkunniga, att beredningsutskottet förvandlas till ett ständigt utskott, som tillsättes samtidigt med övriga sådana. I och för sig saknar det visserligen betydelse, huruvida utskottet betecknas såsom ständigt eller icke, men det är en rent praktisk omständighet, som bestämt de sakkunnigas ställningstagande i denna punkt. Med nu gällande ordning kan det nämligen hända, att förutsättningen för tillsättande av ett beredningsutskott inträffar först efter det valen till de ständiga utskotten ägt rum. Vid dessa val har således hänsyn icke kunnat tagas till beredningsutskottets behov av sakkunniga ledamöter. Det är givet, att en lämplig fördelning av kyrkomötets ledamöter på olika utskott i hög grad främjas, därest alla utskott, såvitt möjligt, tillsättas samtidigt. Då en sådan samtidig tillsättning, i vad angår beredningsutskottet, icke med säkerhet kan påräknas, med mindre än att detta förvandlas till ett ständigt utskott, har det synts befogat att framlägga förslag om en dylik reform.

Vad till sist beträffar beredningsutskottets namn har det ej undgått de sakkunniga, att detsamma är något missvisande och oegentligt: *alla* mötets utskott ha till uppgift att vara *beredning*sutskott. I den motion (nr 77) vid 1925 års kyrkomöte, vari förslag om inrättande av ett utskott för beredning av ärenden angående de kyrkliga böckerna först framlades, användes benämningen: de kyrkliga böckernas utskott. I avsaknad av ett kort namn, analogt med t. ex. kyrkolagsutskottet, erhöll det ifrågavarande utskottet under ärendets fortsatta handläggning namnet beredningsutskottet, och därvid har det sedermera fått förbliva. De sakkunniga, som gärna velat finna någon mera träffande benämning, se sig icke i stånd att giva anvisning på en sådan; namnet liturgiutskottet har övervägts men, såsom icke varande adekvat, förkastats. Då det nuvarande namnet redan vunnit en viss hävd, må det kunna bibehållas, intill dess förslag å ett bättre eventuellt framkommer.

Vidkommande de *särskilda utskotten* och de *tillfälliga utskotten* erfordras ingen ändring i sak av nu gällande bestämmelser. Av vad i det föregående anförts framgår, att de särskilda utskotten visat sig fylla ett stort behov, då det gällt att avlasta särskilt kyrkolagsutskottets arbetsbörda. Tillfälliga utskott pläga tillsättas vid varje kyrkomöte, på senare tid regelmässigt till ett antal av två. Dessa två utskott ha således i praktiken en permanent karaktär och skulle ur denna synpunkt kunna förvandlas till ständiga. Men de ärenden, som hänvisas till dessa utskott, äro av den mångskiftande beskaffenhet, att det

svårligen skulle låta sig göra att på ett tillfredsställande sätt avgränsa utskottens kompetensområden och bestämma vartderas uppgifter. Mest ändamålsenligt synes därför vara att bibehålla den nuvarande ordningen, varigenom remissförfarandet beträffande väckta motioner smidigt kan anpassas efter förhandenvarande omständigheter. Det må framhållas, att, oavsett hur många ständiga utskott inrättas, en bestämmelse, som möjliggör att därjämte tillsätta tillfälliga utskott, lär vara behövlig för oförutsedda fall.

Såsom på tal om beredningsutskottet redan berörts, har efter denna utskottsforms inrättande »*särskild prästerlig beredning*» av frågor om de kyrkliga böckerna endast i undantagsfall påkallats. Det kunde därför övervägas att helt upphäva stadgandet om den särskilda befattning, som de prästerliga ledamöterna ha att taga med hithörande ärenden. Ur principiell synpunkt saknar det emellertid icke sin betydelse, att en erinran om dessa ärendens särskilda art och vikt alltjämt kommer att kvarstå i kyrkomötesförordningen. Och även om stadgandet under senare tid sällan tillämpats, kunna dock fall tänkas, då det kan finnas lämpligt att före det slutliga avgörandet i kyrkomötet bereda de prästerliga ledamöterna tillfälle att avgiva ett samfällt utlåtande rörande någon viss sida av ett föreliggande ärende.

Frågan om *utskottens sammansättning* har varit föremål för särskilt övervägande. För närvarande bestå, såsom förut angivits, kyrkolagsutskottet av 10 ledamöter samt vartdera av expeditions- och ekonomiutskotten av 6 ledamöter. Beredningsutskottet har, utom den självskrivne ordföranden, 10 valda ledamöter. För särskilda och tillfälliga utskott bestämmer kyrkomötet ledamotsantalet i varje särskilt fall i samband med beslut om vederbörande utskotts tillsättande. I alla utskott skola bland valda ledamöter präster och lekmän ingå till lika antal. För varje utskott skall ock väljas ett lika antal suppleanter att efter erhållet röstetal i utskottet inträda, när ordinarie ledamot är hindrad.

Därest kyrkomötets ledamotsantal utökas, bör jämväl *antalet ledamöter i utskotten* höjas. En sådan höjning måste anses önskvärd framför allt av den anledningen, att utskotten böra kunna göras så representativa som möjligt för de olika meningar och åsiktsriktningar, som må vara tillfinnandes inom mötet. För en ökning av utskottens ledamotsantal talar även önskemålet, att så många av mötets ledamöter som möjligt må kunna placeras i utskott. Beträffande frågan, huru stora de olika utskotten lämpligen böra göras, har befunnits att denna fråga sammanhänger ej blott med frågan om kyrkomötets hela ledamotsantal utan även med spörsmålet om *proportionen mellan präster och lekmän* såväl i mötet som i utskotten.

De sakkunniga ha redan i det föregående vid behandlingen av frågan om antalet lekmannaombud i kyrkomötet uttalat, att förhållandet mellan antalet lekmän och antalet präster i mötet i dess helhet syntes fortfarande böra vara

avgörande för proportionen mellan dem i utskotten, samt framhållit, att den närmare fixeringen av det föreslagna antalet lekmän och präster i mötet till respektive 48 och 36 skett med hänsynstagande till den lämpliga sammansättningen av mötets utskott; proportionen 48 till 36, d. v. s. 4 till 3, kunde nämligen med fördel läggas till grund för bestämmande av utskottens storlek. De sakkunniga ha härvid utgått från, att i kyrkomötet alltjämt skulle finnas utskott av två storleksordningar, motsvarande de nuvarande 10-manna- och 6-mannautskotten, samt tänkt sig, att dessa skulle utökas till att omfatta, de förra 14 ledamöter och de senare 7 ledamöter. Endast i utskott, vars ledamotsantal är delbart med 7, d. v. s. utgör 7 eller 14 — större utskott äro i detta sammanhang ej att räkna med — kan man insätta präster och lekmän i en proportion, 4 till 3, som närmast motsvarar de båda avdelningarnas inbördes storlek efter den förstärkning av vardera avdelningen, som de sakkunniga på andra grunder funnit önskvärd och lämplig.

Nu skulle visserligen kunna invändas, att det icke i och för sig vore nödvändigt att i utskotten insätta lekmän och präster i samma proportion som i mötet i dess helhet. De sakkunniga ha haft denna fråga under övervägande. Det är givet, att något avgörande hinder icke skulle förefinnas för att antingen låta utskotten såsom hittills bestå av hälften präster och hälften lekmän eller ock helt enkelt icke föreskriva någon viss proportion utan lämna kyrkomötet frihet att i varje utskott invälja de ledamöter, som ansåges vara de lämpligaste, utan avseende å vars och ens egenskap av präst eller lekman. Ehuru den sist angivna lösningen i förstone kan synas ganska tilltalande, ha de sakkunniga dock funnit sig icke kunna förorda densamma, enär den skulle innebära ett alltför radikalt brott mot en av de fundamentala principer, varpå kyrkomötets inre arbete hittills vilat; i varje fall teoretiskt skulle det ju kunna inträffa, att ett utskott komme att bestå antingen enbart av präster eller enbart av lekmän. Det torde därför vara nödvändigt att bibehålla en bestämmelse om en viss proportion mellan antalet präster och lekmän i utskotten, och när så skall ske, anse de sakkunniga det ligga närmast till hands samt vara en naturlig konsekvens av den ändrade sammansättningen av kyrkomötet i dess helhet, att utskotten sammansättas efter enahanda grund som mötet.

I anslutning till vad sålunda anförts förorda de sakkunniga en bestämmelse, att i alla utskott skola bland valda ledamöter ingå såväl präster som lekmän samt att de förras antal skall förhålla sig till de senares som 3 till 4. Beträffande de ständiga utskotten föreslås i enlighet härmed, att antalet valda ledamöter i de större utskotten, kyrkolags- och beredningsutskotten, ökas från 10 till 14 samt i de mindre utskotten, expeditions- och ekonomiutskotten, från 6 till 7; i beredningsutskottet skall därjämte, liksom för närvarande, kyrkomötets ordförande ingå såsom självskriven ordförande. Av de 14 valda ledamöterna i de

större utskotten komma 6 att vara präster och 8 lekmän; motsvarande siffror i sjumannautskotten bli 3 och 4. Vid tillsättningen av särskilda och tillfälliga utskott ankommer det på mötet att tillse, att enahanda proportion mellan präster och lekmän upprätthålles.

Det har redan nämnts som ett önskemål, att utskotten böra kunna göras så representativa som möjligt för de olika meningar och åsiktsriktningar, som må vara tillfinnandes inom mötet. För främjande av detta önskemål bör möjlighet beredas att vid utskottens tillsättande använda *proportionellt valsätt*. Däremot har det icke ansetts nödigt att göra sådant valsätt obligatoriskt, utan detsamma bör, liksom vid val inom landsting samt å kyrkostämma och liknande kommunala representationer, anlitas endast under förutsättning att sådant begäres av ett på visst sätt bestämt antal väljande. Häremot skulle kunna invändas, att val till riksdagens utskott alltid äro proportionella. Förhållandena äro dock icke analoga. Någon motsvarighet till den uppdelning av ledamöterna på olika partier, som förekommer inom riksdagen, torde som regel icke komma att finnas inom kyrkomötet, och det är ej att förvänta, att ett behov av proportionellt val annat än undantagsvis skall göra sig gällande. Men givetvis kan det inträffa, att en minoritetsgrupp finner sina intressen i fråga om representation i utskott icke bli av majoriteten behörigen tillgodosedda vid den frivilliga uppgörelse om utskottsplatsernas fördelning, som enligt praxis föregår utskottsvalen, och det bör då stå en sådan minoritetsgrupp fritt att påkalla proportionellt val, under förutsättning att gruppen är av den storlek, att den efter sådan valmetod kan besätta minst en plats.

Då val skall vara proportionellt, torde samma förfarande böra tillämpas, som finns föreskrivet i stadgan om val till riksdagens utskott.

De bestämmelser, som för närvarande finnas angående kyrkomötets utskott, ha alla — frånsett den en särställning intagande föreskriften om särskild prästerlig beredning av frågor angående de kyrkliga böckerna — sin plats i mötets arbetsordning. De konstitutiva reglerna angående utskottsorganisationen äro emellertid enligt de sakkunnigas mening av den betydelse, att det icke bör vara överlämnat åt kyrkomötet ensamt att därom fatta beslut. I förslaget till kyrkomötesförordning ha därför intagits vissa bestämmelser angående utskotten, deras uppgifter och sammansättning, samt angående tillämpning i förekommande fall av proportionellt valsätt vid val till utskott. Åtskilliga kompletterande föreskrifter rörande utskotten böra däremot alltjämt ha sin plats i den arbetsordning, kyrkomötet självt antager.

4. Kyrkomötets delegation.

I *direktiven för de sakkunniga* anföres, att erfarenheterna visat, att det med kyrkomötets nuvarande arbetsformer vore svårt att medhinna en tillräckligt grundlig behandling av i synnerhet de motionsvis väckta frågorna. Till förbättrande av förhållandena härutinnan ha direktiven — jämte en minskning av tidsintervallen mellan kyrkomötena och en ökning av kyrkomötets längd — såsom en tänkbar utväg anvisat möjligheten att giva kyrkomötet rätt att tillsätta ett särskilt beredningsorgan, en kyrkomötets delegation, som skulle arbeta under mellantiden mellan kyrkomötena.

De sakkunniga ha funnit detta uppslag vara synnerligen beaktansvärt. Den påtalade och av erfarenheten bestyrkta svårigheten för kyrkomötet att ägna vid mötet väckta motioner vederbörlig behandling grundar sig icke enbart på motionernas antal utan även, och kanske framförallt, på deras beskaffenhet. Det ligger i sakens natur, att många motionsvis framförda förslag äro mycket knapphändigt motiverade. Med den korta tid, som står utskotten till förfogande för ärendenas beredning, är det icke alltid möjligt för utskotten att förebringa den ytterligare utredning, som kan erfordras. Detta kan föranleda, att ett utskott, även om det finner ett väckt förslag i och för sig gott, nödgas på grund av dess outredda skick avstyrka bifall till motionen. Det är uppenbart, att i en motion, som sålunda avslås utan att ärendet blivit tillräckligt grundligt utrett, kunna förefinnas värdefulla uppslag, som gå förlorade. Å andra sidan kan inträffa, att vederbörande utskott i ett dylikt fall, trots den bristande utredningen, tillstyrker kyrkomötet att fatta ett positivt beslut i frågan. Om i enlighet därmed en skrivelse i ämnet avlåtes till Kungl. Maj:t, föreligger naturligen en viss risk, att Kungl. Maj:t finner framställningen icke vara tillräckligt motiverad och därför avslår densamma. Dessa omständigheter kunna minska intresset för kyrkomötets arbete och väcka olust att taga initiativ i kyrkliga frågor. I detta sammanhang må understrykas, att de religionspedagogiska frågorna på ett påfallande sätt trätt i bakgrunden i kyrkomötets arbete.

De angivna olägenheterna skulle kunna i väsentlig mån förebyggas genom tillskapandet av ett sådant utredningsorgan, som i direktiven ifrågasatts, och de sakkunniga förorda därför inrättandet av ett dylikt. Detta nya organ, för vilket föreslås benämningen *kyrkomötets delegation*, bör tillsättas vid varje kyrkomöte och ha till uppgift att till nästföljande kyrkomöte bereda samt avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden, som mötet i anledning av väckta motioner överlämnar till delegationen. Denna skall alltså fungera som ett utredningsorgan beträffande sådana motionsvis väckta frågor, som kyrkomötet finner beaktansvärda men till vilka mötet på grund av bristande utredning anser sig icke omedelbart kunna taga slutlig ställning. Delegationens yttranden och förslag i de till delegationen överlämnade ärendena skola avgivas vid

nästa kyrkomötes början och sedermera remitteras till vederbörande utskott, vilka det tillkommer att i vanlig ordning behandla ärendena och däri avgiva betänkanden till kyrkomötet.

Den föreslagna anordningen innebär i praktiken en form av uppskov med vissa frågors slutliga avgörande från ett kyrkomöte till ett annat. Genom att kyrkomötets utskott på detta sätt kunna befrias från att i mera omfattande eller invecklade ärenden själva företaga tidsödande utredningar vinner man i första hand, att utskotten få mera tid övrig för behandling av Kungl. Maj:ts skrivelser och andra frågor, vilka ej kunna eller böra uppskjutas. Men en kanske än mera betydelsefull vinst av den föreslagna anordningen är att initiativ och uppslag, som befunnits värdefulla men tarva en grundligare utredning än den som kan medhinnas inom ett kyrkomötesutskott, kunna så att säga hållas vid liv till nästa kyrkomöte samt då återkomma i ett mera utrett skick och eventuellt leda till positiva resultat (se specialmotiveringen till 11 §; sid. 139).

De sakkunniga ha övervägt, huruvida delegationens uppgift skulle kunna utvidgas till att gälla jämväl sådana motioner, som vore avsedda att väckas vid kommande kyrkomöte. Föreskrift borde då meddelas därom, att sådana motioner finge före mötet insändas till delegationen, vilken det skulle åligga att upptaga dem till förberedande behandling, innan de överlämnades till mötet. En sådan anordning skulle givetvis kunna vara ägnad att befrämja arbetets fortgång inom kyrkomötesutskotten. De sakkunniga ha emellertid ansett sig icke böra framlägga förslag i angiven riktning. Delegationens uppgift bör enligt de sakkunnigas mening principiellt begränsas till sådana frågor, som kyrkomötet överlämnar till delegationen. Den första handläggningen av väckta motioner bör däremot äga rum inom kyrkomötet självt, vars ställningstagande därvid bör vara helt obundet.

Även ett rent formellt skäl talar mot, att den ifrågasatta delegationen skulle i förväg behandla motioner, avsedda att väckas vid stundande kyrkomöte. Det ankommer nämligen på mötet att avgöra, om en väckt motion faller inom det kompetensområde, som enligt författningarna är kyrkomötet tillmätt. En kyrkomötets delegation skulle icke kunna träffa ett dylikt avgörande, såvida den icke konstituerades såsom ett slags förpuppat kyrkomöte. Enligt de sakkunnigas i det föregående uttalade mening bör delegationen emellertid icke erhålla denna karaktär utan uteslutande vara ett rent utredningsorgan.

Vad angår delegationens *sammansättning*, vilja de sakkunniga framhålla följande. Delegationen bör bestå av ledamöter, tillhörande det kyrkomöte som tillsätter densamma. För att delegationens arbete skall kunna bedrivas på ett effektivt och smidigt sätt ävensom för nedbringande av kostnaderna bör antalet medlemmar i densamma vara tämligen begränsat. I analogi med vad de sakkunniga i det föregående föreslagit beträffande vissa mindre utskott i kyrkomötet torde delegationen böra bestå av sju medlemmar, därav tre präster och

fyra lekmän. Därjämte böra utses sju suppleanter, varav tre präster och fyra lekmän. Delegationen skall inom sig utse ordförande och vice ordförande enligt de bestämmelser, som gälla för sådana val inom kyrkomötets utskott. Därest göromålens omfattning det kräver, bör delegationen äga anställa en sekreterare.

Beträffande delegationens *arbetssätt* föreslå de sakkunniga, att den skall sammanträda, när dess ordförande eller, vid förfall för denne, vice ordföranden finner det vara av behovet påkallat. Med hänsyn till delegationens uppgift torde icke erfordras någon föreskrift om skyldighet för ordföranden att sammankalla delegationen på begäran av dess medlemmar. Vid sammanträdena skall föras protokoll, som justeras av ordföranden.

Med avseende å förfarandet, då delegationen vill inhämta yttranden från statliga ämbetsverk, torde det vara lämpligt, att delegationen i likhet med riksdagsutskotten gör framställning hos Konungen om befallning till vederbörande verk att meddela de äskade yttrandena.

Delegationens ordförande bör för varje år till ecklesiastikdepartementet inkomma med berättelse över verksamheten.

Vad angår *kostnaderna* för delegationen, synas dessa huvudsakligen komma att utgöras av ersättningar åt medlemmarna samt utgifter för expenser och arvode åt sekreteraren. Ersättning åt medlemmarna torde böra utgå enligt samma grunder, som gälla för kommittéledamöter. Kostnaderna för delegationen böra gäldas av allmänna medel, som Konungen på framställning av delegationen ställer till förfogande. Kostnadernas storlek kan givetvis icke på förhand med någon större säkerhet beräknas. För ändamålet föreslås, att ett särskilt anslag å exempelvis 5 000 kronor av förslagsanslags natur uppföres på riksstaten.

De huvudsakliga bestämmelserna om kyrkomötets delegation böra givetvis ha sin plats i kyrkomötesförordningen. Vid sidan härav torde en särskild instruktion för delegationen böra utfärdas. De sakkunniga föreslå, att instruktionen fastställes av Konungen efter förslag av kyrkomötet. Ett förslag till sådan instruktion bifogas detta betänkande.

5. Kyrkomötet och de centrala kyrkliga styrelserna.

I *direktiven för de sakkunniga* har framhållits, att det vore ett ofta påtalat förhållande, att kyrkomötet icke ägde att träda i direkt kontakt med de centrala kyrkliga styrelserna, nämligen missionsstyrelsen, diakonistyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen. De sakkunniga borde därför ha sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål.

De sakkunniga vilja till en början erinra om att samtliga ledamöter i missionsstyrelsen och i diakonistyrelsen tillsättas av kyrkomötet. Vad sjömansvårdsstyrelsen angår, består densamma av ärkebiskopen som självskriven ord-

förande samt sex ledamöter, av vilka fyra utses av kyrkomötet och två av Kungl. Maj:t. Suppleanterna för ledamöterna i de olika styrelserna utses efter enahanda grunder som ledamöterna. Envar av styrelserna har att till kyrkomötet överlämna redogörelse för verksamhetens omfattning under vart och ett av de år, som gått sedan kyrkomötet senast sammanträdde. Redogörelserna granskas inom vederbörligt utskott, som till kyrkomötet inkommer med betänkande i ärendet. Kyrkomötet har sedan att på vanligt sätt taga ställning till frågan om ansvarsfrihet för styrelsen för den tid, granskningen avser.

Vid sin behandling av frågan, huruvida en närmare kontakt bör åvägabringas mellan kyrkomötet och styrelserna, ha de sakkunniga beaktat, att det inflytande på styrelsernas sammansättning, som tillförsäkrats kyrkomötet, ger mötet möjlighet att på ett verksamt sätt öva inflytande jämväl på styrelsernas arbetssätt. Kyrkomötet torde jämväl vara oförhindrat att i samband med granskningen av styrelsernas verksamhetsberättelser framställa de erinringar, som kunna vara påkallade. Ej heller torde det vara kyrkomötet betaget att i detta sammanhang ge uttryck åt vissa allmänna principiella önskemål. Lägger man härtill, att kyrkomötets utskott torde ha möjlighet att genom ledamöter av eller tjänstemän inom en styrelse erhålla alla nödiga upplysningar, synes det icke påkallat att i kyrkomötesförordningen införa ett särskilt stadgande om samverkan mellan kyrkomötet och nämnda styrelser.

6. Ärendenas behandling inom kyrkomötet.

De sakkunniga ha haft under övervägande, huruvida *tiden för avgivande av motioner vid kyrkomötet* skulle kunna förkortas i syfte att påskynda mötets arbete.

Före år 1905 fanns ingen begränsning av motionstiden föreskriven, utan motion i vilken fråga som helst av beskaffenhet att tillhöra kyrkomötet kunde väckas under hela den tid mötet var samlat. De uppenbara olägenheter detta medförde i avseende å ärendenas behandling påtalades i en motion (nr 42) vid 1903 års kyrkomöte, och efter framställning av mötet gjordes genom lag den 17 mars 1905 ett tillägg till § 9 kyrkomötesförordningen av följande lydelse:

> Fråga, vilken, enligt vad ovan är sagt, av någon kyrkomötets ledamot väckes, må för mötet framläggas inom åtta dagar efter den, till vilken mötet blivit av Konungen sammankallat; sedermera må sådan fråga ej kunna av ledamot väckas, utan såvida den av redan inom kyrkomötet fattat beslut eller upptaget ärende eller annan under mötet inträffad händelse omedelbarligen föranledes.

Redan vid 1908 års kyrkomöte ifrågasattes i en motion (nr 68) en ytterligare förkortning av motionstiden, under motivering att en motionstid av åtta dagar vore för lång för ett möte, vars hela arbetstid vore avsedd att omfatta en månad. Kyrkolagsutskottet ställde sig emellertid avvisande mot förslaget,

och motionen avslogs av mötet. Under debatten framhölls, bland annat, att kyrkomötets ledamöter kände ett naturligt behov av att under den första mötesveckan inbördes samråda med avseende å väckandet av motioner samt att denna motionstid vore »icke blott en avlämningstid för motioner utan också en beredelsetid för att kunna förvandla redan uppgjorda förslag till motioner och för att kunna samla krafter bakom motionerna».

Ehuru en inskränkning av motionstiden skulle kunna i någon mån bidraga till att utskottsarbetet hastigare komme i gång och därmed möjligen även till en förkortning av mötestiden, anse de sakkunniga likväl fördelarna härav icke uppväga de olägenheter, som skulle vara förbundna med en beskärning av ledamöternas nuvarande rätt att väcka motioner under de första åtta dagarna av mötets samvaro. Bestämmelsen i § 9 andra stycket kyrkomötesförordningen har därför bibehållits i de sakkunnigas förslag, allenast med den redaktionella ändringen, att den vedertagna termen *motion* införts som officiell beteckning på »fråga, vilken ... av någon kyrkomötets ledamot väckes».

I detta sammanhang må framhållas, att, även om den nuvarande motionstiden bibehålles, det givetvis är ett önskemål, att motionärerna icke i onödan uppskjuta *motionsavlämnandet* till motionstidens sista dagar utan ingiva sina motioner på ett så tidigt stadium som möjligt. Härigenom befordras en skyndsam tryckning av motionerna, vilket i sin tur möjliggör ett tidigare igångsättande av arbetet inom utskotten. En ytterligare tidsvinst skulle kunna göras, om sådana tillämnade motioner, som färdigställts redan före mötets början, omedelbart insändes och uppsattes i korrektur. Att reglera detta genom några föreskrifter torde visserligen icke böra ske, alldenstund kyrkomötet före sitt sammanträdande ej har vare sig sekreterare eller något annat organ, som officiellt äger att taga befattning med tryckning av motioner; men i praktiken torde saken kunna ordnas under hand genom hänvändelse till den person, som kyrkomötets ordförande enligt § 1 av kyrkomötets arbetsordning utser att föra protokollet vid kyrkomötets sammanträden, intill dess val av sekreterare ägt rum. Ett sådant tillvägagångssätt har, enligt vad de sakkunniga inhämtat, redan emellanåt tillämpats.

I § 11 kyrkomötesförordningen regleras *beslutsförfarandet* inom kyrkomötet. Varje ledamot äger i alla frågor en röst. Omröstning skall vara sluten; vid lika röstetal giver den s. k. förseglade sedeln utslaget. I fråga om antagande av de s. k. kyrkliga böckerna erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense.

De sakkunniga föreslå, att *öppen omröstning* införes i kyrkomötet. En sådan omröstningsmetod har tillämpats inom riksdagens kamrar alltsedan år 1925, och de sakkunniga ha funnit naturligt, att vid en revision av kyrkomötets arbetsformer omröstningsförfarandet inom kyrkomötet anordnas enligt samma bestämmelser, som gälla för riksdagen. I enlighet härmed har i 14 § förslaget

till kyrkomötesförordning införts det grundläggande stadgandet, att omröstning sker öppet; regler angående det närmare förfarandet vid omröstning ha intagits i 23 § förslaget till arbetsordning, vilken paragraf utformats i anslutning till § 11 reglementariska föreskrifter för riksdagen sådan denna paragraf lydde före vissa år 1934 vidtagna, för kyrkomötets vidkommande ej tillämpliga ändringar.

Den i § 11 kyrkomötesförordningen förekommande bestämmelsen om kvalificerad majoritet i fråga om antagande av de s. k. kyrkliga böckerna bör enligt de sakkunnigas mening bibehållas, därvid emellertid i avseende å bestämmelsens tillämpningsområde hänsyn bör tagas till avfattningen av 13 § i de sakkunnigas förslag till kyrkomötesförordning (se härom specialmotiveringen till sistnämnda paragraf).

Vad *kyrkomötets arbetssätt i övrigt* angår, sådant det närmare reglerats i mötets arbetsordning och enligt praxis, överensstämmer detsamma i tillämpliga delar i huvudsak med riksdagens. Genom åtskilliga på senare årtionden vidtagna ändringar såväl i riksdagsordningen som i reglementariska föreskrifter för riksdagen och kamrarnas ordningsstadgor ha emellertid beträffande riksdagens arbetsmetoder genomförts vissa reformer, som ännu icke vunnit efterföljd inom kyrkomötet. Bland sålunda införda »nyheter» må nämnas två, vilka visserligen äro av begränsad räckvidd men likväl visat sig äga en obestridlig praktisk betydelse, nämligen *replikrätten* och *instämmanderätten*.

Beträffande *replikrätten* finns i § 52 riksdagsordningen — efter huvudregeln, att envar yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver — föreskrivet: »Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne». De närmare föreskrifterna återfinnas i § 12 mom. 2 av kamrarnas ordningsstadgor. Sagda moment lyder: »Utan hinder av vad i 1 mom. stadgas, må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, kunna efter talmannens beprövande för kort genmäle, innefattande upplysning eller rättelse, i anledning av en efterföljande talares anförande erhålla ordet under högst tre minuter omedelbart efter sådan talare».

Med *instämmanderätten* förstås den rätt, som enligt mom. 3 av nyssnämnda paragraf i kamrarnas ordningsstadgor tillkommer ledamot att, oberoende av ordningen mellan kammarens övriga ledamöter, under överläggningen i ett ämne utan angivande av skäl instämma med närmast föregående talare.

Då dessa bestämmelser angående replikrätt och instämmanderätt visat sig ändamålsenliga, föreslås, att motsvarande föreskrifter intagas i kyrkomötets arbetsordning.

Det ankommer på kyrkomötet självt att bestämma sin arbetsordning. Den översyn, som de sakkunniga enligt de givna direktiven ägnat kyrkomötets arbetssätt, har emellertid föranlett de sakkunniga att utarbeta ett förslag till *ny arbetsordning för kyrkomötet*. Detta förslag ansluter sig i de delar, som ej här ovan särskilt berörts, till mötets nu gällande arbetsordning, dock att, utöver rent redaktionella ändringar, på vissa punkter vidtagits mindre jämkningar för vinnande av närmare överensstämmelse, där så ansetts lämpligt, med motsvarande stadganden för riksdagens kamrar. I den mån särskild motivering härför ansetts behövlig, återfinnes densamma under de sakkunnigas specialmotivering till författningsförslagen.

Specialmotivering.

Här nedan användas följande förkortningar:

R. O. = riksdagsordningen;

K. F. = förordningen den 16 november 1863 angående allmänt kyrkomöte, i dess nuvarande lydelse;

A. O. = arbetsordning för det allmänna kyrkomötet, antagen den 5 september 1868, i dess nuvarande lydelse;

Regl. F. = reglementariska föreskrifter för riksdagen, gillade och antagna den 8 april 1868, i deras nuvarande lydelse;

allm. mot. = de sakkunnigas under kap. III i detta betänkande framlagda allmänna motivering.

Förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte (kyrkomötesförordning).

Rubriken.

De sakkunnigas förslag innebära så genomgripande ändringar i K. F., att densamma lämpligen bör ersättas av en helt ny författning. Beträffande denna kan ifrågasättas, huruvida icke densamma, då den har karaktär av kyrkolag, bör rubriceras såsom *lag*, men de sakkunniga ha för sin del ej funnit anledning att föreslå ändring av den hävdvunna beteckningen *förordning*.

1 §.

Beträffande tidsintervallen mellan kyrkomötena hänvisas till allm. mot. sid. 117 ff.

2 §.

I *första stycket* angives kyrkomötets sammansättning. Stadgandet om de självskrivna ombuden har upptagits oförändrat från K. F. (se allm. mot. sid. 109), och detsamma gäller beträffande de teologiska fakulteternas ombud.

Uttrycket »valda ombud för stiften» avser å ena sidan att skilja dessa ombud från de teologiska fakulteternas ombud, vilka ju även i viss mening äro valda, samt å andra sidan att giva uttryck åt att ombuden väl skola vara valda *för* ett visst stift men icke behöva vara bosatta inom detsamma. Vad sålunda sagts om frånvaron av bostadsband gäller redan för närvarande, ity att K. F. icke innehåller någon föreskrift i sådant hänseende vare sig för lekmannaombuden eller för de prästerliga ombuden. Vad de senare angår har i direktiven ifrågasatts införande av bostadsband, men denna tanke har av de sakkunniga avvisats; se allm. mot. sid. 112.

Beträffande de valda ombuden för stiften angives här endast deras *antal; valbarhetsvillkoren* återfinnas beträffande prästerna i 4 § andra stycket och såvitt angår lekmännen i 5 § 3 mom. Redan i förevarande sammanhang utsäges emellertid, att lekmannaombuden skola vara *lekmän* (jfr nedan).

Angående motiven för det föreslagna antalet ombud, se sid. 90 ff. och 113 f.

Andra stycket. Då enligt de sakkunnigas förslag, i motsats till vad för närvarande gäller, endast *lekman* skall vara valbar till ombud för lekmännen, har det ansetts lämpligt att i detta sammanhang bestämma begreppet »lekman»; se härom allm. mot. sid. 92 f.

Att med »lekman» avses även kvinna har ansetts icke behöva utsägas i författningstexten.

Tredje stycket överensstämmer med sista meningen i § 2 i K. F.

3 §.

Det i § 3 i K. F. förekommande uttrycket »förenämnda ... lärare» har utbytts mot »professorer» såsom en konsekvens av den år 1942 vidtagna ändringen av § 2, varigenom uttrycket »ordinarie eller extra ordinarie professorer» ersattes av »professorer».

4 §.

Rörande innehållet i *första stycket* hänvisas till allm. mot. sid. 113 f.

Andra stycket. Någon uttrycklig föreskrift om att för valbarhet till prästerligt ombud fordras, att vederbörande är behörig till prästämbetets ut-

övning, finns icke. Detta i sakens natur grundade villkor torde, även om det saknar praktisk betydelse, böra inskrivas i förordningen för att i detta hänseende åvägabringa en formell överensstämmelse mellan rösträtts- och valbarhetsvillkoren. Däremot skall beträffande valbarheten icke, såsom i fråga om rösträtten, gälla något bostadsband. Se härom och beträffande valbarheten i övrigt allm. mot. sid. 111 ff.

Tredje stycket motsvarar § 4 första stycket i K. F. De redaktionella ändringar, som vidtagits, avse ingen förändring i sak. Se vidare allm. mot. sid. 109 ff.

Fjärde stycket. Föreskriften om slutna sedlar har hämtats från § 6 i K. F. I övrigt motsvarar stycket § 4 andra stycket i K. F., från vilket det skiljer sig därutinnan, att uttrycket »i händelse av ombudets förfall» utbytts mot »i händelse ombudet avgår eller får förfall». Härom må framhållas följande.

Enligt den nuvarande bestämmelsen inträder suppleanten i kyrkomötet i stället för ombudet i händelse av ombudets *förfall.* Bestämmelsen, vilken väl närmast avser förhinder på grund av sjukdom, bortresa eller annan dylik omständighet, har i praxis ansetts tillämplig jämväl, då valt ombud avlidit eller icke önskat mottaga uppdraget. Någon rätt att formligen avsäga sig uppdraget finns icke stadgad. De sakkunniga ha övervägt, huruvida icke, därest prästerligt ombud före kyrkomötets början avlider eller avsäger sig uppdraget, nytt val av ombud borde anställas. (Med avsägelse får likställas det i 8 § förslaget till kyrkomötesförordning förutsatta fallet, att någon valts till prästerligt ombud i kyrkomöte inom två eller flera valdistrikt; i och med att han anmält, för vilket distrikt han vill anses vald, har ju den eller de övriga ombudsplatser, som tillfallit honom, blivit lediga.) På grund av den korta tid, som i allmänhet står till buds för verkställande av nyval, ha de sakkunniga dock ansett, att sådant icke bör företagas, utan att suppleanten bör inträda i kyrkomötet i stället för ombudet i samtliga fall, då ombudet icke kan eller icke vill fullgöra sitt uppdrag. Härpå syftar det i författningstexten använda uttrycket »i händelse ombudet avgår eller får förfall».

Vad nu anförts bör gälla även beträffande lekmannaombud; jfr 5 § 2 mom. och 8 §.

5 §.

1 mom. Rörande innehållet i detta moment hänvisas till allm. mot. sid. 104 ff.

2 mom. Enligt de sakkunnigas förslag skola suppleanterna för lekmannaombuden, i motsats till suppleanterna för de prästerliga ombuden, icke längre utses som personliga suppleanter. Denna förändring har vidtagits för att underlätta anordnandet av proportionella val. De sakkunniga anse

nämligen, att om proportionellt val skall äga rum, valet bör förrättas i samma ordning, som gäller för val inom kyrkofullmäktige, d. v. s. enligt bestämmelserna i lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. (se 7 § 3 mom. första stycket i förslaget till kyrkomötesförordning), och denna lag inrymmer inga föreskrifter, som möjliggöra utseende av personliga suppleanter.

Angående den ordning, vari suppleant bör inkallas till tjänstgöring i stället för ledamot, se 7 § 4 mom.

Beträffande innebörden av uttrycket »i händelse ombud avgå eller få förfall», se ovan under 4 § fjärde stycket.

3 mom. För att kunna väljas till lekmannaombud eller suppleant för sådant ombud bör självfallet uppställas samma allmänna behörighetsvillkor, som för närvarande gäller, nämligen att vara röstberättigad å kyrkostämma. De sakkunnigas förslag innebär emellertid en inskränkning av valbarheten så till vida, som endast *lekman*, och icke prästman, skall kunna väljas till lekmannaombud eller suppleant för sådant ombud; se härom allm. mot. sid. 92 f. Något bostadsband gäller icke; se ovan under 2 §.

6 §.

1 mom. Beträffande innehållet i detta moment hänvisas till allm. mot. sid. 99 ff.

Det må här understrykas, att sådana skoldistrikt, som jämlikt 1 § församlingsstyrelselagen automatiskt utgöra kyrklig samfällighet, icke tillhöra de samfälligheter, som enligt den i andra stycket av detta moment givna föreskriften skola utgöra enhet vid elektorsval.

Den i § 5 andra stycket i K. F. medgivna rätten för två eller flera församlingar inom samma stift och valdistrikt att förena sig om gemensam elektor har ansetts böra bibehållas, dock med den begränsningen att det sammanlagda invånarantalet i de olika församlingarna ej får överstiga 5 000.

Ersättarna för elektorerna skola icke utses som personliga ersättare. Motivet härför är detsamma, som ovan under 5 § 2 mom. anförts beträffande suppleanterna för lekmannaombuden.

2 mom. Med avseende å villkoren för valbarhet såsom elektor innebär förslaget ingen ändring av vad i sådant hänseende för närvarande gäller enligt § 5 första stycket i K. F.

Beträffande förfarandet vid elektorsvalen bör givetvis samma ordning tillämpas, som i församlingsstyrelselagen är stadgad för val i allmänhet inom kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma. Till följd härav erfordras för elektorsvalens vidkommande icke några särskilda bestämmelser, motsvarande dem som för närvarande finnas i § 6 i K. F. I kyrkomötesförordningen bör emellertid införas en särskild föreskrift om tillämpning av pro-

portionellt valsätt, enär församlingsstyrelselagens bestämmelser i sådant avseende endast gälla de val, som finnas uppräknade i 20 § 1 mom. fjärde stycket sistnämnda lag. Angående förfarandet vid proportionellt val är stadgat i lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. Av denna lag framgår bland annat den ordning, i vilken ersättarna skola inkallas till tjänstgöring i stället för elektorerna.

3 mom. De sakkunniga ha ansett skäligt, att elektor för val av lekmannaombud berättigas att för resa, som påkallas av uppdraget, av vederbörande församling, respektive samfällighet, åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. Ifrågavarande ersättning torde böra beräknas efter den i nämnda reglemente upptagna rese- och traktamentsklassen II E, i likhet med vad som finns stadgat beträffande resekostnads- och traktamentsersättning åt ombud för val av lekmannarepresentanter i domkapitel. Samma ersättning bör givetvis tillkomma elektors ersättare, då denne i elektors ställe infinner sig vid valförrättningen. Där två eller flera församlingar, utan att bilda lagstadgad enhet vid elektorsval, enligt 6 § 1 mom. tredje stycket i förslaget till kyrkomötesförordning förenat sig om gemensam elektor, bör ifrågavarande ersättning gäldas av de olika församlingarna efter den fördelning, varom de sig emellan överenskomma.

7 §.

1 mom. Den i § 5 fjärde stycket i K. F. förekommande bestämmelsen, att valförrättaren skall vara boende inom distriktet, har ansetts kunna utgå.

2 mom. torde ej påkalla någon särskild kommentar.

I *3 mom.* meddelas bestämmelser angående valproceduren vid elektorernas sammankomst.

Där två eller flera personer skola utses, skall valet vara proportionellt under enahanda förutsättning, som i 6 § 2 mom. angivits beträffande val av elektorer. Såsom ovan under 5 § 2 mom. anförts, bör därvid samma ordning tillämpas, som gäller för val inom kyrkofullmäktige.

För den händelse valet icke sker proportionellt, föreslås, att samma omröstningsförfarande tillämpas som enligt hittills gällande bestämmelser, mot vilka i detta hänseende någon anmärkning icke försports. Andra stycket av förevarande moment överensstämmer därför i sak med motsvarande föreskrifter i § 5 fjärde stycket i K. F.

4 mom. Då, såsom ovan under 5 § 2 mom. angivits, suppleanterna icke skola utses som personliga suppleanter, måste, där flera suppleanter väljas, ordningen för deras inkallande till deltagande i kyrkomötet bestämmas. Vid proportionellt val regleras detta automatiskt genom föreskrifterna i 8 § lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting,

å kommunalstämma m. m. Om valet ej sker proportionellt, måste däremot ordningen bestämmas på annat sätt. Stadgandet härom har avfattats i anslutning till motsvarande föreskrift i 43 § församlingsstyrelselagen.

8 §.

Denna paragraf, vilken avser såväl de prästerliga ombuden som lekmannaombuden, har redigerats i analogi med § 27 R. O. Då kyrkomötet i regel sammanträder relativt kort tid efter vals förrättande, anse de sakkunniga — såsom beträffande de prästerliga ombuden redan anförts här ovan under 4 § fjärde stycket — att, om det i 8 § angivna fallet skulle inträffa, nyval ej bör äga rum.

Det torde i fall, som här åsyftas, få anses även utan särskild föreskrift ankomma på domkapitlet att i det eller de valdistrikt, där den valde ej antager mandat, underrätta vederbörande suppleant om att han har att i den valdes ställe inträda såsom ombud i kyrkomötet.

9 §.

Denna paragraf motsvarar § 7 i K. F., från vilken den skiljer sig — frånsett en mindre redaktionell ändring — allenast därutinnan, att besvärstiden förkortats från 30 till 20 dagar. De sakkunniga, som anse en besvärstid av 20 dagar tillräcklig, vilja framhålla, att dessa mål ofta äro av brådskande beskaffenhet.

10 §.

Denna paragraf motsvarar § 8 i K. F.

11 §.

I *första stycket* regleras, liksom i § 9 första stycket i K. F., kyrkomötets befogenheter. Rent redaktionellt har vidtagits den ändringen, att ordet »mål» här, liksom på andra ställen där det förekommer, utbytts mot »ärenden», vilket sistnämnda uttryck synes bättre överensstämma med numera gängse språkbruk. De sakkunniga vilja understryka, att härmed icke avses någon förändring i sak och alltså icke heller vare sig någon utvidgning eller någon inskränkning av kyrkomötets kompetensområde. Vidare har uttrycket »vad i grundlag *kan varda* medgivet» ändrats till »vad i grundlag *är* medgivet». Ej heller denna ändring har någon saklig innebörd; det hittills använda uttryckssättet härleder sig därav, att 1863 års kyrkomötesförordning tillkom innan kyrkomötets befogenheter i kyrkolags- och privilegiefrågor i samband med representationsreformen år 1866 blevo genom grundlag reglerade.

Utöver sagda redaktionella ändringar har i förevarande stycke gjorts ett tillägg, föranlett av de sakkunnigas förslag om tillsättande vid varje kyrkomöte av en delegation med uppgift att till nästföljande kyrkomöte bereda och avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden, som mötet i anledning av väckta motioner överlämnar till delegationen (se 15 § i förslaget till kyrkomötesförordning). Sådana ärenden skola framläggas för det nästföljande kyrkomötet i form av betänkanden av delegationen, och det erfordras därför ett särskilt stadgande om att det tillkommer kyrkomötet att upptaga jämväl dessa ärenden. Av det sagda framgår, att det enligt de sakkunnigas mening formellt skall vara delegationens betänkande i ett visst ärende och icke den vid föregående kyrkomöte i ämnet väckta motionen, som skall ligga till grund för frågans förnyade behandling inom mötet. Betänkandet skall, på samma sätt som en kungl. skrivelse eller en motion, hänvisas till vederbörande utskott, som har att på vanligt sätt bereda ärendet, innan det företages till slutligt avgörande.

Här uppkommer, för den händelse delegationens betänkande utmynnar i ett avstyrkande av åtgärder i anledning av motionen, frågan om utskottens s. k. initiativrätt och om rätten för kyrkomötets ledamöter att vid ärendets behandling inom mötet framställa yrkanden i ämnet. Enligt de sakkunnigas mening bör vederbörande utskott i ett dylikt fall vara oförhindrat att framlägga ett positivt förslag. Delegationens huvudsakliga uppgift bör vara att utreda frågan, och dess ståndpunktstagande får icke förhindra vederbörande utskott att, om utskottet på grundval av utredningen kommer till en annan slutsats än delegationen, föreslå mötet att fatta ett positivt beslut i ämnet. Detta får anses ligga inom ramen för utskottens allmänna befogenhet att avgiva förslag i anledning av till dem hänvisade frågor. Ej heller torde det kunna förmenas enskilda ledamöter av kyrkomötet att, även om jämväl vederbörande utskott avstyrkt åtgärder i den av delegationen behandlade frågan, vid ärendets behandling inom mötet framställa ett positivt yrkande, dock att detta då givetvis enligt allmänna regler måste hålla sig inom ramen för den ursprungliga motionen.

Andra stycket har flyttats hit från § 10 i K. F.

I *tredje stycket,* som motsvarar § 9 andra stycket i K. F., har i förhållande till sistnämnda stycke vidtagits den ändringen, att den vedertagna benämningen motion införts i författningstexten. Se i övrigt allm. mot. sid. 130 f.

12 §.

Från A. O. (§§ 13 och 14) ha överförts vissa grundläggande bestämmelser om mötets utskott; angående orsaken härtill se allm. mot. sid. 126.

Beträffande den föreslagna utskottsorganisationen hänvisas till allm.

mot. sid. 122 ff. De sakliga ändringar i nu gällande bestämmelser, som förslaget innebär, äro, *att* beredningsutskottet förvandlas till ett ständigt utskott, *att* utskottens sammansättning ändras *samt att* utskottsvalen skola kunna vara proportionella. I sistnämnda hänseende må framhållas, att enligt 14 § av de sakkunnigas förslag till arbetsordning för kyrkomötet skall, liksom hittills, gälla, att för varje utskott valet av prästerliga ledamöter verkställes för sig och valet av lekmannaledamöter för sig. Proportionellt val skall således icke avse proportionen mellan präster och lekmän i utskotten, vilken är fastslagen i förordningen, utan gälla sammansättningen av vardera gruppen för sig. I alla utskottsval skola, liksom hittills, samtliga kyrkomötesledamöter äga deltaga.

13 §.

Denna paragraf motsvarar första punkten av § 10 andra stycket i K. F. Såsom framgår av allm. mot. sid. 124 har denna bestämmelse ansetts böra bibehållas. Härvid bör emellertid formuleringen förtydligas. Efter ordalagen gäller föreskriften blott fråga om »*antagande av ny* bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes». Enligt en obruten praxis har emellertid bestämmelsen tillämpats även vid beslut om *ändring i* någon av dessa böcker. Då en sådan tillämpning måste anses stå i överensstämmelse med grunden för stadgandet, föreslå de sakkunniga, att detsamma i den nya kyrkomötesförordningen erhåller en avfattning, som ansluter sig till gällande praxis.

14 §.

1 mom. Omröstning inom kyrkomötet sker för närvarande med slutna sedlar (§ 11 första stycket i K. F.). Enligt de sakkunnigas förslag skall omröstningen vara öppen; se härom allm. mot. sid. 131 f. Med omröstning förstås i detta sammanhang ej val. Alla val skola enligt 16 § alltjämt ske med slutna sedlar.

Även sedan öppen omröstning införts i riksdagens kamrar, kunna fall där förekomma, då omröstning skall vara sluten. Enligt § 60 mom. 3 R. O. skall nämligen avgörandet av frågor om riksdagsmans behörighet eller ställande under åtal i vissa fall ske medelst sluten omröstning. För kyrkomötets vidkommande är i detta sammanhang av intresse endast avgörandet av frågor om ombuds behörighet. Härom gäller följande.

De valda ombudens fullmakter skola enligt § 2 i A. O. granskas av ordföranden och två av honom därtill anmodade självskrivna ombud, varvid föres protokoll, som skall fullständigt upptaga de mot ombuds behörighet förekomna anmärkningar samt därefter inför ordföranden och de honom

biträdande ombuden justeras. Enligt § 3 i A. O. skall nyssnämnda protokoll uppläsas å sammanträde, som hålles å nästa söckendag efter den, då kyrkomötet blivit öppnat; och skola förekommande anmärkningar mot ombuds behörighet till överläggning upptagas och avgöras, såvitt ske kan. Finner mötet nödigt att uppskjuta sådan frågas behandling, bör den likväl, så snart möjligt är, till avgörande företagas. Vid dithörande förhandlingar äga de, mot vilkas val anmärkning förekommit, rätt att i överläggningarna, men ej i besluten deltaga.

Nu återgivna bestämmelser ha oförändrade upptagits i de sakkunnigas förslag till arbetsordning för kyrkomötet.

Det kunde givetvis ifrågasättas, att eventuell omröstning vid kyrkomötets prövning av ombuds behörighet skulle vara sluten, även om öppen omröstning i andra frågor införes i mötet. Något avgörande hinder för att anställa öppen omröstning även i behörighetsfrågor torde dock ej finnas. På grund härav och då frågan praktiskt taget torde sakna betydelse (någon omröstning i ärende angående ombuds behörighet har, såvitt de sakkunniga kunnat finna, under kyrkomötets hittillsvarande tillvaro ej förekommit), ha de sakkunniga ej ansett sig böra föreslå något undantag från regeln, att omröstning inom kyrkomötet skall vara öppen. Vid detta ställningstagande har även det formella skälet inverkat, att beslutsförfarandet inom kyrkomötet enligt de sakkunnigas förslag regleras i förevarande paragraf av kyrkomötesförordningen, under det att behörighetsprövningen ej alls nämnes i denna förordning utan endast föreskrives i den av kyrkomötets eget beslut beroende arbetsordningen.

2 mom. motsvarar första punkten av § 11 andra stycket i K. F. Beträffande tillägget av orden »eller ändring i» hänvisas till vad därom sagts ovan under 13 §.

Andra punkten av § 11 andra stycket i K. F. kan utgå, då öppen omröstning införes och förordningen ej vidare skall innehålla någon föreskrift om s. k. förseglad sedel.

15 §.

Denna paragraf är helt ny och reglerar den av de sakkunniga föreslagna kyrkomötets delegation; se härom allm. mot. sid. 127 ff. och ovan under 11 §.

16 §.

Såsom en konsekvens av att i kyrkomötesförordningen införts bestämmelser angående kyrkomötets utskottsorganisation och angående omröstningsförfarandet inom mötet har ansetts lämpligt att i förordningen meddela vissa föreskrifter jämväl rörande förfarandet vid *val*. Paragrafen har utformats i anslutning till § 75 R. O.

17 §.

Denna paragraf motsvarar § 12 i K. F. Den tid, efter vilken Konungen äger rätt att upplösa mötet, har utsträckts från en månad till trettiofem dagar; se allm. mot. sid. 119 ff.

18 §.

Enligt § 13 i K. F. gäldas kostnaderna för kyrkomötet av allmänna medel. I 18 § av de sakkunnigas förslag till kyrkomötesförordning har tillagts, att även kostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna delegationen skola utgå av sådana medel; se allm. mot. sid. 129.

19 §.

Till denna paragraf har, med viss ändring i formuleringen, överflyttats den i sista meningen av § 10 i K. F. förekommande bestämmelsen om rätt för kyrkomötet att självt bestämma arbetsordning.

Förslag till arbetsordning för det allmänna kyrkomötet.

Detta förslag (jfr allm. mot. sid. 133) bygger helt på A. O. Även dennas för vår tid något ålderdomliga stil har i allmänhet bibehållits. De sakkunniga ha i regel inskränkt sig till att, frånsett en del språkliga eller redaktionella förbättringar, föreslå endast sådana ändringar, som ansetts erforderliga för genomförandet av de sakkunnigas i betänkandet framlagda förslag, häri inbegripet att vissa bestämmelser överflyttats från A. O. till den föreslagna nya kyrkomötesförordningen. Därutöver ha emellertid på vissa punkter föreslagits ändringar eller tillägg, som åsyfta att, även i andra avseenden än de förut i betänkandet särskilt nämnda, åvägabringa en närmare överensstämmelse med riksdagens arbetsformer. Då följden blivit, ej blott att endast ett fåtal paragrafer i A. O. lämnats helt oförändrade, utan även att paragrafernas nummerordning delvis måst ändras, har förslag till helt ny arbetsordning utarbetats.

1—7 §§.

Dessa paragrafer äro i allt väsentligt likalydande med motsvarande paragrafer i A. O. De smärre ändringar, huvudsakligen av redaktionell natur, som vidtagits, torde ej erfordra någon särskild motivering.

8 §.

Denna paragraf motsvarar § 8 i A. O. I 2 mom. ha införts bestämmelser om replikrätt och instämmanderätt (jfr allm. mot. sid. 132). Dessa bestämmelser ha hämtats från § 52 R. O. och § 12 i ordningsstadgorna för riksdagens kamrar. Även i vissa andra avseenden ha stadgandena i förevarande paragraf avfattats i närmare överensstämmelse med motsvarande föreskrifter för riksdagen (Regl. F. § 12).

9—12 §§.

De smärre avvikelser dessa paragrafer förete i jämförelse med motsvarande bestämmelser i A. O. torde ej påkalla någon särskild motivering. Föreskriften i 12 § 3 mom. finns för närvarande i § 13 mom. 4 i A. O.

13 och 14 §§.

Dessa paragrafer motsvara vad som återstår av §§ 13 och 14 i A. O., sedan de grundläggande bestämmelserna om kyrkomötets utskott flyttats till 12 § kyrkomötesförordningen samt § 13 mom. 4 överförts till 12 § arbetsordningen. I 14 § 1 mom. ha bestämmelser lämnats jämväl angående val till den av de sakkunniga föreslagna delegationen.

15 §.

På grund av att beredningsutskottet enligt de sakkunnigas förslag (se allm. mot. sid. 123) skall vara ett ständigt utskott ha de i § 15 A. O. förekommande orden »där sådant tillsättes» uteslutits.

16 och 17 §§.

Dessa paragrafer innehålla inga avvikelser i sak från motsvarande paragrafer i A. O.

18 §.

De i förhållande till § 18 i A. O. vidtagna ändringarna innebära i huvudsak, att utskotts betänkanden och förslag alltid skola, såsom i praktiken redan sker, avgivas skriftligen.

19 §.

Denna paragraf överensstämmer med § 19 i A. O.

20 §.

Första stycket av *1 mom.* motsvarar första stycket av § 20 i A. O. med de ändringar, som äro betingade av delegationens inrättande. Andra styc-

ket, som är nytt, är redigerat i anslutning till andra stycket av § 18 2: o i ordningsstadgorna för riksdagens kamrar.

2 mom. har samma innebörd som andra stycket av § 20 i A. O.

21 §.

Första och andra styckena, av vilka andra stycket är nytt, ha redigerats i anslutning till motsvarande föreskrifter i första och tredje styckena av R. O. § 59. Tredje stycket motsvarar andra stycket av § 21 i A. O., under det att fjärde stycket hämtats från § 19 1: o i ordningsstadgorna för riksdagens kamrar.

22 §.

Första stycket av § 22 i A. O. har på vissa punkter omredigerats till närmare överensstämmelse med de i huvudsak likalydande föreskrifterna i § 60 R. O. Omröstningsförfarandet regleras i nästa paragraf.

23 §.

Enligt de sakkunnigas förslag skall omröstning till beslut inom kyrkomötet ske öppet och bör därvid i huvudsak samma förfarande tillämpas som inom riksdagens kamrar. Användandet av elektrisk omröstningsapparat kan emellertid av praktiska och ekonomiska skäl ej föreskrivas. I stället bör namnupprop verkställas i sådana fall, då avgörande ej kan träffas genom uppresning. Bestämmelserna i förevarande paragraf ha därför utformats i anslutning till Regl. F. § 11, sådan denna paragraf lydde före de ändringar, som vidtogos år 1934 i samband med införandet i riksdagen av elektrisk omröstningsapparat.

24 §.

Denna paragraf motsvarar § 23 A. O., såvitt angår förfarandet vid val (jfr även § 21 i ordningsstadgan för riksdagens första kammare).

25 §.

Denna paragraf är likalydande med § 24 i A. O.

26 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till allm. mot. sid. 122. Med avseende å paragrafens redigering, jfr Regl. F. § 14.

27 och 28 §§.

Dessa paragrafer motsvara §§ 25 och 26 i A. O.

29 §.

Angående förlängningen av kyrkomötets sammanträdestid, se allm. mot. sid. 119 ff.

30 och 31 §§.

Dessa paragrafer ha samma innehåll som §§ 28 och 29 i A. O.

Förslag till kungörelse angående rikets indelning i valdistrikt för val av lekmannaombud vid allmänt kyrkomöte.

I avseende å detta författningsförslag hänvisas till allm. mot. sid. 104 ff. Här må endast framhållas, att med det av de sakkunniga använda uttrycket »pastorat, vari stad eller del av stad vid valtillfället ingår» ändring i kungörelsen icke behöver ske varje gång en ny stad kommer till. Den nya staden föres nämligen automatiskt till vederbörande stadsdistrikt.

Förslag till kungörelse angående fördelning mellan rikets stift av vissa prästerliga ombud vid allmänt kyrkomöte.

Beträffande detta författningsförslag hänvisas till allm. mot. sid. 114.

Förslag till kungörelse angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

De sakkunniga, som icke ingått i prövning av frågan om storleken av den ersättning, som bör utgå till kyrkomötesledamöterna, föreslå endast den ändring i kungörelsen 714/1941, som föranledes av att sammanträdestiden enligt de sakkunnigas förslag skall kunna utsträckas till 35 dagar (jfr allm. mot. sid. 120).

Förslag till instruktion för allmänna kyrkomötets delegation.

Detta författningsförslag torde icke tarva någon särskild kommentar. Framhållas må dock, att 4 § utformats i anslutning till R. O. § 46 samt att innebörden av 7 § andra stycket är, att arvodet skall av Kungl. Maj:t fastställas i samband med anvisande av medel för delegationens verksamhet. I övrigt hänvisas till allm. mot. sid. 129.

Förslag till valdistriktsindelning vid val av lekmannaombud till kyrkomötet.

Fördelning på olika stift av de föreslagna 48 lekmannaombuden vid kyrkomötet.

Stift	Folkmängd den 1 jan. 1945	Antal ombud enligt riksvalkvoten	Överskott av folkmängd	Antal ombud utöver riksvalkvoten	Summa ombud
Uppsala stift	508 720	3	96 385	1	4
Linköpings stift	463 222	3	50 887	—	3
Skara stift	416 355	3	4 020	—	3
Strängnäs stift	386 671	2	111 781	1	3
Västerås stift	460 604	3	48 269	—	3
Växjö stift	493 849	3	81 514	1	4
Lunds stift	944 842	6	120 172	1	7
Göteborgs stift	760 625	5	73 400	—	5
Karlstads stift	374 858	2	99 968	1	3
Härnösands stift	419 996	3	7 661	—	3
Luleå stift	454 907	3	42 572	—	3
Visby stift	59 609	—	59 609	1[1]	1
Stockholms stift	853 090	6	28 420	—	6
Summa	**6 597 348**	**42**	**824 658**	**6**	**48**

Riksvalkvot: $\frac{6\,597\,348}{48} = 137\,445.$

[1] För Visby stift väljes enligt 5 § 2 mom. i förslaget till kyrkomötesförordning 1 ombud.

Stiftens indelning i valdistrikt samt antal invånare, elektorer och lekmannaombud för vart och ett av dessa.

Stift	Landsbygdsdistrikt			Stadsdistrikt			Tillhopa		
	Invånare 1/1 1945	Elektorer	Lekmanna-ombud	Invånare 1/1 1945	Elektorer	Lekmanna-ombud	Invånare 1/1 1945	Elektorer	Lekmanna-ombud
Uppsala stift	342 180	211	3	166 540	45	1	508 720	256	4
Linköpings stift	262 233	185	2	200 989	49	1	463 222	234	3
Skara stift	235 186	329	2	181 169	56	1	416 355	385	3
Strängnäs stift	184 768	127	1	201 903	50	2	386 671	177	3
Västerås stift	273 534	119	2	187 070	49	1	460 604	168	3
Växjö stift	340 602	237	3	153 247	41	1	493 849	278	4
Lunds stift: Malmöhus län	204 651	222	2	446 206	109	3	944 842	509	7
Lunds stift: Kristianstads och Blekinge län	293 985	178	2						
Göteborgs stift	318 789	235	2	441 836	105	3	760 625	340	5
Karlstads stift	256 371	136	2	118 487	28	1	374 858	164	3
Härnösands stift	279 527	124	2	140 469	36	1	419 996	160	3
Luleå stift	290 155	80	2	164 752	38	1	454 907	118	3
Visby stift	[1] 59 609	94	1	—	—	—	59 609	94	1
Stockholms stift	119 825	52	1	733 265	161	5	853 090	213	6
Summa	**3 461 415**	**2 329**	**27**	**3 135 933**	**767**	**21**	**6 597 348**	**3 096**	**48**

[1] Visby stift utgör ett distrikt, upptaget i denna kolumn.

Valdistriktens omfattning.

Med *kursiv* stil betecknad församling ingår helt i stad.
Med spärrad stil betecknad församling ingår delvis i stad.
Med vanlig stil betecknad församling ingår ej i stad.

Uppsala stift.

Landsbygdsdistriktet (342 180 invånare, 211 elektorer, 3 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (166 540 invånare, 45 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Uppsala,
Heliga Trefaldighet och Börje,
Enköping och Vårfrukyrka,
Sigtuna, S:t Olof, S:t Per, Vassunda och Haga,
Norrtälje,
Börstil och *Östhammar,*
Öregrund och Gräsö,
Gävle Heliga Trefaldighet,
» *Staffan,*
Sandviken,
Söderhamn och *Sandarne* (ingår i Söderhamns stad),
Bollnäs (med Bollnäs stad),
Hudiksvall och Idenor.

Linköpings stift.

Landsbygdsdistriktet (262 233 invånare, 185 elektorer, 2 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (200 989 invånare, 49 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Linköpings domkyrkoförsamling och *S:t Lars* (ingår i Linköpings stad),
Norrköpings S:t Olai,
» *Hedvig,*
» *Matteus,*
» *Östra Eneby,*
» *S:t Johannes,*
» *Borg,*
Söderköping och Skönberga,
Motala (med Motala stad),
Vadstena, S:t Per och Strå,
Skänninge, Allhelgona och Bjälbo,
Mjölby,
Säby (med Tranås stad),
Eksjö stads- och landsförsamlingar,
Vimmerby stads- och landsförsamlingar och Pelarne,
Västervik.

Skara stift.

Landsbygdsdistriktet (235 186 invånare, 329 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet och som helt ingå i stiftet, samt Amnehärads församling av det på Skara och Karlstads stift delade Amnehärads och Södra Råda församlingars pastorat.

Stadsdistriktet (181 169 invånare, 56 elektorer, 1 lekmannaombud).

Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:

Skara, Härlunda, Bjärka och Händene,
Lidköping,
Mariestad,
Skövde, Öm, Ryd, Hagelberg, Norra Kyrketorp och Våmb,
Hjo stads- och landsförsamlingar,
Tidaholm, Acklinga, Agnetorp och Baltak,
Falköpings stads- och landsförsamlingar, Torbjörntorp, Friggeråker och Luttra,
Vänersborg,
Vassända-Naglum (ingår i Vänersborgs stad) och Väne-Ryr,
Trollhättan,
Alingsås stads- och landsförsamlingar, Rödene, Bälinge, Ödenäs och Hemsjö,
Borås Caroli,
» *Gustav Adolf* och Brämhult,
Ulricehamn och Timmele.

Strängnäs stift.

Landsbygdsdistriktet (184 768 invånare, 127 elektorer, 1 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (201 903 invånare, 50 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:

Strängnäs stads- och landsförsamlingar,
Mariefred, Kärnbo och Taxinge,
Södertälje, Östertälje och Tveta,
Nynäshamn,[1]
Trosa-Vagnhärad och *Trosa stadsförsamling,*
Nyköpings östra församling, Helgona och Svärta,
» *västra* » och Nikolai,
Stora Malm (med Katrineholms stad),
Eskilstuna Fors,
» *Kloster,*
Torshälla stads- och landsförsamlingar,
Örebro Nikolai,
» *Olaus Petri,*

[1] Nynäshamns stad skall enligt kungl. beslut den 23 november 1945 från den 1 januari 1947 utbrytas ur Ösmo församling och pastorat till egen församling och eget pastorat.

Ansta (ingår i Örebro stad), *Längbro* (ingår i Örebro stad) och Eker,
Almby (ingår i Örebro stad),
Kumla (med Kumla stad),
Askersunds stadsförsamling.

Västerås stift.

Landsbygdsdistriktet (273 534 invånare, 119 elektorer, 2 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (187 070 invånare, 49 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Västerås domkyrkoförsamling och *Lundby* (ingår i Västerås stad),
Irsta och *Badelunda* (ingår i Västerås stad),
Sala stadsförsamling,
Västanfors (= Fagersta stad),
Köping,
Arboga stads- och landsförsamlingar och Säterbo,
Lindesberg och Linde,
Nora stads- och bergsförsamlingar och Viker
Falu Kristine församling (= Falu stad) och Stora Kopparberg,
Stora Tuna (med Borlänge stad),
Säters stads- och landsförsamlingar,
Hedemora stads- och landsförsamlingar,
Avesta,
Ludvika (med Ludvika stad).

Växjö stift.

Landsbygdsdistriktet (340 602 invånare, 237 elektorer, 3 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (153 247 invånare, 41 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Växjö och Öjaby,
Ljungby, Angelstad och Kånna,
Jönköpings Sofia,
» *Kristina* och *Ljungarum* (ingår i Jönköpings stad),
Huskvarna och Hakarp,
Nässjö (med Nässjö stad),
Gränna stads- och landsförsamlingar,
Vetlanda (med Vetlanda stad),
Värnamo (med Värnamo stad), Voxtorp och Tånnö,
Kalmar,
Nybro,
Oskarshamn,
Borgholm.

Lunds stift.

Malmöhus läns landsbygdsdistrikt (204 651 invånare, 222 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet, inom Oxie, Skytts, Torna, Bara, Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads, Frosta, Färs, Onsjö, Harjagers, Rönnebergs, Luggude norra samt Luggude södra kontrakt, d. v. s. samtliga icke till stadsdistriktet hörande församlingar inom Malmöhus län utom Stora Köpinge och Svensköp samt dessutom Fågeltofta, Häglinge och Stenestads församlingar i Kristianstads län.

Kristianstads och Blekinge läns landsbygdsdistrikt (293 985 invånare, 178 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet och som helt ingå i stiftet, inom Albo och Järrestads, Ingelstads, Södra Åsbo, Norra Åsbo, Bjäre, Västra Göinge, Östra Göinge, Villands, Gärds, Östra, Medelstads samt Listers och Bräkne kontrakt samt Fagerhults församling av det på Göteborgs och Lunds stift delade Hishults och Fagerhults församlingars pastorat, d. v. s. samtliga icke till stadsdistriktet hörande församlingar inom Kristianstads län utom Fågeltofta, Häglinge och Stenestad, samtliga icke till stadsdistriktet hörande församlingar inom Blekinge län samt dessutom Stora Köpinge och Svensköp i Malmöhus län.

Stadsdistriktet (446 206 invånare, 109 elektorer, 3 lekmannaombud).

Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:

Malmö S:t Petri,
» *Karoli,*
» *S:t Pauli,*
» *S:t Johannes,*
» *Västra Skrävlinge,*
» *Limhamn,*
» *Fosie,*
Södra Sallerup, *Malmö Husie,* Bjärshög och Oxie,
Lomma,
Burlöv,
Lunds domkyrkoförsamling,
S:t Peters kloster (ingår i Lunds stad) och Norra Nöbbelöv,
Landskrona,
Hälsingborgs Maria,
» *Gustav Adolf,*
» *Raus,*
Höganäs,
Västra Sallerup (med Eslövs stad) och Remmarslöv,
Ystad,
Trelleborg och Maglarp,
Skanör och *Falsterbo,*
Kristianstad,
Norra Åsum (ingår i Kristianstads stad),
Simrishamn och Järrestad,
Munka-Ljungby och *Ängelholm,*

Hässleholm,
Karlskrona stadsförsamling,
» *amiralitetsförsamling,*
Ronneby (med Ronneby stad),
Karlshamn,
Sölvesborgs stads- och landsförsamlingar.

Göteborgs stift.

Landsbygdsdistriktet (318 789 invånare, 235 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet och som helt ingå i stiftet, samt Hishults församling av det på Göteborgs och Lunds stift delade Hishults och Fagerhults församlingars pastorat.

Stadsdistriktet (441 836 invånare, 105 elektorer, 3 lekmannaombud).

Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:

Göteborgs domkyrkoförsamling,
» *Kristine,*
» *Gamlestad,*
» *Vasa,*
» *Johanneberg,*
» *Annedal,*
» *Haga,*
» *Oskar Fredrik,*
» *Masthugg,*
» *Karl Johan,*
» *Västra Frölunda* och Askim,
» *Örgryte,*
» *Lundby,*
» *Tyska församling,*
Backa och Tuve,
Partille,
Mölndal, Kållered och Råda,
Kungälv, Rödbo och Ytterby,
Marstrand,
Lysekil,
Uddevalla och Lane-Ryr,
Strömstad,
Kungsbacka och Hanhals,
Varberg,
Falkenberg och Skrea,
Halmstad, Övraby och Holm,
Laholms stads- och landsförsamlingar.

Karlstads stift.

Landsbygdsdistriktet (256 371 invånare, 136 elektorer, 2 lekmannaombud).

Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet och som helt ingå i stiftet samt Södra Råda församling av det på Skara och Karlstads stift delade Amnehärads och Södra Råda församlingars pastorat.

Stadsdistriktet (118 487 invånare, 28 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Karlstad,
Hammarö,
Kristinehamn och Varnum,
Karlskoga,
Filipstad och Färnebo,
Arvika östra församling,
» *västra* », Älgå och Ny,
Åmåls stads- och landsförsamlingar.

Härnösands stift.

Landsbygdsdistriktet (279 527 invånare, 124 elektorer, 2 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (140 469 invånare, 36 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna med omgivningar eller följande pastorat:
Härnösand,
Gudmundrå,[1]
Sollefteå och Multrå,
Örnsköldsvik,
Själevad,
Sundsvall,
Skön och Skönsmon,
Alnö,
Timrå,
Njurunda,
Östersund,
Ås,
Frösö.

Luleå stift.

Landsbygdsdistriktet (290 155 invånare, 80 elektorer, 2 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (164 752 invånare, 38 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar städerna och gruvsamhällena med omgivningar eller följande pastorat:
Umeå stadsförsamling,
» landsförsamling,
Lycksele (med Lycksele stad),
Skellefteå stadsförsamling,
» landsförsamling,
Piteå stadsförsamling,

[1] Gudmundrå kommun, som enligt förslag av kammarkollegiet skall bli stad, har ansetts böra föras till stadsdistriktet.

Luleå,
Överluleå (med Bodens stad),
Nedertorneå-Haparanda (med Haparanda stad),
Gällivare,
Jukkasjärvi och Vittangi.

Visby stift.

Ett enda distrikt (59 609 invånare, 94 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat (även *Visby* stad).

Stockholms stift.

Landsbygdsdistriktet (119 825 invånare, 52 elektorer, 1 lekmannaombud).
Omfattar samtliga pastorat, som ej tillhöra stadsdistriktet.

Stadsdistriktet (733 265 invånare, 161 elektorer, 5 lekmannaombud).
Omfattar städerna eller följande pastorat:

Storkyrkoförsamlingen,
Klara,
Kungsholm,
S:t Göran,
Matteus,
Gustav Vasa,
Adolf Fredrik,
Johannes,
Jakob,
Engelbrekt,
Hedvig Eleonora,
Oskar,
Sofia,
Katarina,
Maria Magdalena,
Högalid,
Brännkyrka,
Enskede,
Bromma,
Hovförsamlingen,
Skeppsholms församling,
Tyska S:ta Gertruds församling,
Finska församlingen,
Sundbyberg,
Solna,
Danderyd (med Djursholms stad),
Lidingö,
Vaxholm (med Vaxholms stad).

Antal elektorer i olika samfälligheter och församlingar.

Uppsala stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Söderala + Ljusne + Bergvik: 3 st.	3
Älvkarleby + Skutskär, Ockelbo + Åmot: vardera 2 st.	4
Los + Hamra: 1 st.	1

Församlingar:

Valbo, Ljusdal: vardera 3 st.	6
Tierp, Ockelbo, Ovansjö, Hofors, Alfta, Ovanåker, Arbrå, Järvsö, Färila, Delsbo: vardera 2 st.	20
Övriga 177 församlingar: vardera 1 st.	177
	211

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Gävle Heliga Trefaldighet + Gävle Staffan: 9 st.	9
Enköping + Vårfrukyrka, Söderhamn + Sandarne: vardera 2 st.	4
Sigtuna + S:t Olof + S:t Per: 1 st.	1

Församlingar:

Uppsala: 9 st.	9
Sandviken, Bollnäs: vardera 4 st.	8
Heliga Trefaldighet, Norrtälje, Hudiksvall: vardera 2 st.	6
Börje, Vassunda, Haga, Börstil, Östhammar, Öregrund, Gräsö, Idenor: vardera 1 st.	8
	45

Linköpings stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Kärna + Kaga + Ledberg, Landeryd + Vårdsberg, Västerlösa + Björkeberg, Klockrike + Brunneby, Varv och Styra + Ekebyborna + Ask: vardera 1 st.	5

Församlingar:

Risinge: 3 st.	3
Åtvid, Vena: vardera 2 st.	4
Övriga 173 församlingar: vardera 1 st.	173
	185

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Norrköpings stads församlingar: 16 st.	16
Linköpings domkyrkof. + S:t Lars: 10 st.	10
Eksjö stadsf. + landsf., Vimmerby stadsf. + landsf.: vardera 2 st.	4
Söderköping + Skönberga, Skänninge + Allhelgona, Vadstena + S:t Per: vardera 1 st.	3

Församlingar:

Motala: 5 st. 5
Säby, Västervik: vardera 3 st. 6
Mjölby: 2 st. 2
Strå, Bjälbo, Pelarne: vardera 1 st. 3
49

Skara stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Fänneslunda + Grovare, Fristad + Gingri, Broddetorp + Hornborga + Sätuna + Bolum, Dimbo + Ottravad, Herrljunga + Tarsled: vardera 1 st. 5

Församlingar:

Kyrkefalla: 2 st. 2
Övriga 322 församlingar: vardera 1 st. 322
329

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Borås Caroli + Borås Gustav Adolf + Brämhult: 11 st. 11
Skövde + Öm + Ryd: 4 st. 4
Falköpings stadsf. + landsf., Tidaholm + Agnetorp, Ulricehamn + Timmele: vardera 2 st. 6
Alingsås landsf. + Rödene, Hjo stadsf. + landsf.: vardera 1 st. 2

Församlingar:

Trollhättan: 5 st. 5
Lidköping, Alingsås stadsf.: vardera 3 st. 6
Skara, Mariestad, Vänersborg: vardera 2 st. 6
Härlunda, Bjärka, Händene, Hagelberg, Norra Kyrketorp, Våmb, Acklinga, Baltak, Torbjörntorp, Friggeråker, Luttra, Vassända-Naglum, Väne-Ryr, Bälinge, Ödenäs, Hemsjö: vardera 1 st. 16
56

Strängnäs stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Stigtomta + Nykyrka, Ludgo + Spelvik: vardera 1 st. 2

Församlingar:

Västra Vingåker, Hallsberg: vardera 2 st. 4
Övriga 121 församlingar: vardera 1 st. 121
127

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Eskilstuna Fors + Eskilstuna Kloster: 10 st. 10
Södertälje + Östertälje + Tveta: 5 st.[1] 5
Nyköpings västra f. + Nikolai: 3 st. 3
Nyköpings östra f. + Helgona, Strängnäs stadsf. + landsf., Ånsta + + Längbro + Eker: vardera 2 st. 6
Mariefred + Kärnbo, Torshälla stadsf. + landsf.: vardera 1 st. 2

Församlingar:

Örebro Nikolai, Örebro Olaus Petri: vardera 5 st. 10
Stora Malm, Kumla: vardera 3 st. 6
Nynäshamn: 2 st. 2
Taxinge, Trosa-Vagnhärad, Trosa stadsf., Svärta, Almby, Askersunds stadsf.: vardera 1 st. 6

50

Västerås stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Grangärde + Grängesberg: 3 st. 3
Fellingsbro + Fellingsbro norra, Rättvik + Bingsjö-Dådran: vardera 2 st. 4

Församlingar:

Mora: 3 st. 3
Hällefors, Ljusnarsberg, Sura, Hallstahammar, Norberg, By, Husby, Norrbärke, Folkärna, Järna, Malung, Leksand, Orsa, Älvdalen: vardera 2 st. 28
Övriga 81 församlingar: vardera 1 st. 81

119

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Västerås domkyrkof. + Lundby: 9 st. 9
Hedemora stadsf. + landsf.: 3 st. 3
Lindesberg + Linde, Nora stadsf. + bergsf.: vardera 2 st. 4
Säters stadsf. + landsf.: 1 st. 1

Församlingar:

Stora Tuna: 6 st. 6
Falu Kristine: 4 st. 4
Västanfors, Köping, Ludvika: vardera 3 st. 9
Arboga stadsf., Sala stadsf., Avesta, Stora Kopparberg: vardera 2 st. .. 8
Irsta, Badelunda, Arboga landsf., Säterbo, Viker: vardera 1 st. 5

49

[1] Dessutom finnes en samfällighet, omfattande endast Södertälje + Östertälje.

Växjö stift.

Landsbygdsdistriktet.

Församlingar:

Högsby, Döderhult: vardera 2 st.	4
Övriga 233 församlingar: vardera 1 st.	233
	237

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Jönköpings Sofia + Jönköpings Kristina + Ljungarum: 8 st.	8
Gränna stadsf. + landsf.: 1 st.	1

Församlingar:

Kalmar: 5 st.	5
Växjö: 4 st.	4
Huskvarna, Nässjö: vardera 3 st.	6
Vetlanda, Värnamo, Ljungby, Nybro, Oskarshamn: vardera 2 st.	10
Öjaby, Angelstad, Kånna, Hakarp, Voxtorp, Tånnö, Borgholm: vardera 1 st.	7
	41

Lunds stift.

Malmöhus läns landsbygdsdistrikt.

Samfälligheter:

Borlunda + Skeglinge, Uppåkra + Flackarp: vardera 1 st.	2

Församlingar:

Svedala: 2 st.	2
Övriga 218 församlingar: vardera 1 st.	218
	222

Kristianstads och Blekinge läns landsbygdsdistrikt.

Samfälligheter:

Fridlevstad + Sillhövda, Augerum + Flymen: vardera 1 st.	2

Församlingar:

Osby, Örkelljunga, Jämshög, Mjällby, Asarum: vardera 2 st.	10
Övriga 166 församlingar: vardera 1 st.	166
	178

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Malmö stads församlingar: 34 st.	34
Hälsingborgs stads församlingar: 14 st.	14
Lunds domkyrkof. + S:t Peters kloster: 7 st.	7
Sölvesborgs stadsf. + landsf.: 2 st.	2

Församlingar:

Landskrona: 5 st. 5
Trelleborg, Kristianstad, Karlskrona stadsf.: vardera 4 st. 12
Ystad, Karlshamn, Ronneby, Karlskrona amiralitetsf.: vardera 3 st. 12
Burlöv, Västra Sallerup, Höganäs, Ängelholm, Hässleholm: vardera 2 st. 10
Södra Sallerup, Bjärshög, Oxie, Lomma, Norra Nöbbelöv, Remmarslöv, Maglarp, Skanör, Falsterbo, Norra Åsum, Simrishamn, Järrestad, Munka-Ljungby: vardera 1 st. 13

109

Göteborgs stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Veinge + Tjärby, Gällstad + Södra Säm, Svenljunga + Ullasjö, Tossene + Hunnebostrand: vardera 1 st. 4

Församlingar:

Öckerö, Tanum, Lerum, Örby: vardera 2 st. 8
Övriga 223 församlingar: vardera 1 st. 223

235

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:

Göteborgs stads församlingar (utom Västra Frölunda och Tyska): 60 st. 60
Laholms stadsf. + landsf.: 1 st. 1

Församlingar:

Halmstad: 7 st. 7
Mölndal, Uddevalla: vardera 4 st. 8
Västra Frölunda, Varberg: vardera 3 st. 6
Partille, Lysekil, Falkenberg: vardera 2 st. 6
Göteborgs Tyska, Askim, Backa, Tuve, Kållered, Råda, Kungälv, Rödbo, Ytterby, Marstrand, Lane-Ryr, Strömstad, Kungsbacka, Hanhals, Skrea, Övraby, Holm: vardera 1 st. 17

105

Karlstads stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:

Norra Råda + Hagfors: 3 st. 3
Ransäter + Munkfors: 2 st. 2

Församlingar:

Sunne: 3 st. 3
Kroppa, Säffle, Eda, Fryksände, Ekshärad, Degerfors: vardera 2 st. 12
Övriga 116 församlingar: vardera 1 st. 116

136

Stadsdistriktet.

Samfälligheter:
Kristinehamn + Varnum: 4 st. 4
Arvika östra f. + Arvika västra f.: 3 st. 3
Filipstad + Färnebo, Åmåls stadsf. + landsf.: vardera 2 st. 4

Församlingar:
Karlstad: 7 st. 7
Karlskoga: 6 st. 6
Hammarö: 2 st. 2
Älgå, Ny: vardera 1 st. 2

28

Härnösands stift.

Landsbygdsdistriktet.

Församlingar:
Borgsjö, Torp, Stöde, Ytterlännäs, Nätra, Anundsjö, Arnäs, Ragunda, Hammerdal, Ström: vardera 2 st. 20
Övriga 104 församlingar: vardera 1 st. 104

124

Stadsdistriktet.

Samfällighet:
Skön + Skönsmon: 3 st. 3

Församlingar:
Sundsvall: 5 st. 5
Östersund: 4 st. 4
Härnösand, Njurunda, Gudmundrå, Själevad: vardera 3 st. 12
Timrå, Alnö, Sollefteå, Örnsköldsvik, Frösö: vardera 2 st. 10
Multrå, Ås: vardera 1 st. 2

36

Luleå stift.

Landsbygdsdistriktet.

Samfälligheter:
Burträsk + Kalvträsk, Byske + Fällfors, Bygdeå + Robertsfors, Dorotea + Risbäck, Pajala + Muonionalusta: vardera 2 st. 10

Församlingar:
Nordmaling, Vilhelmina, Piteå landsf., Arvidsjaur, Nederluleå, Nederkalix: vardera 3 st. 18
Bjurholm, Degerfors, Vännäs, Bureå, Jörn, Norsjö, Malå, Stensele, Sorsele, Åsele, Älvsby, Jokkmokk, Råneå, Överkalix, Töre, Övertorneå: vardera 2 st. 32
Övriga 20 församlingar: vardera 1 st. 20

80

Stadsdistriktet.

Samfällighet:

Jukkasjärvi + Vittangi: 4 st.	4

Församlingar:

Skellefteå landsf., Överluleå, Gällivare: vardera 5 st.	15
Luleå: 4 st.	4
Umeå stadsf., Umeå landsf., Lycksele, Skellefteå stadsf.: vardera 3 st.	12
Nedertorneå-Haparanda: 2 st.	2
Piteå stadsf.: 1 st.	1
	38

Visby stift.

Församlingar:

Visby: 3 st.	3
Övriga 91 församlingar: vardera 1 st.	91
	94

Stockholms stift.

Landsbygdsdistriktet.

Församlingar:

Spånga, Huddinge: vardera 4 st.	8
Sollentuna, Nacka: vardera 3 st.	6
Täby, Botkyrka: vardera 2 st.	4
Övriga 34 församlingar: vardera 1 st.	34
	52

Stadsdistriktet.

Församlingar:

Bromma: 16 st.	16
Katarina, Brännkyrka: vardera 12 st.	24
S:t Göran: 11 st.	11
Matteus, Oskar, Enskede: vardera 10 st.	30
Högalid: 9 st.	9
Kungsholm, Solna: vardera 7 st.	14
Engelbrekt, Sofia: vardera 6 st.	12
Gustav Vasa, Johannes, Hedvig Eleonora, Maria Magdalena: vardera 5 st.	20
Adolf Fredrik, Danderyd: vardera 4 st.	8
Lidingö, Sundbyberg: vardera 3 st.	6
Storkyrkof., Klara, Skeppsholm: vardera 2 st.	6
Jakob, Hovf., Tyska S:ta Gertrud, Finska, Vaxholm: vardera 1 st.	5
	161

Statens offentliga utredningar 1946

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. [10]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1948 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. [29]

Polisi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. [2]

Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag till allmänna barnbidrag m. m. [5] Bilagor. [6]

Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. [13]

Den familjevårdande socialpolitiken. [17]

Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. [19]

Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag ang. moderskapsbidrag. [23]

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. [24]

Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [27] Bilagor. [28]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. [20]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till arbetstagares uppfinningar. [21]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. [16]

P M ang. utvecklingsplanering på jordbrukets område. [18]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. [3]

Industri.

Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. [22]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. [1]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande ang. tjänstepensionsförsäkringens organisation. [26]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. [8]

1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. [9]

1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. IV. Skolpliktstidens skolformer.
2. Folkskolan. A. Allmän del. [11] B. Förslag till undervisningsplaner. [15]
4. Realskolan. Praktiska linjer. [14]
VI. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. [31]

Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. [12]

Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. [30]

Betänkande med förslag till förordning ang. allmänt kyrkomöte m. m. [32]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. [4]

Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. [7]

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. [25]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1946 Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
460419